ANICII MANLII

Torquati Severini

BOETHII

de consolatione philosophiæ

LIBRI V.

OXONII,

Typis Will. Hall, Anno

Dom. 1663.

Anicii Manlii Torquati
SEVERINI BOETHII
DE
CONSOLATIONE
PHILOSOPHIÆ.

Liber I.

METRUM I.

CARMINA *qui quondam ſtudio florente peregi,*
Flebilis heu mœſtos cogor inire modos.
Ecce mihi laceræ dictant ſcribenda Camenæ.
Et veris elegi fletibus ora rigant.
Has ſaltem nullus potuit pervincere terror,
Ne noſtrum comites proſequerentur iter.
Gloria felicis olim viridiſque juventæ
Solatur mæſti nunc mea fata ſenis.
Venit enim properata malis inopina ſenectus,
Et dolor ætatem juſſit ineſſe ſuam.
Intempeſtivi funduntur vertice cani,
Et tremit effœto corpore laſſa cutis.

Mors hominum felix, quæ se nec dulcibus annis
Inserit, & mæstis sæpe vocata venit.
Eheu, quam surda miseros avertitur aure,
Et flenteis oculos claudere sæva negat.
Dum levibus malefida bonis fortuna faveret,
Pæne caput tristis merserat hora meum.
Nunc quia fallacem mutavit nubila vultum,
Protahit ingratas impia vita moras.
Quid me felicem toties jactastis amici?
Qui cecidit stabili non erat ille gradu.

PROSA I.

HÆC dum mecum tacitus ipse reputarem, querimoniamque lacrymabilem styli officio designarem, adstitisse mihi supra verticem visa est mulier reverendi admodum vultus, oculis ardentibus, & ultra communem hominum valentiam perspicacibus, colore vivido, atque inexhausti vigoris, quamvis ita ævi plena foret, ut nullo modo nostræ crederetur ætatis: statura discretionis ambiguæ. Nam nunc quidem ad communem sese hominum mensuram cohibebat, nunc vero pulsare cælum summi verticis cacumine videbatur: quæ cum caput altius extulisset, ipsum etiam cælum penetrabat, respicientiumque

hominum

hominum frustrabatur intuitum. Vestes erant tenuissimis filis, subtili artificio, indissolubilique materia perfectæ; quas uti post eadem prodente cognovi, suis manibus ipsa texuerat. Quarum speciem, veluti fumosas imagines solet, caligo quædam neglectæ vetustatis obduxerat. Harum in extremo margine π, in supremo vero θ legebatur intextum. Atque inter utrasque literas, in scalarum modum, gradus quidam insigniti videbantur, quibus ab inferiore ad superius elementum esset adscensus. Eandem tamen vestẽ violentorũ quorundã sciderant manus, & particulas, quas quisque potuit abstulerant. Et dextera quidem ejus libellos, sceptrum vero sinistra gestabat. Quæ ubi poëticas musas vidit, nostro assistentes toro, fletibusque meis verba dictanteis, commota paulisper ac torvis inflammata luminibus, Quis, inquit, has scenicas meretriculas ad hunc ægrum permisit accedere? quæ dolores ejus non modo nullis foverent remediis, verum dulcibus insuper alerent venenis? Hæ sunt enim, quæ infructuosis affectuum spinis, uberem fructibus rationis segetem necant, hominumque menteis assuefaciunt morbo, non liberant. At

si quem profanum, uti vulgo solitum, nobis blanditiæ vestræ detraherent, minus moleste ferendum putarem. Nihil quippe in eo nostræ operæ læderentur. Hunc vero Eleaticis, atque Academicis studiis attigistis innutritum? Sed abire potius Seirenes usque in exitium dulces, meisque eum Musis curandum, sanandumque relinquite. His ille chorus increpitus, dejecit humi mæstior vultum, confessusque rubore verecundiam, limen tristis excessit. At ego, cujus acies lacrymis mersa caligarat, ne dignoscere possem, quænam hæc esset mulier, tam imperiosæ auctoritatis obstupui, visuque in terram defixo, quidnam deinceps esset acturas expectare tacitus cœpi. Tum illa propius accedens, in extrema lectuli mei parte consedit, meumque intuens vultum luctu gravem, atq; in humum mærore dejectum, his versibus de nostræ mentis perturbatione conquesta est.

METRUM II.

Heu quam præcipiti mersa profundo
Mens hebet, & propria luce relicta,
Tendit in externas ire tenebras.

Ter-

Terrenis quoties flatibus acta
Crescit in immensum noxia cura.
Hic quondam cælo liber aperto,
Suetus in ætherios ire meatus
Cernebat rosei lumina solis,
Visebat gelidæ sidera lunæ,
Et quæcunque vagos stella recursus
Exercet, varios flexa per orbeis.
Comprehensam numeris victor habebat.
Quin etiam causas, unde sonora
Flamina sollicitent æquora Ponti,
Quis volvat stabilem spiritus orbem,
Vel cur Hesperias sidus in undas
Casurum rutilo surgat ab ortu?
Quis Veris placidas temperet horas,
Vt terras roseis floribus ornet:
Quis dedit ut pleno fertilis anno
Autumnus gravidis influat uvis,
Rimari solitus atque latentis
Naturæ varias reddere causas.
Nunc jacet effœto lumine mentis,
Et pressus gravibus colla catenis.
Declivemque gerens pondere vultum,
Cogitur, heu, stolidam cernere terram.

PROSA II.

SED medicinæ, inquit, potius tempus

eſt quam querelæ. Tum vero totis in me intenta luminibus: Tu ne es ille, ait, qui noſtro quondam lacte nutritus, noſtris educatus alimentis, in virilis animi robur evaſeras? Atqui talia contuleramus arma: quæ niſi prius abjeciſſes, invicta te firmitate tuerentur. Agnoſciſne me? Quid taces? pudore an ſtupore ſiluiſti? mallem pudore; ſed te, ut video, ſtupor oppreſſit. Cumque me non modo tacitum, ſed elinguem proſſus, mutumque vidiſſet, admovet pectori meo leniter manum. Et nihil, inquit, periculi eſt, lethargum patitur, communem illuſarum mentium morbum. Sui paulisper oblitus eſt; recordabitur facile, ſiquidem nos ante cognoverit. Quod ut poſſit, paulisper lumina ejus, mortalium rerum nube caligantia, tergamus. Hæc dixit, oculoſque meos fletibus undanteis, contracta in rugam veſte, ſiccavit.

METRUM III.

Tunc me diſcuſſa liquerunt nocte tenebræ,
Luminibuſque prior redit vigor;
Ut cum præcipiti glomerantur ſidera Coro.
Nimboſiſque polus ſtetit imbribus,
Sol latet, ac nondum cælo venientibus aſtris,
Deſuper in terram nox funditur;

Hanc

Hunc si Threicio Boreas emissus ab antro
Verberet, & clausum reseret diem,
Emicat, & subito vibratus lumine Phœbus,
Mirantes oculos radiis ferit.

PROSA III.

HAUD aliter tristitiæ nebulis dissolutis, hausi cælum, & ad cognoscendam medicantis faciem mentem recepi. Itaque ubi in eam deduxi oculos, intuitumque defixi, respicio nutricem meam, in cujus ab adolescentia Laribus versatus fueram, Philosophiam. Et quid, inquam, tu in has exilii nostri solitudines, ô omnium magistra virtutum, supero cardine delapsa venisti? an ut tu quoque mecum rea falsis criminationibus agiteris? An; inquit, illa, te ô alumne, desererem, nec sarcinam, quam mei nominis invidia sustulisti, communicato tecum labore partirer? Atqui Philosophiæ fas non erat, incomitatum relinquere iter innocentis, meam scilicet criminationem vererer? & quasi novi aliquid acciderit, sic perhorrescerem? Nunc enim primum censes apud improbos mores lacessitam periculis esse sapientiam? Nonne apud veteres quoque ante nostri Platonis ætatem, magnum

gnum sæpe certamen, cum stultitiæ temeritate certavimus? eodemque superstite, præceptor ejus Socrates injustæ victoriam mortis me adstante promeruit? Cujus hæreditatem cum deinceps Epicureum vulgus, ac Stoicum, ceterique pro sua quisque parte raptum ire molirentur, meque reclamantem, renitentemque, velut in partem prædæ, traherent, vestem, quam meis texueram manibus, disciderunt, abreptisque ab ea panniculis, totam me sibi cessisse credentes, abiere. In quibus quoniam quædam nostri habitus vestigia videbantur, meos esse familiareis imprudentia rata, nonnullos eorum profanæ multitudinis errore pervertit. Quod si nec Anaxagoræ fugam, nec Socratis venenum, nec Zenonis tormenta, quoniam sunt peregrina, novisti, at Canios, at Senecas, at Soranos, quorum nec pervetusta, nec incelebris memoria est, scire potuisti. Quos nihil aliud in cladem detraxit, nisi quod nostris moribus instituti, studiis improborum dissimillimi videbantur. Itaque nihil est quod admirere, si in hoc vitæ solo circumstantibus agitemur procellis, quibus hoc maxime propositum est, pessimis displicere. Quorum quidem tametsi

tametsi est numerosus exercitus, spernendus tamen est, quoniam nullo duce regitur; sed errore tantum temere, ac passim lymphante raptatur. Qui siquando contra nos aciem struens valentior incubuerit, nostra quidem dux copias suas in arcem contrahit: illi vero circa diripiendas inutileis sarcinulas occupantur. At nos desuper irridemus, vilissimæ rerum quæque rapienteis, securi totius furiosi tumultus, eoque vallo muniti, quo grassanti stultitiæ adspirare fas non sit.

METRUM IV.

Quisquis composito serenus ævo,
Fatum sub pedibus dedit superbum.
Fortunamque tuens utramque rectus,
Invictum potuit tenere vultum,
Non illum rabies, minæque Ponti
Versum funditus excitantis æstum,
Nec ruptis quoties vagus caminis
Torquet fumificos Vesevus igneis,
Aut celsas soliti ferire turreis
Ardentis vi fulminis movebit.
Quid tantum miseri feros tyrannos
Mirantur sine viribus furenteis?
Nec speres aliquid, nec extimescas:

Ex-

Exarmaveris inpotentis iram?
At quisquis trepidus pavet, vel optat,
Quod non sit stabilis suique juris,
Abjecit clypeum locoque motus
Nectit, quia valeat trahi catenam.

PROSA IV.

SENTISNE, inquit, hæc atque animo illabuntur tuo? Esne ὄνος πρὸς λύραν? Quid fles? Quid lacrymis manas? ἐξαύδα, μὴ κεῦθε νόῳ. Si operam medicantis exspectas, oportet ut vulnus detegas tuum. Tum ego, collecto in vires animo: Anne adhuc ege admonitione, nec per se satis eminet fortun in nos sævientis asperitas? Nihilne te ipsa loci facies movet? Hæccine est bibliotheca quam certissimam tibi sedem nostris in Laribus ipsa delegeras? in qua mecum sæpe residens, de divinarum humanarumque reru scientia disserebas? Talis habitus, talisqu vultus erat cum tecum naturæ secreta rimarer, cum mihi siderum vias radio describere cum mores nostros, totiusque vitæ rationem ad cælestis ordinis exemplar formares. Hæccine præmia referimus tibi obsequentes? Atq

tu hanc ſententiam Platonis ore ſanxiſti, Beatas fore reſpublicas, ſi eas vel ſtudioſi ſapientiæ regerent, vel earum rectores ſtudere ſapientiæ contigiſſet. Tu ejuſdem viri ore hanc ſapientibus capeſcendæ reipublicæ neceſſariam cauſam eſſe monuiſti, ne improbis, flagitioſiſque civibus urbium relicta gubernacula, peſtem bonis ac perniciem inferrent. Hanc igitur auctoritatem ſecutus, quod à te inter ſecreta otia didiceram, transferre in actum publicæ adminiſtrationis optavi. Tu mihi & qui te ſapientium mentibus inſeruit Deus, eſtis conſcii, nullum me ad magiſtratum, niſi commune bonorũ omnium ſtudium, detuliſſe. Inde cum improbis graves inexorabileſque diſcordiæ; & quod conſcientiæ libertas habet, pro tuendo jure ſpreta potentiorum ſemper offenſio. Quoties ego Conigaſtum in imbecillis cujuſque fortunas impetum facientem obvius excepi! Quoties Triguillam regiæ præpoſitum domus ab incepta, perpetrataque jam prorſus injuria dejeci! Quoties miſeros, quos infinitis calumniis impunita barbarorum ſemper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi! Numquam me ab jure ad injuriam quiſquam detraxit.

Pro-

Provincialium fortunas, tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus peſſumdari, non aliter, quam qui patiebantur, indolui. Cum acerbæ famis tempore gravis atque inexplicabilis indicta coëmtio profligatura inopia Campaniam provinciam videretur, certamen adverſum præfectum prætorii communis commodi ratione ſuſcepi, rege cognoſcente contendi, & ne coëmtio exigeretur evici. Paullinum conſularem virum, cujus opes Palatini canes jam ſpe atque ambitione devoraſſent, ab ipſis hiantium faucibus traxi. Ne Albinum conſularem virum præjudicatæ accuſationis pœna corriperet, odiis me Cypriani delatoris oppoſui. Satiſne in me magnas videor exacervaſſe diſcordias? ſed eſſe apud ceteros tutior debui, qui mihi amore juſtitiæ nihil apud aulicos, quo magis eſſem tutior, ſervavi. Quibus autem deferentibus perculſi ſumus? quorum Baſilius olim regio miniſterio depulſus, in delationem noſtri nominis, alieni æris neceſſitate compulſus eſt. Opilionem vero, atque Gaudentium, cum ob injurias, atque multiplices fraudes ire in exilium regia cenſura decreviſſet, cumque illi parere nolentes ſacra-

rum

rum sese ædium defensione tuerentur, compertumque id regi foret, edixit, ut nisi intra præscriptum diem Ravenna urbe decederent, notis insigniti frontibus pellerentur. Quid huic severitati posse adstrui videtur? Atqui eodem die deferentibus eisdem, nominis nostri delatio suscepta est. Quid igitur? nostræne artes ita meruerunt? an illos accusatores justos fecit præmissa damnatio? Itane nihil fortunam puduit, si minus accusatæ innocentiæ, at accusantium vilitatis? At, cujus criminis arguimur, summam quæris? Senatum dicimur salvum esse voluisse. Modum desideras? delatorum, ne documenta deferret, quibus Senatum majestatis reum faceret, impedisse criminamur. Quid igitur ô magistra censes? inficiabimur crimen, ne tibi pudori simus? At volui, nec unquam velle desistam. Fatebimur? Sed impediendi delatoris opera cessabit. An optasse illius ordinis salutem nefas vocabo? ille quidem suis de me decretis, uti hoc nefas esset, effecerat. Sed sibi semper mentiens imprudentia rerum, merita non potest immutare: nec mihi Socratico decreto fas esse arbitror, vel occuluisse veritatem, vel concessisse mendacium. Verum id quo

modo

modo sit, tuo, sapientiumque judicio, æstimandum relinquo. Cujus rei seriem, atque veritatem, ne latere posteros queat, stylo etiam, memoriæque mandavi. Nam de compositis falso literis, quibus libertatem arguor sperasse Romanam, quid attinet dicere? Quarum fraus aperta patuisset, si nobis ipsorum confessione delatorum, quod in omnibus negotiis maximas vires habet, uti licuisset. Nam quæ sperari reliqua libertas potest? Atque utinam posset ulla! Respondissem Canii verbo: qui cum à C. Cæsare Germanici filio conscius contra se factæ conjurationis fuisse diceretur; Si ego, inquit scissem, tu nescisses. Qua in re non ita sensus nostros mæror hebetavit, ut impios scelerata contra virtutem querar molitos; sed quæ speraverint effecisse, vehementer admiror. Nam deteriora velle, nostri fuerit fortasse defectus: posse vero contra innocentiam, quæ sceleratus quisque conceperit, inspectante Deo, monstri simile est: unde haud injuria tuorum quidam familiarium quæsivit: Siquidem Deus, inquit, est, unde mala? bona vero unde, si non est? Sed fas fuerit nefarios homines, qui bonorum omnium, totius-

que

que Senatus sanguinem petunt, nos etiam, quos propugnare bonis Senatuique viderant, perditum ire voluisse. Sed num idem de patribus quoque merebamur? Meministi, ut opinor, quoniam me dicturum quid facturumve præsens ipsa semper dirigebas. Meministi, inquam, Veronæ cum rex avidus communis exitii, majestatis crimen in Albinum delatum ad cunctum Senatus ordinem transferre moliretur, universi innocentiam Senatus, quanta mei periculi securitate defenderim. Scis me hæc & vera proferre, & in nulla unquam mei laude jactasse. Minuit enim quodammodo se probantis conscientiæ secretum quoties ostentando quis factum recipit famæ pretium, Sed innocentiam nostram quis exceperit eventus vides. Pro veræ virtutis præmiis falsi sceleris pœnas subimus. Et cujus unquam facinoris manifesta confessio judices habuit in severitate concordes, ut non aliquos vel ipse humani error ingenii vel fortunæ conditio cunctis mortalibus incerta submitteret? Si inflammare sacras ædes voluisse, si sacerdotes impio jugulare gladio, si bonis omnibus necem struxisse diceremur, præsentem tamen sententia con-

feſſum convictumve puniſſet. Nunc quingentis fere paſſuum millibus procul moti, atque indefenſi, ob ſtudium propenſius in Senatum, morti proſcriptionique damnamur, ô! meritos de ſimili crimine neminem poſſe convinci! cujus dignitatem reatus ipſi etiam, qui detulere, viderunt: quam uti alicujus ſceleris admiſtione fuſcarent, ob ambitum dignitatis ſacrilegio me conſcientiam polluiſſe mentiti ſunt. Atqui & tu inſita nobis, omnem rerum mortalium cupidinem de noſtri animi ſede pellebas, & ſub tuis oculis, ſacrilegio locum eſſe fas non erat, Inſtillabas enim auribus, cogitationibuſque quotidie meis Pythagoricum illud, ἕπου θεῷ. Nec couveniebat viliſſimorum me ſpirituum præſidia captare, quem tu in hanc excellentiam componebas, ut conſimilem Deo faceres. Præterea penetral innocens domus, honeſtiſſimorum cœtus amicorum, ſocer Symmachus ſanctus, & æque actu ipſo reverendus ab omni nos hujus criminis ſuſpicione defendunt. Sed ô nefas, illi vero de te tanti criminis fidem capiunt; atque hoc ipſo affines fuiſſe videmur maleficio, quod tuis imbuti diſciplinis, tuis inſtituti moribus ſumus. Ita non eſt ſatis nihil

mihi

mihi profuiſſe tuam reverentiam, niſi ultro tu mea potius offenſione lacereris. At vero hic etiam noſtris malis cumulus accedit, quod exiſtimatio plurimorum non rerum merita, ſed fortunæ ſpectat eventum; eaque tantum judicat eſſe proviſa, quæ felicitas commendaverit. Quo fit, ut exiſtimatio bona prima omnium deſerat infelices. Qui nunc populi rumores, quam diſſonæ, multiplicesque ſententiæ, piget reminiſci. Hoc tantum dixerim: ultimam eſſe adverſæ fortunæ ſarcinam, quod dum miſeris aliquod crimen affingitur, quæ perferunt, meruiſſe creduntur. Et ego quidem bonis omnibus pulſus, dignitatibus exutus, exiſtimatione fœdatus, ob beneficium ſupplicium tuli. Videre autem videor nefarias ſceleratorum officinas gaudio lætitiaque fluitanteis perditiſſimum quemque novis delationum fraudibus imminentem: jacere bonos, noſtri diſcriminis terrore proſtratos: flagitioſum quemque ad audiendum quidem facinus impunitate, ad efficiendum vero præmiis iucitari: inſonteis autem non modo ſecuritate, verum ipſa etiam defenſione privatos, itaque libet exclamare.

METRVM V.

O stelliferi conditor orbis,
Qui perpetuo nixus solio
Rapido cœlum turbine versas,
Legemque pati sidera cogis,
Vt nunc pleno lucida cornu,
Totis fratris obvia flammis,
Condat stellas Luna minores,
Nunc obscuro pallida cornu
Phœbo propior lumina perdat.
Et qui primæ tempore noctis
Agit algenteis Hesperus ortus,
Solitas iterum mutat habenas
Phœbi pallens Lucifer ortu.
Tu frondifluæ frigore brumæ
Stringis lucem breviore mora
Tu cum fervens venerit æstas,
Agileis noctis dividis horas
Tua vis varium temperat annum,
Vt quas Boreæ spiritus aufert,
Revehat mitis Zephyrus, frondeis:
Quæque arcturus semina vidit,
Scirius altas urat segetes.
Nihil antiqua lege solutum
Linquit propriæ stationis opus.

Omnia

Omnia certo fine gubernans.
Hominum ſolos reſpuis actus,
Merito rector cohibere modo.
Nam cur tantas lubrica verſat
Fortuna vices? premit inſonteis
Debita ſceleri noxia pœna:
At perverſi reſident celſo
Mores ſolio ſanctaque calcant
Injuſta vice colla nocentes.
Latet obſcuris condita virtus
Clara tenebris, juſtuſque tulit
Crimen iniqui.
Nil perjuria, nil nocet ipſis
Fraus mendacii compta colore.
Sed cum libuit viribus uti,
Quos innumeri metuunt populi,
Summos gaudent ſubdere reges.
O jam miſeras reſpice terras.
Quiſquis rerum fœdera nectis,
Operis tanti pars non vilis
Homines, quatimur fortunæ ſalo.
Rapidos rector comprime fluctus,
Et quo cœlum regis immenſum
Firma ſtabileis fœdere terras.

PROSA V.

HÆC ubi continuato dolore delatravi illa vultu placido, nihilque meis questibus mota: Cum te, inquit, mæstum, lacrymantemque vidissem, illico miserum exsulemque cognovi. Sed quam id longinquum esset exsilium, nisi tua prodidisset oratio, nesciebam. Sed tu procul à patria non quidem pulsus es, sed aberrasti. At si te pulsum existimari mavis, te potius ipse pepulisti. Nam id quidem de te nunquam cuiquam fas fuisset. Si enim cujus oriundus sis patriæ reminiscaris, non, uti Atheniensium quondam, multitudinis imperio regitur ἀλλ' εἷς βασιλεύς ἐστιν, εἷς κοίρανος, qui frequentia civium, non depulsione lætatur: cujus agi frenis, atque obtemperare justitiæ summa libertas est. An ignoras illam tuæ civitatis antiquissimam legem, qua sancitum est, ei jus exultare non esse, quisquis in ea sedem fundare maluerit? Nam qui vello ejus, ac munimine continetur, nullus metus est, ne exsul esse mereatur. At quisquis inhabitare eam velle desierit, pariter desinit etiam mereri. Itaque non tam me

me loci hujus; quam tua facies movet. Nec bibliothecæ potius, comptos ebore, ac vitro parietes, quam tuæ mentis ſedem requiro. In qua non libros, ſed id quod libris pretium facit, librorum quondam meorum ſententias collocavi. Et tu quidem de tuis in commune bonum meritis vera quidem, ſed pro multitudine geſtorum tibi, pauca dixiſti; De objectorum tibi vel honeſtate vel falſitate, cunctis nota memoraſti. De ſceleribus fraudibuſque delatorum recte tu quidem ſtrictim attingendum putaſti, quod ea melius uberiuſque recognoſcentis omnia vulgi ore celebrentur. Increpuiſti etiam vehementer injuſti factum Senatus De noſtra etiam criminatione doluiſti, læſæque opinionis damna fleviſti. Poſtremus adverſus fortunam dolor incanduit, conqueſtusque es non æqua meritis præmia penſari. In extremo Muſæ ſævientis, uti quæ cœlum, terras quoque pax regeret vota poſuiſti. Sed quoniam plurimus tibi affectuum tumultus incubuit, diverſumque te dolor, ira, mœror diſtrahunt, [uti nunc mentis es, nondum te validiora remedia contingunt. Itaque lenioribus paulisper utemur ut quæ

in tumorem perturbationibus influentibus induruerunt, ad acrioris vim medicaminis recipiendam, tactu blandiore molleſcant.

METRVM VI.

Cum Phœbi radiis grave
Cancri ſidus inæſtuat;
Tum qui larga negantibus
Sulcis ſemina credidit,
Eluſus Cereris fide,
Quernas pergit ad arbores
Nunquam purpureum nemus
Lecturus violas petas,
Cum ſævis Aquilonibus
Stridens campus inhorruit.
Nec quæras avida manu
Vernos ſtringere palmites,
Vivis ſi libeat frui;
Autumno potius ſua
Bacchus munera contulit.
Signat tempora propriis
Aptans officiis Deus;
Nec quas ipſe coercuit,
Miſceri patitur vices,
Sic quod præcipiti via

Certum deſerit ordinem,
Lætos non habet exitus.

PROSA VI.

PRIMVM igitur pateriſne me pauculis rogationibus ſtatum tuæ mentis attingere, atque tentare; ut qui modus ſit tuæ curationis intelligam? Tu vero arbitratu, inquam, tuo quæ voles, ut reſponſurum rogato. Tum illa, Hunccine, inquit mundnm temerariis agi, fortuitisque caſibus putas? an ullum credis ei ineſſe regimen rationis? Atqui, inquam, nullo exiſtimaverim modo, ut fortuita temeritate tam certa moveantur. Verum operi ſuo conditorem præſidere Deum ſcio: nec unquam fuerit dies, qui me ab hac ſententiæ veritate depellat. Ita eſt, inquit. Nam id etiam paullo ante ceciniſti, hominesque tantum divinæ exſortes curæ eſſe deploraſti. Nam de ceteris, qnin ratione regerentur, nihil movebare. Papæ autem vehementer admiror, cur, in tam ſalubri ſententia locatus, ægrotes. Verum altius perſcrutemur; neſcio, quid abeſſe conjecto. Sed dic mihi, quoniam à Deo mundum regi non ambigis, quibus

quibus etiam gubernaculis regatur advertis Vix, inquam, rogationis tuæ ſententiam noſco, nedum ad inquiſita reſpondere queam. Num me, inquit, fefellit abeſſe aliquid per quod, velut hiante va li robore, in animum tuum perturbationum morbus irrepſerit? Sed dic mihi, meminiſtine, quis ſit rerum finis? quove totius naturæ tendat intentio? Audieram, inquam, ſed memoriam mæror hebetavit. At qui ſcis, unde cuncta proceſſerint? Novi, inquam, Deumque eſſe reſpondi. Et qui fieri poteſt, ut principio cognito, quis ſit rerum finis ignores? Verum hi perturbationum mores ſunt, ea valentia eſt, ut movere quidem loco hominem poſſint; convellere autem, ſibique totum exſtirpare non poſſint. Sed hoc quoque reſpondeas velim. hominemne te eſſe meminiſti? Quid ni, inquam, meminerim? Quid igitur homo ſit, poteriſne proferre? Hoccine interrogas, an eſſe me ſciam rationale animal, atque mortale? Scio, & id me eſſe confiteor. Et illa: Nihilne aliud eſſe noviſti? Nihil. Jam ſcio morbi tui, inquit, aliam vel maximam cauſſam; quid ipſe ſis noſſe deſiſti. Quare pleniſſime vel ægritudinis tuæ rationem

nem, vel aditum reconciliandæ ſoſpitatis inveni. Nam quoniam tui oblivione confunderis, et exſulem, & expoliatum propriis bonis eſſe doluiſti. Quoniam vero, quis ſit rerum finis, ignoras, nequam homines, atque nefarios, potenteis, feliceſque arbitraris. Quoniam vero quibus gubernaculis mundus regatur oblitus es, has fortunarum vices exiſtimas ſine rectore fluitare. Magnæ non ad morbum modo, verum ad interitum quoque cauſſæ. Sed ſoſpitatis auctori grates quod te nondum totum natura deſtituit. Habemus maximum tuæ fomitem ſalutis, veram de mundi gubernatione ſententiam, quod eam non caſuum temeritati, ſed divinæ rationi ſubditam credis. Nihil igitur pertimeſcas. Jam tibi ex hac minima ſcintillula vitalis calor illuxerit. Sed quoniam firmioribus remediis nondum tempus eſt uti, & eam mentium conſtat eſſe naturam, ut quoties abjecerint veras, falſis opinionibus induantur, ex quibus orta perturbationum caligo verum illum confundit intuitum: hanc pauliſper lenibus, mediocribuſque fomentis attenuare tentabo, ut dimotis fallacium affectionum tenebris ſplendorem veræ lucis poſſis agnoſcere.

ME-

METRUM VII.

NVBIBVS *atris,*
Condita nullum
Fundere possunt
Sidera lumen.
Si mare volvens
Turbidus Auster
Misceat æstum.
Vitrea dudum,
Parque serenis
Vnda diebus,
Mox resoluto
Sordida cœno
Visibus obstat.
Quique vagatur
Montibus altis
Defluus amnis,
Sæpe resistit
Rupe soluti
Objice saxi.
Tu quoque si vis
Lumine claro
Cernere verum,
Tramite recto
Carpere callem:
Gaudia pelle,
Pelle timorem;

Spemque fugato,
Nec dolor adsit.
Nubila mens est.
Vinctaque frenis,
Hæc ubi regnant.

LIBER SECVNDVS.

PROSA I.

POsthæc paulisper obticuit: atque ubi attentionem meam modesta taciturnitate collegit sic exorsa est. Si penitus ægritudinis tuæ causas habitumque cognovi, fortunæ prioris affectu desiderioque tabescis: ea tantum animi tui statum, sicuti tu tibi fingis,] mutata pervertit. Intelligo multiformeis illius prodigii fucos; & eo usque cum iis, quos eludere nititur, blandissimam familiaritatem exercet, dum intollerabili dolore confundat, quos insperata reliquerit, cujus si naturam, mores ac meri um reminiscare, nec habuisse te in ea pulchrum aliquid, nec amisisse cognosces. Sed ut arbitror, haud multum tibi hæc in memoriam revocare laboraverim. Solebas enim præsentem quoque blandientemque virilibus incessere verbis; eamque de nostro adyto prolatis insectabare sententiis, Verum omnis subita mutatio

mutatio rerum non sine quodam quasi fluctu contingit animorum. Sic factum est, ut tu quoque paulisper à tua tranquillitate discesseris. Sed tempus est, haurire te aliquid ac degustare molle, atque jucundum, quod ad interiora transmissum validioribus haustibus viam fecerit. Adsit igitur rhetoricæ suadela dulcedinis quæ tunc tantum recto calle procedit, cum nostra instituta non deserit; cumque hac Musica Laris nostri vernula nunc leviores, nunc graviores modos succinat. Quid est igitur o homo, quod te in mæstitiam, luctumque dejecit? novum credo aliquid, inusitatumque vidisti. Tu, si fortunam putas erga te esse mutatã, erras. Hi semper ejus mores sunt, hæc natura est. Servavit circa te propriã potius in ipsa sui mutabilitate constantiam Talis erat, cum blandiebatur, cum tibi falsæ illecebris felicitatis alluderet, Deprehendisti cæci Numinis ambiguos vultus. Quæ sese adhuc velat aliis, tota tibi prorsus innotuit. Si probas, utere moribus, ne queraris. Si perfidiam perhorrescis, sperne atque abjice perniciose alludentem. Nam quæ nunc mæroris tibi causa tanti est, hæc eadem tranquillitatis esse debuisset. Reliquit enim te, quam

non

non relicturam nemo unquam poterit esse securus. An vero tu pretiosam æstimas abituram felicitatem? & cara tibi est fortuna præsens, nec manendi fida, & cum discesserit allatura mærorem? Quod si nec arbitrio retineri potest, & calamitosos fugiens facit? quid est aliud fugax, quam futuræ quoddam calamitatis indicium? Neque enim quod ante oculos situm est, suffecerit intueri Rerum exitus prudentia metitur eademq; in alterutro mutabilitas, nec formidandas fortunæ minas, nec exoptandas facit esse blanditias. Postremo æquo animo toleres oportet, quidquid intra fortunæ aream geritur: cum semel jugo ejus colla submiseris. Quod si manendi, abeundiq; scribere legem velis ei quam tu dominã sponte elegisti, nonne injurius fueris; & impatientia tua sortem exa cerbabis, quam permutare non possis? Si ventis vela committeres, non quo voluntas peteret, sed quo flatus impelleret, promovereris. Si arvis semina crederes, feraces inter se annos, sterileisque pensares. Fortunæ te regendum dedisti, dominæ moribus oportet obtemperes. Tu vero volventis rotæ impetum retinere conaris? At omnium mortalium stolidissime, si manere incipit, fors esse desistit.

ME-

METRUM I.

Hæç cum superba verterit vices dextra,
Et æstuantis more fertur Euripi,
Dudum tremendos sæva poterit reges,
Humilemque victi sublevat fallax vultum ;
Non illa miseros audit, haud curat fletus ;
Vltroque gemitus, dura quos fecit, ridet.
Sic illa ludit, sic suas probat vires ,
Magnumque suis monstrat ostentum, siquis
Visatur una stratus ac felix hora.

PROSA II.

VELLEM autem puuca tecum fortunæ ipsius verbis agitare. Tu igitur an jus postulet, animadverte. Qnid tu ô homo ream me quotidianis agis querelis. Quam tibi fecimus injuriam? Quæ tua tibi detraximus bona? Quovis judice de opum, dignitatumque mecum possessione contende. Et si cujusquam mortalium proprium quid horum esse monstraveris ego jam tua fuisse quæ repetis, sponte concedam. Cum te matris ex utero natura produxit, nudnm rebus omnibus, inopemque suscepi, meis opibus fovi, & quod te nunc impatientem nostri facit, favore prona indulgentius educavi, & omnium, quæ mei sunt

ſunt juris affluentia, & ſplendore circumdedi. Nunc mihi retrahere manum libet; habe gratiam, velut uſus alienis. Non habes jus querelæ, tanquam tua prorſus perdideris. Quid ergo ingemiſcis? nulla tibi à nobis illata eſt violentia. Opes, honores, ceteraque talium mei ſunt juris. Dominam famulæ cognoſcunt; mecum veniunt, me abeunte diſcedunt. Audacter affinitatem, ſi tua forent, quæ amiſſa conquereris, nullo modo perdidiſſes. An ego ſola meum jus exercere prohibeor? Licet cælo proferre lucidos dies, eoſdemque tenebroſis noctibus condere. Licet anno terræ vultum nunc floribus frugibuſque redimire, nunc nimbis, frigoribuſque confundere. Jus eſt mari, nunc ſtrato æquore blandiri, nunc procellis, ac fluctibus inhorreſcere. Nos ad conſtantiam noſtris moribus alienam inexpleta hominum cupiditas alligabit? Hæc noſtra vis eſt, hunc continuum ludum ludimus. Rotam volubili orbe verſamus, infima ſummis, ſumma infimis mutare gaudemus. Adſcende ſi placet, ſed ea lege, ne uti, cum ludicri mei ratio poſcet, deſcendere injuriam putes. An tu mores ignorabas meos? Neſciebas Crœſum regem Lydorum,

Cyro paullo ante formidabilem mox deinde miserandum rogi flammis traditum, misso cælitus imbre defensum? Nũ te præterit Paullum Persi regis à se capti calamitatibus pias impendisse lacrymas? Quid tragœdiarum clamor aliud deflet, nisi indiscreto ictu fortunam fælicia regna vertentẽ? Nonne adolescentulus δύο τοὺς πίθους, τὸν μὲν ἕνα κακῶν, τὸν δὲ ἕτερον καλῶν in Jovis limine facere didicisti? Quid si uberius de bonorum parte sumsisti? quid si à te non tota discessi? quid si hæc ipsa mei mutabilitas justa tibi causa est sperandi meliora? Tamen ne animo contabescas, & intra commune omnibus regnum locatus, proprio jure vivere desideres.

METRUM II.

Si quantas rapidis flatibus incitus
Pontus versat arenas,
Aut quot stelliferis edita noctibus
Cælo sydera fulgent:
Tantas fundat opes nec retrahat manum
Pleno copia cornu:
Humanum miseras haud ideo genus
Cesset flere querelas.

Quan-

Quamvis vota libens excipiat Deus
Multi prodigus auri,
Et claris avidos ornet honoribus,
Nil jam parta videntur:
Sed quæsita vorans sæva rapacitas
Alios pandit hiatus.
Quæ jam præcipitem frena Cupidinem
Certo fine retentent,
Largis cum potius muneribus fluens
Sitis ardescit habendi?
Nunquam dives agit qui trepidus gemen
Sese credit egentem.

PROSA III.

HIS igitur si pro se tecum fortuna loqueretur, quid profecto contra hisceres non haberes. At si quid est, quo querelam tuam jure tuearis, proferas oportet; dabimus dicendi locum. Tum ego: Speciosa quidem ista sunt, inquam oblitaque rhetoricæ, ac musicæ melle dulcedinis; tum tantum, cum audiuntur, ablectant. Sed miseris malorum altior sensus est. Itaque cum hæc auribus insonare desierint, insitus animum mæror prægravat. Et illa Ita est, inquit. Hæc enim nondum morbi tui remedia, sed adhuc contuma-

cis adversus curationem doloris fomenta quædam sunt. Nam quæ in profundum sese penetrent, cum tempestivum fuerit, admovebo. Verum tamen ne te miserum existimari velis, an numerum modumque tuæ felicitatis oblitus es? Taceo quod desolatum parente, summorum te virorum cura suscepit, delectusque in affinitatem principum civitatis, quod pretiosissimum propinquitatis genus est, prius carus, quam proximus esse cœpisti. Quis non te felicissimum cum tanto splendore socerorum, cum conjugis pudore, tum masculæ quoque prolis opportunitate prædicavit? Prætereo (libet enim preterire cummunia) sumtas in adolescentia negatas senibus dignitates: ad singularem felicitatis tuæ cumulum venire delectat. Si quis rerum mortalium fructus ullum beatitudinis pondus habet, poteritne illius memoria lucis, quantalibet ingruentium malorum mole deleri? cum duos pariter consules liberos tuos domo provehi, sub frequentia patrum, sub plebis alacritate vidisti; cum eisdem in curia curules insidentibus, tu regiæ laudis orator, ingenii gloriam, facundiæque meruisti: cum in circo duorum medius consulum circumfusæ mul-

multitudinis exſpectationem, triumphali largitione ſatiaſti. Dediſti, ut opinor verba fortunæ, dum te illa demulcet, dum te, ut ſuas delicias, fovet. Munus, quod nulli unquam privato commodaverat, abſtuliſti. Vine igitur cum fortuna calculum ponere? Nunc te primum liventi oculo præſtrinxit. Si numerum, modumque lætorum triſtiumve conſideres, adhuc te felicem negare non poſſis. Quod ſi idcirco te fortunatum eſſe non exiſtimas, quoniam quæ tunc læta videbantur, abierunt, non eſt quod te miſerum putes, quoniam quæ nunc mæſta creduntur, prætereunt. An tu in hanc vitæ ſcenam nunc primum ſubitus, hoſpeſque veniſti? ullamne humanis rebus ineſſe conſtantiam reris; cum ipſum ſæpe hominem velox hora diſſolvat? Nam etſi rara eſt fortuitis manendi fides, ultimus tamen vitæ dies mors quædam fortunæ eſt etiam manentis. Quid igitur refere putas? Tune illam moriendo deſeras, illa ante fugiendo?

METRUM III.

Cum polo Phœbus roſeis quadrigis
Lucem ſpargere cœperit,

Pallet albenteis hebetata vultus
Flammis stella prementibus.
Cum nemus flatu Zephyri tepentis
Vernis irrubuit rosis.
Spiret insanum nebulosus Auster,
Iam spinis abeat decus.
Sæpe tranquillo radiat sereno.
Immotis more fluctibus.
Sæpe ferventeis Aquilo procellas
Verso concitat æquore.
Rara si constat sua forma mundo,
Si tantas variat vices,
Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.
Constat, æterna positumque lege est,
Vt constet genitum nihil.

PROSA IV.

TUM ego, Vera, inquam, commemoras ô virtutum omnium nutrix, nec inficiari possum prosperitatis meæ velocissimum cursum. Sed hoc est, quod recolentem me vehementius coquit. Nam in omni adversitate fortunæ infelicissimum genus est infortunii, fuisse felicem. Sed quod tu, inquit, falsæ opinionis supplicium luis, id rebus jure imputare

tare non possis. Nam si te hoc inane nomen fortuitæ felicitatis movet, quam plurimis maximisque abundes, mecum reputes licet. Igitur si quod in omni fortunæ censu preciosissimum possidebas, id tibi divinitus illæsum adhuc, inviolatumque servatur, poterisne meliora quæque retinens, de infortunio jure causari? Atqui viget incolumis illud pretiosissimum generis humani decus, Symmachus, socer; & quod vitæ pretio non segnis emeres, vir totus ex sapientia, virtutibusque factus, suarum securus, tuis ingemiscit injuriis. Vivit uxor ingenio modesta, pudicitiæ pudore præcellens, & ut omneis ejus dotes breviter includam, patri similis. Vivit, inquam, tibique tantum vitæ hujus exosa spiritum servat. Quo uno felicitatem minui tuam, vel ipsa concesserim, tui desiderio lacrymis ac dolore tabescit. Quid dicam liberos consulares, quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel aviti, vel paterni specimen elucet ingenii? Cum igitur præcipua sit mortalibus vitæ cura retinendæ, ô te, si tua bona cognoscas, felicem, cui suppetunt etiam nunc, quæ vita nemo dubitat esse cariora. Quare sicca jam lacrymas. Nondum est ad

unum omneis exosa fortuna, nec tibi nimium valida tempestas incubuit; quoniam tenaces hærent ancoræ, quæ nec præsentis solamen, nec futuri spem temporis abesse patiantur. Et hæreant, inquam, precor: illis namque manentibus, utcumque se res habeant, enatabimus. Sed, quantum ornamentis nostris decesserit, vides. Et illa, promovimus, inquit, aliquantulum, si te nondum totius tuæ sortis piget. Sed delicias tuas ferre non possum, qui abesse aliquid tuæ beatitudini tam luctuosus, atque anxius conqueraris. Quis est enim tam compositæ felicitatis, ut non aliqua ex parte cum status sui qualitate rixetur? Anxia enim res est humanorum conditio bonorum, & quæ vel nunquam tota proveniat, vel nunquam perpetua subsistat. Huic census exuberat, sed est pudori degener sanguis. Hunc nobilitas notum facit, sed angustia rei familiaris inclusus, esse mallet ignotus. Ille utroque circumfluus vitam cælibem deflet. Ille nuptiis felix, orbus liberis, alieno censum nutrit hæredi. Alius prole lætatus, filii, filiæve delictis mæstus illacrymat. Idcirco nemo facile cum fortunæ suæ conditione concordat. In est enim singulis, quod inex-

expertus ignoret, expertus exhorreat. Adde quod felicissimi cujusque delicatissimus sensus est, &, nisi ad nutum cuncta suppetant, omnis adversitatis insolens, minimis quibusque prosternitur: adeo perexigua sunt, quæ fortunatissimis beatitudinis summam detrahunt. Quam multos esse conjectas, qui sese cælo proximos arbitrentur, si de fortunæ tuæ reliquiis pars eis minima contingat? Hic ipse locus, quem tu exsilium vocas, incolentibus patria est. Adeo nihil est miserum, nisi cum putes; contraque beata sors omnis est æquanimitate tolerantis. Quis est ille tam felix, qui cum dederit impatientiæ manus, statum suum mutare non optet? Quam multis amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo respersa est! quæ si etiam fruenti jucunda esse videatur, tamen, quo minus, cum velit, abeat, retineri non possit. Liquet igitur quam sit mortalium rerum misera beatitudo, quæ nec apud æquanimos perpetua perdurat, nec anxios tota delectat. Quid igitur ô mortales extra petitis intra vos positam felicitatem? Error vos, inscitiaque confundit. Ostendam breviter tibi summæ cardinem felicitatis, Estne aliquid tibi teipso preciosius? Nihil, Inquies

quies. Igitur ſi tui compos fueris, poſſidebis quod nec tu unquam amittere velis, nec fortuna poſſit auferre. Atque ut agnoſcas in his fortuitis rebus beatitudinem conſtare non poſſe, ſic collige. Si beatitudo eſt ſummum naturæ bonum ratione degentis, nec illud eſt ſummum bonum, quod eripi ullo modo poteſt: quoniam præcellit id, quod nequeat auferri manifeſtum eſt, quod ad beatitudinem percipiendam fortunæ inſtabilitas aſpirare non poſſit. Ad hæc, quem caduca iſta felicitas vehit, vel ſcit eam, vel neſcit eſſe mutabilem. Si neſcit, quænam beata ſors eſſe poteſt ignorantiæ in cæcitate? Si ſcit, metuat neceſſe eſt, ne amittat, quod amitti poſſe non dubitat; quare continuus timor non ſinit eſſe felicem. An ſi amiſerit, negligendum putat? Sic quoque perexile bonum eſt, quod æquo animo feratur amiſſum. Et quoniam tu idem es, cui perſuaſum eſſe, atque inſitum permultis demonſtrationibus ſcio, menteis hominum nullo modo eſſe mortaleis: cumque ſit clarum fortuitam felicitatem corporis, morte finiri dubitari nequit. ſi hæc aſſerere beatitudinem non poteſt, quin omne mortalium genus in miſeriam,

mortis

mortis fine, labatur. Quod si multos scimus beatitudinis fructum non morte solum, verum etiam doloribus suppliciisque quæsisse, quonam modo præsens vita facere beatos potest, quæ miseros transacta non efficit?

METRUM IV.

Quisquis volet perennem
Cautus ponere sedem,
Stabilisque nec sonori
Sterni flatibus Euri,
Et fluctibus minantem
Curat spernere Pontum,
Montis cacumen alti
Bibulas vitet arenas.
Illud protervus Auster
Totis viribus urget.
Hæ pendulum solutæ
Pondus ferre recusant.
Fugiens periculosam
Sortem sedis amœnæ,
Humili domum memento
Certus figere saxo.
Quamvis tonet ruinis
Miscens æquora ventus

Tu conditus quieti
Felix robore valli,
Ducis serenus ævum.
Ridens ætheris iras.

PROSA V.

SED quoniam rationum jam in te mearum fomenta descendunt, paulo validioribus utendum puto. Age enim, si jam caduca, & momentanea fortunæ dona non essent, quid in eis est, quod aut vestrum umquam fieri queat, aut non perspectum, consideratumque vilescat? Divitiæne vel vestri, vel sui natura præciosæ sunt? Quid earum potius? aurumne, an vis congestæ pecuniæ? Atqui hæ effundendo magis, quam coacervando melius nitent: siquidem avaritia semper odiosos, claros largitas facit. Quod si manere apud quemquam non potest, quod transfertur in alterum: tunc est preciosa pecunia, cum translata in alios largendi usu desinit possideri. At eadem si apud unum, quanta est ubique gentium congeratur, cæteros sui inopes fecerit. Et vox quidem tota pariter multorum replet auditum: vestræ vero divitiæ, nisi comminutæ, in plures transire non pos-

sunt,

ſunt, quod cum factum eſt, pauperes neceſſe eſt faciant, quos relinquunt. O igitur anguſtas, inopeſque divitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet ſine cæterorum paupertate non veniunt. An gemmarum fulgor oculos trahit? Sed ſi quid eſt in hoc ſplendore præcipui, gemmarum eſt lux illa, non hominum: quas quidem mirari homines vehementer admiror. Quid eſt enim carens animæ motu, atque membrorum compage, quod animatæ, rationabilique naturæ pulchrum eſſe jure videatur? Quæ tametſi conditoris ſunt opera, ſuique diſtinctione poſtremæ aliquid pulchritudinis trahunt, infra veſtram tamen excellentiam collocatæ, admirationem veſtram nullo modo merebantur. An vos agrorum pulcritudo delectas? Quid ni? Eſt enim pulcherrimi operis pulcra portio. Sic quondam ſereni maris facie gaudemus: ſic cælum, ſidera, Solem, Lunamque miramur. Num te horum aliquid attingit, num audes alicujus talium ſplendore gloriari? An vernis floribus ipſe diſtingueris? aut tua in æſtivos fructus intumeſcit ubertas? Quid inanibus gaudiis raperis? quid externa bona pro tuis amplexaris? Numquam tua faciet

ciet esse fortuna, quæ à te natura rerum fecit aliena. Terrarum quidem fructus, animantium proculdubio debentur alimentis. Sed si, quod naturæ satis est, replere indigentiam velis, nihil est quod fortunæ affluentiam petas. Paucis enim minimisque natura contenta est: cujus satietatem si superfluis urgere velis, aut injucundum, quod infuderis, fiet, aut noxium. jam vero pulcrum variis fulgere vestibus putas: quarum si grata intuitu species est, aut materiæ naturam, aut ingenium mirabor artificis. An vero longus ordo famulorum facit esse felicem? Qui si vitiosi moribus sunt, perniciosa domus sarcina, & ipsi domino vehementer inimica: sin vero probi, quonam modo in tuis opibus aliena probitas numerabitur? Ex quibus omnibus nihil horum, quæ in tuis computas bonis, tuum esse bonum liquido monstratur. Quibus si nihil inest appetendæ pulchritudinis, quid est, quod vel amissis doleas, vel læteris retentis! Quod si natura pulchra sunt, quid id tua refert? Nam hæc per se à tuis quoq; opibus sequestrata placuissent. Neque enim idcirco sunt pretiosa, quod in tuas venere divitias: sed quoniam pretiosa videbantur,

tur, tuis ea divitiis annumerare maluisti. Quid autem tanto fortunæ strepitu desideratis? Fugare, credo, indigentiam copia quæritis. Atqui hoc vobis in contrarium cedit. Pluribus quippe adminiculis opus est ad tuendam prætiosæ suppellectilis varietatem, verumque illud est, permultis indigere eos, qui permulta possideant: contraque minimo, qui abundantiam suam naturæ necessitate, non ambitus superfluitate metiantur. Itane autem nullum est proprium vobis atque insitum bonum, ut in externis, ac sepositis rebus bona vestra quæratis? Sic rerum versa conditio est, ut divinum merito rationis animal, non aliter sibi splendere, nisi inanimatæ suppellectilis possessione videatur? Et alia quidem suis contenta sunt: vos autem Deo mente consimiles, ab rebus infimis excellentis naturæ ornamenta captatis: nec intelligitis quantam conditori vestro faciatus injuriam. Ille genus humanum terrenis omnibus præstare voluit: vos dignitatem vestram infra infima quæque dertuditis. Nam si omne cujusque bonum, eo cujus est, constat esse preciosius, cum vilissima rerum vestra bona esse judicatis, eisdem vosmetipsos vestra

æstima-

æstimatione summittitis; quod quidem haud immerito cadit. Humanæ quippe naturæ hæc conditio est, ut tum tantum cæteris rebus, cum se cognoscit, excellat: eadem tamen infra bestias redigatur, si se nosse desierit. Nam ceteris animantibus sese ignorare, natura est; hominibus verò, vitio venit. Quam vero late patet vester hic error, qui ornari posse aliquid ornamentis existimatis alienis? At id fieri nequit: Nam si quid ex appositis luceat, ipsa quidem, quæ sunt apposita, laudantur; illud vero his tectum, atque velatum in sua nihilominus fœditate perdurat. Ego vero nego illud esse bonum, quod noceat habenti. Num id mentior? Minime, inquies. Atqui divitiæ possidentibus persæpe nocuerunt, cum pessimus quisque, eoque alieni magis avidus, quidquid usquam auri, gemmarum est, se solum, qui habeat, dignissimum putat. Tu igitur, qui nunc contum, gladiumque solicitus pertimescis, si vitæ hujus callem vacuus viator intrasses, coram latrone cantares. O præclara opum mortalium beatitudo, quam cum adeptus fueris, securus esse desisti!

METRUM V.

Felix nimium prior ætas.
Contenta fiadelibus arvis, Nec

Nec inerti perdita luxu;
Facili quæ sera solebat
Iejunia solvere glande.
Nec Bacchica munera norat
Liquido confundere melle.
Nec lucida vellera Serum
Tyrio miscere veneno.
Somnos dabat herba salubreis:
Potum quoque lubricus amnis;
Vmbras altissima pinus:
Nondum maris alta secabat,
Nec mercibus undique lectis
Nova litora viderat hospes.
Tunc classica sæva tacebant,
Odiis neque fusus acerbis
Cruor horida tinxerat arma.
Quid enim furor hostibus ulla
Vellet prior arma movere,
Cum vulnera sæva videret,
Nec præmia sanguinis ulla?
Vtinam modo nostra redirent
In mores tempora priscos,
Sed sævior ignibus Ætnæ
Fervens amor ardet habendi,
Heu, quis primus fuit ille,
Auri qui pondera tecti,

Germasque latere volenteis,
Preciosa pericula fodit?

PROSA VI.

QVID autem de dignitatibus, potentiaque differam, quas vos veræ dignitatis ac potestatis inscii cœlo exequatis? Quæ si in improbissimum quemque ceciderint, quæ incendia flammis Ætnæ eructantibus, quod diluvium tantas strages dederit? Certe, uti meminisse te arbitror, consulare imperium, quod libertatis principiũ fuerat, ob superbiam consulum vestri veteres abolere cupierunt: qui ob eandem superbiam prius regium de civitate nomen abstulerant. At, si quando, quod perrarum est, probis honores deferantur, quid in eis aliud, quam probitas utentium, placet? Ita fit, ut non virtutibus ex dignitate, sed ex virtute dignitatibus honor accedat. Quæ vero est ista vestra expetibilis, ac præclara potentia? Nonne ô terrena animalia consideratis, quibus præsidere videamini? Nam si inter mures videris unum aliquem jus sibi, ac potestatem præ cæteris vindicantem; quanto movereris cachinno? Quid vero, si corpus spectes, imbecillius homine reperire queas, quos sæpe muscu-

muſculorum quoque vel morſus, vel in ſecreta quæque reptantium necat introitus? Quo vero quiſquam jus aliquod in quempiam niſi in ſolum corpus, & quod infra corpus eſt fortunam loquor, poſſit exercere? Num quidquam unquam libero imperabis animo? num mentem firma ſibi ratione cohærentem de ſtatu propriæ quietis amovebis? Cum liberum quendam virum ſuppliciis ſe tyrannus adacturum putaret, ut adverſum ſe factæ conjurationis conſcios proderet, linguam ille momordit atque abſcidit, & in os tyranni ſævientis abjecit: ita cruciatus, quos putabat tyrannus materiam crudelitatis, vir ſapiens fecit etiam virtutis. Quid autem eſt, quod in alium quiſquam facere poſſit, quod ſuſtinere ab alio ipſe non poſſit? Buſiridem accepimus necare hoſpites ſolitum, ab Hercule hoſpite fuiſſe mactatum. Regulus plures Pœnorum bello captos in vincula conjecerat: ſed mox ipſe victorum catenis manus præbuit. Ullamne igitur ejus hominis potentiam putas, qui, quod ipſe in alio poteſt, ne id in ſe alter valeat efficere non poſſit? Adhæc, ſi ipſis dignitatibus ac poteſtatibus ineſſet aliquid naturalis ac proprii boni nunquam peſſimis provenirent.

rent. Neque enim sibi solent adversa sociari. Natura respuit, ut contraria quæque jungantur. Ita cum pessimos plerumque dignitatibus fungi dubium non sit, illud etiam liquet, natura sui bona non esse, quæ se pessimis hærere patiantur. Quod quidem de cunctis fortunæ muneribus dignius existimari potest, quæ ad improbissimum quemquam uberiora proveniunt. De quibus etiam illud considerandum puto, quod nemo dubitat esse fortem, cui fortitudinem inesse conspexerit: & cuicumque velocitas adest, manifestum est, esse velocem. Sic musica quidem musicos, medicina medicos, rhetorica rhetores facit. Agit enim cujusque rei natura, quod proprium est. nec contrariarum rerum miscetur effectibus, sed ultro quæ sunt adversa, depellit. Atqui nec opes inexpletam restinguere avaritiam queunt, nec potestas sui compotem fecerit, quem vitiosæ libidines insolubilibus adstrictum retinent catenis, & collata improbis dignitas, non modo non efficit dignos, sed prodit potius, & ostentat indignos. Cur ita provenit? Gaudetis enim sese res aliter habentes falsis compellare nominibus, quæ facile ipsarum rerum redarguuntur effectu: itaq; nec illæ divitiæ, nec illa potentia,

potentia, nec hæc dignitas jure appellari potest. Postremo idem de tota fortuna concludere licet, in qua nihil expetendum, nihil nativæ bonitatis inesse manifectum est: quæ nec se bonis semper adjungit; & bonos, quibus fuerit adjuncta non efficit.

METRVM VI.

Novimus quantas dederit ruinas,
Vrbe flammata, patribusque cæsis,
Fratre qui quondam ferus interemto,
Matris effuso maduit cruore;
Corpus & visu gelidum pererrans,
Ora non tixit lacrymis, sed esse
Censor exstincti potuit decoris.
Hic tamen sceptro populos regebat,
Quos videt condens radios sub undas
Phœbus extremo veniens ab ortu;
Quos premunt septem gelidi triones,
Quos Notus sicco violentus æstu
Torret, ardenteis recoquens arenas.
Celsa num tandem voluit potestas
Vertere insaui rabiem Neronis?
Heu gravem sortem, quoties iniquus
Additur sævo gladius veneno!

PROSA VII.

TVM ego Scis, inquam, ipsa minimum nobis

nobis ambitionem mortalium rerum fuisse dominatam: sed materiam gerendis rebus optavimus, quo ne virtus tacita consenesceret. *Et* illa: Atqui hoc unum est, quod præstantes quidem natura mentes, sed nondum ad extremam manum virtutum perfectione perductas allicere possit, gloriæ scilicet cupido, optimorum in rempublicam fama meritorum: quæ quam sit exilis & totius ponderis vacua, sic considera. Omnem terræ ambitum, sicuti astrologicis demonstrationibus accepisti, ad cæli spatium, puncti constat obtinere rationem; id est, ut si ad cælestis globi magnitudinem conferatur, nihil spatii prorsus habere judicetur. Hujus igitur tam exiguæ in mundo regionis quarta fere portio est, sicut Ptolomæo probante didicisti, quæ à nobis cognitis animantibus incolatur. Huic quartæ, si quantum maria, paludesque premunt, siti vasta regio distenditur, cogitatione subtraxeris vix angustissima inhabitandi hominibus area relinquetur. In hoc igitur minimo puncti quodam puncto circumsepti, atque conclusi, de pervulganda fama, de proferendo nomine cogitatis? At quid habet amplum, magnificumque gloria, tam angustis exiguisque

limitibus

limitibus arctata? Adde quod hoc ipsum brevis habitaculi septum plures incolunt nationes, lingua, moribus, totius vitæ ratione distantes: ad quas tum difficultate itinerum, tum loquendi diversitate, tum commercii insolentia, non modo fama hominum singulorum, sed ne urbium quidem pervenire queat. Ætate denique Marci Tullii, sicut ipse quodam loco significat, nondum Caucasum montem Romanæ reipublicæ fama transcenderat, & erat tunc adulta, Parthis etiam, ceterisque id locorum gentibus formidolosa. Videsne igitur quam sit angusta, quam compressa gloria, quam propagare ac dilatare laboratis? An ubi Romani nominis transire fama nequit, Romani hominis gloria progredietur? Quid, quod diversarum gentium mores inter se, atque instituta discordant, ut quod apud alios laude, apud alios supplicio dignum judicetur. Quo fit, ut si quem famæ prædicatio delectat, huic, in plurimos populos nomen proferre, nullo modo conducat. Erit igitur pervagata inter suos gloria quisque contentus, & intra unius gentis terminos præclara illa famæ immortalitas coarctabitur. Sed quam multos clarissimos suis temporibus viros scri-

ptorum inops delevit oblivio, Quamquam quid ipsa scripta proficiunt, quæ cum suis auctoribus premit longior, atque obscura vetustas? Vos autem immortalitatem vobis propagare videmini, cum futuri famam temporis cogitatis. Quod si ad æternitatis infinita spatia pertractes, quid habes, quod de tui nominis diuturnitate læteris? Vnius enim mora momenti, si decem millibus conferatur annis, quoniam utrumque spatium definitum est, minimam licet, habet tamen aliquam portionem. At hic ipse numerus annorum, ejusque quantumlibet multiplex, ad interminabilem diuturnitatem ne comparari quidem potest. Etenim finitis ad se invicem fuerit quædam: infiniti vero, atque finiti, nulla unquam poterit esse collatio. Ita fit, ut quamlibet prolixi temporis fama, si cum inexhausta æternitate cogitetur, non parva, sed plane nulla esse videatur. Vos autem nisi ad populareis auras, inaneisque rumores, recte facere nescitis, & relicta conscientiæ, virtutisque præstantia de alienis præmia sermunculis postulatis. Accipe in hujusmodi arrogantiæ levitate quam festive aliquis alluserit. Nam cum quidam adortus esset hominem contumeliis,

qui

qui non ad veræ virtutis usum, sed ad superbam gloriam falsum sibi philosophi nomen induerat, adjecissetque jam se sciturum, an ille philosophus esset, siquidem illatas injurias leniter, patienterque tollerasset. Ille patientiam paulisper assumsit: acceptaque contumelia velut insultans, Jam tandem, inquit, intelligisne me esse philosophum? Tum ille nimium mordaciter, Intellexeram, inquit, si tacuisses. Quid autem est quod ad præcipuos viros (de his enim sermo est) qui virtute gloriam petunt: quid, inquam, est quod ad hos fama post resolutum morte suprema corpus attineat? Nam si, quod nostræ rationes credi vetant, toti moriuntur homines, nulla est omnino gloria: cum is, cujus ea esse dicitur non exstet omnino. Sin vero sibi mens bene conscia, tereno carcere resoluta, cælũ libera petit, nonne omne terrenum negotium spernet, quæ se, cœlo fruens, terrenis gaudet exemtam?

METRVM VII

Quicumque solam mente præcipiti petit,
Summumque credit gloriam;
Late patentes ætheris cernit plagas;
Arctumque terrarum situm:

Brevem

Brevem replere non valentis ambitum
Pudebit aucti nominis.
Quid ô superbi colla mortali jugo
Frustra levare gestiunt.
Licet remotos fama per populos means
Diffusa, linguas explicet,
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors spernit altam gloriam;
Involvit humile pariter, & celsum caput,
Æquatque summis infima.
Vbi nunc fidelis ossa Fabricii jacent?
Quid, Brutus, aut rigidus Cato?
Signat superstes fama tenuis pauculis
Inane nomen litteris
Sed quod decora novimus vocabula,
Num scire consumtos datur?
Iacetis ergo prorsus ignorabiles,
Nec fama notos efficit.
Quod si putatis longius vitam trahi
Mortalis aura nominis,
Cum sera vobis rapiet hoc etiam dies,
Iam vos secunda mors manet.

PROSA VIII.

SED ne me inexorabile contra fortunam genere bellum putes, est aliquando cum de hominibus illa fallax non nihil bene mereatur;

tur; tum ſcilicit, cum ſe aperit, cum frontem detegit moreſque profitetur. Nondum forte quid loquar, intelligis. Mirum eſt, quod dicere geſtio, eòque ſententiam verbis explicare vix queo. Etenim plus hominibus reor adverſam quam proſperam prodeſſe fortunam. Illa enim ſemper ſpecie felicitatis, cum videtur blanda mentitur: hæc ſemper vera eſt, cum ſe inſtabilem mutatione demonſtrat. Illa fallit; hæc inſtruit: illa mendax ſpecie bonorum mentes fruentium ligat; hæc cognitione fragilis felicitatis abſolvit. Itaque illam videas ventoſam fluentem, ſuique ſemper ignaram: hanc ſobriam, ſuccinctamque & ipſius adverſitatis exercitatione prudentem. Poſtremo felix, à vero bono devios blanditiis trahit, adverſa plerumque ad vera bona reducens, unco retrahit. An hoc inter minima æſtimandum putas, quod amicorum tibi fidelium menteis hæc aſpera, hæc horribilis fortuna detexit: hæc tibi certos ſodalium vultus, ambiguoſque ſecrevit: diſcedens, ſuos abſtulit, tuos reliquit: Quanti hoc integer, &, ut videbaris tibi, fortunatus emiſſes? Deſine nunc amiſſas opes quærere, quod pretioſiſſimum genus divitiarum eſt, amicos inveniſti.

METRVM

METRVM VIII.

Quod mundus stabili fide
Concordes variat vices,
Quod pugnantia semina
Fœdus perpetuum tenent,
Quod Phœbus roseum diem
Curru provehit aureo,
Vt quas duxerit Hesperus
Phœbe noctibus imperet,
Vt fluctus avidum mare
Certo fine coerceat,
Ne terris liceat vagis
Letos tundere terminos,
Hanc rerum seriem ligat,
Terras ac pelagus regens,
Et cœlo imperitans amor.
Hic si frena remiserit,
Quidquid nunc amat invicem,
Bellum continuo geret:
Et quam nunc socia fide
Pulchris motibus incitant,
Certant solvere machinam.
Hic sancto populos quoque
Iunctos fœdere continet:
Hic & conjugii sacrum
Castis nectit amoribus

Hic

Hic fidis etiam sua
Dictat jura sodalibus.
O felix hominum genus
Si vestros animos amor,
Quo cælum regitur, regat,

LIBER TERTIVS.

PROSA I.

IAM cantum illa finierat, cum me audiendi avidum, stupentemque arrectis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. Itaque paullo post, ô, inquam summum lassorum solamen animorum, quantum me vel sententiarum pondere, vel canendi etiam jucunditate refovisti? adeo ut jam me posthac imparem fortunæ ictibus non arbitrer. Itaque remedia, quæ paullo ante acriora esse dicebas, non modo non perhorresco, sed audiendi avidus vehementer efflagito. Tum illa, Sensi inquit, cum verba nostra tacitus, attentusque rapiebas, eumque tuæ mentis habitum vel exspectavi, vel, quod est verius, ipsa perfeci. Talia sunt quippe quæ restant, ut degustata quidẽ mordeant, interius autẽ recepta dulcescant. Sed quod tu te audiendi cupidum ducis quanto ardore flagra-

flagrares, si, quoniam te ducere aggrediamur agnosceres? Quoniam inquam? ad veram, inquit, felicitatem, quam tuus quoque somniat animus: sed occupato ad imagines visu, ipsum illam nonpotes intueri. Tum ego: Fac obsecro, & que illa vera sit, sine cunctatione demonstra, Faciam, inquit illa, tui caussa libenter: sed que tibi caussa notior est, eam prius designare verbis atque informare conabor: ut ea perspecta, cum in contrariam partem flexeris occulos veræ beatitudinis specimen possis agnoscere.

METRVM I.

Qui serere ingenuum velet agrum,
Liberat arva prius fruticibus,
False rubos, filicemque resecat,
Vt nova fruge gravis Ceres eat.
Dulcior est apium mage labor,
Si malus ora prius sapor edat.
Gratius astra nitent, ubi Notus
Desinit imbriferos dare sonos.
Lucifer ut tenebras pepulerit,
Pulcra dies roseos agit equos,
Tu quoque falsa tuens bona prius
Incipe colla jugo retrahere;
Vera de hinc animum subierent.

PROSA

PROSA II.

TVM defixo paullulum visu, & velut in angustam suæ mentis sedem recepta, sic cœpit. Omnis mortalium cura, quam multiplicium studiorum labor exercet, diverso quidem calle procedit, sed ad unum tamen beatitudinis finem nititur venire. Id autem est bonum, quo quis adepto, nihil ulterius desiderare queat. Quod quidem est omnium summum bonorum, cunctaque intra se bona continens; cui si quid abforet, summum esse non posset, quoniam relinqueretur extrinsecus, quod posset optari. Liquet igitur, beatitudinem esse statum bonorum omnium congregatione perfectum. Hunc, uti diximus, diverso tramite mortales omnes conantur adipisci. Est enim mentibus hominum veri boni naturaliter inserta cupiditas: sed ad falsa devius error abducit. Quorum quidem alii summum esse bonum nihilo indigere credentes, ut divitiis affluant, elaborant: alii vero bonum quod sit dignissimum veneratione, judicantes, adeptis honoribus, reverendi civibus suis esse nituntur. Sunt qui summum bonum in summa potentia esse constituant: hi vel regnare ipsi volunt, vel regnantibus adhærere

rere conantur. At quibus optimum quiddam claritas videtur, hi vel belli, vel pacis artibus gloriosum nomen propagare festinant: Plurimi vero boni fructum gaudio, lætitiaque metiuntur: hi felicissimum putant voluptate diffluere. Sunt etiam, qui horum fineis caussasque alterutro permutant: ut, qui divitias ob potentiam, voluptatesque desiderant, vel qui potentiam seu pecuniæ caussa seu proferendi nominis petunt. In his igitur, ceterisque talibus humanorum actuum, votorumque versatur intentio, veluti nobilitas favorque popularis, quæ videntur quandam claritudinem comparare, uxor, ac liberi, qui jucunditatis gratia petuntur. Amicorum vero, quod sanctissimum quidem genus est, non in fortuna, sed in virtute numeratur. Reliquum vero vel potentiæ caussa, vel delectationis assumitur. Jam vero corporis bona promptum est, ut ad superiora referantur. Robur enim magnitudoque videntur præstare valentiam; pulchritudo atque velocitas celebritatem: salubritas, voluptatem. Quibus omnibus solam beatitudinem desiderari liquet. Nam quod quisque præ ceteris petit, id summum judicat bonum. Sed summum bonum beatitudinem

esse

esse definimus. Quare beatum esse judicat statum, quem præ cæteris quisque desiderat. Habes igitur ante oculos propositam fere formam felicitatis humanæ, opes, honores, potentiam, gloriam, voluptates. Quæ quidem sola considerans Epicurus, consequenter sibi summum bonum voluptatem esse constituit, quod cætera omnia jucunditatem animo videantur afferre. Sed ad hominum studia revertor: quorum animus etsi caligante memoria, tamen bonum summum repetit; sed velut ebrius domum quo tramite revertatur, ignorat. Num enim videntur errare hi, qui nihilo indigere nituntur? Atqui non est aliud quod æquè perficere beatitudinem possit, quam copiosus bonorum omnium status, nec alieni egens, sed sibi ipsi sufficiens. Num vero labuntur hi, qui quod sit optimum, id etiam reverentiæ cultu dignissimum putant? minime. Neque enim vile quiddam, contemnendumque est, quod adipisci omnium fere mortalium laborat intentio. An in bonis non est numeranda potentia? Quid igitur? Num imbecillum, ac sine viribus æstimandum est, quod omnibus rebus constat esse præstantius? An claritudo nihili pendenda est? Sed seque-

ſtrari nequit, quin omne quod excellentiſſimum ſit, id etiam videatur eſſe clariſſimum. Nam non eſſe anxiam, triſtemque beatitudinem, nec doloribus moleſtiiſque ſubjectam, quid attinet dicere; quando in minimis quoque rebus id appetitur, quod habere, fruique delectet. Atqui hæc ſunt quæ adipiſci homines volunt; eaque de cauſa divitias, dignitates, regna, gloriam voluptateſque deſiderant, quod per hæc ſibi ſufficientiam, reverentiam, potentiam, celebritatem, lætitiam credunt eſſe venturam. Bonum eſt igitur, quod tam diverſis ſtudiis homines petunt: in quo quanta ſit naturæ vis, facile monſtratur, cum licet variæ diſſidenteque ſententiæ, tamen in deligendo boni fine conſentiunt.

METRUM II.

Quantas rerum flectat habenas
Natura potens, quibus immenſum
Legibus orbem provida ſervet,
Stringatque ligans, irreſoluto
Singula nexu, placet arguto
Fidibus lentis promere cantu.
Quamvis Pœni pulcra leones
Vincula geſtent, manibuſque datas
Captent eſcas, metuantque trucem
Soliti verbera ferre magiſtrum:

Si

Si cruor horrida tinxerit ora,
Resides olim redeunt animi,
Fremituque gravi meminere sui;
Laxant nodis colla solutis,
Primusque lacer dente cruento
Domitor rabidas imbuit iras.
Quæ canit altis garrula ramis
Ales, caveæ clauditur antro:
Huic licet illita pocula melle,
Largasque dapes dulci studio
Ludens hominum cura ministret,
Si tamen arcto saliens tecto,
Nemorum gratas viderit umbras,
Sparsas pedibus proterit escas,
Silvas tantum mæsta requirit,
Silvas dulci voce susurrat.
Validis quondam viribus acta,
Pronum flectit virga cacumen:
Hanc si curvans dextra remisit,
Recto spectat vertice cælum.
Cadit Hesperias Phœbus in undas:
Sed secreto tramite rursus
Currum solitos vertit ad ortus.
Repetunt proprios quæque recursus,
Redituque suo singula gaudent.
Nec manet ulli traditus ordo,

Nisi quod sint junxerit ortum,
Stabilemque sui fecerit orbem.

PROSA III.

VOS quoque ô terrena animalia, tenui licet imagine, vestrum tamen principium somniatis, verumque illum beatitudinis finem, licet minime perspicaci, qualicumque tamen cogitatione perspicitis, eoque vos, & ad verum bonum naturalis ducit intentio, & ab eodem multiplex error abducit. Considera namque, an per ea, quibus se homines adepturos beatitudinem putant, ad destinatum finem valeant pervenire. Si enim vel pecunia, vel honores, ceteraque tale quid afferunt, cui nihil bonorum abesse videatur, nos, quoque fateamur fieri aliquos horum adeptione felices. Quod si neque id valent efficere, quod promittunt, bonisque pluribus carent, nonne liquido falsa in eis beatitudinis species deprehenditur? Primum igitur te ipsum, qui paulo ante divitiis affluebas? interrogo. Inter illas abundantissimas opes nunquamne animum tuum concepta ex qualibet injuria confudit anxietas? Atqui, inquam, tam libero me fuisse animo, quin aliquid semper angeret, reminisci nequeo. Nonne quia vel aberat, quod abesse non

velles: vel aderat, quod adesse noluisses? Ita est, inquam. Illius igitur præsentiam, hujus absentiam desiderabas. Confiteor, inquam. Eget vero, inquit, eo, quod quisque desiderat? Eget, inquam. Qui vero eget aliquo, non est usquequaque sibi ipse sufficiens? Minimè, inquam. Tu itaque hanc insufficientiam plenus, inquit, opibus sustinebas? Quid ni? inquam. Opes igitur nihilo indigentem, sufficientemque sibi facere nequeunt, & hoc erat, quod promittere videbantur. Atqui hoc quoque maxime considerandum puto, quod nihil habeat suapte natura pecunia, ut his à quibus possidetur, invitis nequeat auferri. Fateor, inquam. Quidni fateare, cum eam quotidie valentior aliquis eripiat invito? Unde enim forenses querimoniæ, nisi quod vel vi vel fraude à nolentibus pecuniæ repetuntur ereptæ? Ita est, inquam. Egebit igitur, inquit, extrinsecus petito præsidio, quo suam pecuniam quisque tueatur. Quis id, inquam, neget? Atqui non egeret eo, nisi possideret pecuniam, quam possit amittere. Dubitari, inquam, nequit. In contrarium igitur relapsa res est: nam quæ sufficientes sibi facere putabantur opes, alieno potius præsidio faciunt indigentes. Quis au-

tem modus est, quo pellatur divitiis indigentia? Num enim divites esurire nequeunt? num sitire non possunt? num frigus hibernum pecuniosorum membra non sentiunt? Sed adest, inquies, opulentis, quo famem satient, quo sitim, frigusque depellant. Sed hoc modo consolari quidem divitiis, indigentia potest, auferri penitus non potest. Nam si hæc hians semper, atque aliquid poscens, opibus expletur, maneat necesse est, quæ possit expleri. Taceo, quod naturæ minimum, quod avaritiæ nihil satis est. Quare si opes nec summovere indigentiã possent, & ipsæ suam faciunt, quid est quod eas sufficientiam præstare credatis?

METRUM III.

Quamvis fluente dives auri gurgite
Non expleturas cogat avarus opes,
Ornetque baccis colla rubri litoris
Ruraque centeno scindat opima bove:
Nec cura mordax deserit superstitem,
Defunctumque leves non comitantur opes.

PROSA IV.

SED dignitates honorabilem, reverendumque, cui provenerint, reddunt. Num vis ea est magistratibus, ut utentium mentibus virtu-

virtutes inferant, vitia depellant? Atqui non fugare, sed illustrare potius nequitiam solent, quo fit, ut indignemur eas sæpe nequissimis hominibus contigisse. unde Catullus licet in curuli Nonium sedentem, strumam appellat. Videsne quantum dedecus malis adjiciant dignitates? Atqui minus eorum patebit indignitas, si nullis honoribus inclarescant. Tu quoque num tandem tot periculis adduci potuisti, ut cum Decorato gerere Magistratum putares, cum in eo mentem nequissimi scurræ, delatorisque respiceres? Non enim possumus ob honores reverentia dignos judicare, quos ipsis honoribus judicamus indignos. At si quem sapientia præditum videres, num posses eum vel reverentia, vel ea qua præditus est, sapientia, non dignum putare? Minime. Inest enim dignitas propria virtuti, quam protinus in eos, quibus fuerit adjuncta, transfundit. Quod quia populares nequeunt facere honores, liquet eos propriam dignitatis pulcritudinem non habere. In quo illud est animadvertendum magis: nam si eo abjectior est, quo magis à pluribus quisque contemnitur, cum reverendos facere nequeant, quos pluribus ostentat despectiores, potius

tius dignitas improbos facit. Verum non impune, reddunt namque improbi parem dignitatibus vicem, quas sua contagione commaculant. Atque ut agnoscas veram illam reverentiam per has umbratileis dignitates non posse contingere, sic collige. Si quis multiplici consultatu functus in Barbaras nationes forte devenerit, venerandumne Barbaris honor faciet? Atqui si hoc naturale munus dignitatibus foret, ab officio suo quoque gentium nullo modo cessarent. sicut ignis ubique terrarum; nunquam tamen calere desistit. Sed quoniam id eis non propria vis, sed hominum fallax annectit opinio, vanescunt illico, cum ad eos venerint, qui dignitates eas esse non æstimant. Sed hoc apud exteras nationes. Inter eos vero, apud quos ortæ sunt, num perpetuo perdurant? Atqui præfectura magna olim potestas, nunc inane nomen est, & Senatorii census gravis sarcina. Si quis quondam populi curasset annonam, magnus habebatur. Nunc ea præfectura quid abjectius? Ut enim paulo ante diximus, quod nihil habet proprii decoris, opinione utentium nunc splendorem accipit, nunc amittit. Si igitur reverendos facere nequeunt dignitates

gnitates, si ultro improborum contagione sordescunt, si mutatione temporum splendere desinunt, si gentium æstimatione vilescunt. quid est, quod in se expetendæ pulcritudinis habeant, ne dum aliis præstent?

METRUM IV.

Quamvis se Tyrio superbus ostro
Comeret, & niveis lapillis,
Invisus tamen omnibus vigebat
Luxuriæ Nero sævientis,
Sed quondam dabat improbus verendis
Patribus indecores curules,
Quis illos igitur putet beatos,
Quos miseri tribuunt honores?

PROSA V.

AN vero regna, Regumque familiaritas efficere potentem valent? Quid ni, quando eorum felicitas perpetuò perdurat? Atqui plena est exemplorum vetustas, plena etiam præsens ætas, qui Reges felicitatem calamitate mutaverint. O præclara potentia, quæ nec ad conservationem quidem sui satis efficax invenitur? Quod si hæc regnorum potestas beatitudinis auctor est, nonne si qua parte defuerit, felicitatem minuat, miseriam importet? Sed quamvis late humana tendan-

tur

tur imperia, plures necesse est gentes relinqui, quibus Regum quisque non imperet. Qua vero parte beatos faciens desinit potestas, hac impotentia subintrat, quæ miseros facit: hoc igitur modo majorem Regibus inesse necesse est miseriæ portionem. Expertus sortis suæ periculorum Tyrannus, regni metus pendentis supra verticem gladii terrore simulavit. Quæ est igitur hæc potestas, quæ solicitudinum morsus expellere, quæ formidinum aculeos vitare nequit? Atqui vellent ipsi vixisse securi, sed nequeunt: dehinc de potestate gloriantur. An tu potentem censes, quem videas velle, quod non possit efficere? Potentem censes, qui satellite latus ambit: qui quos terret, ipse plus metuit; qui ut potens esse videatur, in servientium manu situm est? Nam quid ego de Regum familiaribus disseram, cum regna ipsa tantæ imbecillitatis plena demonstrem? quos quidem regia potestas sæpe incolumis, sæpe autem lapsa prosternit? Nero Senecam familiarem, præceptoremque suum ad eligendæ mortis coegit arbitrium. Papinianum diu inter aulicos potentem, militum gladiis Antoninus objecit. Atqui uterque potentiæ suæ renunciare voluerunt: quorum Seneca

neca opes etiam ſuas tradere Neroni, ſeque in otium conferre conatus eſt. Sed dum ruituros moles ipſa trahit, neuter, quod voluit, effecit. Quæ eſt igitur iſta potentia, quam pertimeſcunt habentes: quam, nec cum habere velis, tutus ſis; & cum deponere cupias, vitare non poſſis? An præſidio ſunt amici, quos non virtus, ſed fortuna conciliat? Sed quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Quæ vero peſtis efficacior ad nocendum, quàm familiaris inimicus?

METRUM V.

Qui ſe volet eſſe potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec victa libidine colla
Fœdis ſummittat habenis.
Etenim licet Indica longè
Tellus tua jura tremiſcat,
Et ſerviat ultima Thule;
Tamen atras pellere curas,
Miſeraſque fugare querelas
Non poſſe, potentia non eſt.

PROSA VI.

GLORIA vero quam fallax ſæpe, quam turpis

turpis est? Unde nõ injuria Tragicus exclamat:

ὦ δόξα, δόξα, μυρίοισι δὴ βροτῶν, οὐδὲν γεγῶσι βίοτον ὤγκωσας μέγαν.

Plures enim magnum sæpe nomen, falsis vulgi opinionibus abstulerunt, quo quid turpius excogitari potest? Nam qui falso prædicantur, suis ipsi necesse est laudibus erubescant. Quæ si etiam meritis conquisitæ sint, quid tamen sapientis adjecerint conscientiæ, qui bonum suum non populari rumore, sed conscientiæ veritate metitur. Quod si hoc ipsum propagasse nomen, pulcrum videtur; consequens est, ut fœdum non extendisse judicetur. Sed cum, uti paulo ante disserui, plures gentes esse necesse sit, ad quas unius fama hominis nequeat pervenire, fit, ut quem tu æstimas gloriosum, proxima parte terrarum videatur inglorius. Inter hæc vero popularem gloriam, ne commemoratione quidem dignam puto, quæ nec judicio provenit, nec umquam firma perdurat. Jam vero quam sit inane, quam futile nobilitatis nomen, quis non videat? quæ si ad claritudinem refertur, aliena est. Videtur namque esse nobilitas, quædam de meritis veniens laus parentum. Quod si claritudinem prædicatio facit, illi sint clari

necesse est, qui prædicantur. Quare splendidum te, si tuam non habes, aliena claritudo non efficit. Quod si quid est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo videatur, ne à majorum virtute degenerent.

METRUM VI.

Omne hominum genus in terris
Simili surgit ab ortu:
Unus enim rerum pater est,
Unus cuncta ministrat:
Ille dedit Phœbo radios,
Dedit & cornua Lunæ.
Ille homines etiam terris
Dedit, & sidera cælo.
Hic clausit membris animos
Celsa sede petitos,
Mortaleis igitur cunctos.
Edit nobile germen.
Quid genus, & proavos strepitis?
Si primordia vestra,
Auctoremque Deum spectes,
Nullus degener exstat,
Ni vitiis pejora fovens
Proprium deserat ortum.

PROSA

PROSA VII.

QUID autem de corporis voluptatibus loquar; quarum appetentia quidem plena est anxietatis, satietas vero pœnitentiæ? Quantos illæ morbos, quam intolerabiles dolores, quasi quendam fructum nequitiæ fruentium solent referre corporibus! quarum motus quid habeat jucunditatis, ignoro. Tristeis vero esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget. Quæ si beatos explicare possunt, nihil causæ est, quin pecudes quoque beatæ esse dicantur, quarum omnis ad explendam corporalem lacunam festinat intentio. Honestissima quidem conjugis foret, liberorumque jucunditas; sed nimis è natura dictum est, nescio quem filios invenisse tortores: quorum quàm sit mordax quæcunque conditio, neque alias expertum te, neque nunc anxium necesse est admonere. In quo Euripidis mei sententiam probo, qui carentem liberis infortunio dixit esse felicem.

METRUM VII.

Habet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit fruenteis
Apiumque par volantum,
Vbi grata mella fudit,

Fugit,

Fugit, & nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.

PROSA VIII.

NIHIL igitur dubium est, quin hæ ad beatitudinem viæ devia quædam sint, nec perducere eo quemquam valeant, ad quod se perducturas esse promittunt. Quãtis vero implicitæ malis sint, brevissime monstrabo. Quid enim? pecuniamne congregare conaberis? sed eripies habenti. Dignitatibus fulgere velis? danti supplicabis, &, qui præire ceteros honore cupis, poscendi humilitate vilesces. Potentiamne desideras? subjectorum insidiis obnoxius, periculis subjacebis. Gloriam petis? sed per aspera quæque distractus, securus esse desistis. Voluptariam vitam degas, sed quis non spernat, atque abjiciat vilissimæ fragilissimæque rei corporis servitium? Jam vero qui bona præ se corporis ferunt, quam exigua, quam fragili possessione nituntur! Num enim elephantes mole, tauros robore superare poteritis? num tigres velocitate præibitis? Respicite cæli spatium, firmitudinem, celeritatem, & aliquando desinite vilia mirari. Quod quidem cælum non his potius est, quam sua, qua regitur, ratione, mirandum. Formæ vero nitor

nitor ut rapidus est, ut velox, & vernalium florum mutabilitate fugacior? Quod si, ut Aristoteles ait, Lynceis oculis homines uterentur, ut eorum visus obstantia penetraret, nonne introspectis visceribus, illud Alcibiadis superficie pulcherrimum corpus, turpissimum videretur? Igitur te pulcrum videri, non tua natura, sed oculorum spectantium reddit infirmitas. Sed æstimate, quam vultis nimio corporis bona; dum sciatis hoc, quodcumque miramini, triduanæ febris igniculo posse dissolvi. Ex quibus omnibus illud in summam redigere licet; quod hæc, quæ nec præstare, quæ pollicentur, bona possunt, nec omnium bonorum congregatione perfecta sunt; ea nec ad beatitudinem, quasi quidam calles, ferunt, nec beatos ipsa perficiunt.

METRUM VIII.

Eheu, quam miseros tramite devio
Abducit ignorantia!
Non aurum in viridi quæritis arbore,
Nec vite gemmas carpitis,
Non altis laqueos montibus abditis,
Ut pisce ditetis dapes.

Nec

Nec vobis capreas si libeat sequi,
Tyrrena captatis vada.
Ipsos quin etiam fluctibus abditos
Norunt recessus æquoris.
Quæ gemmis niveis unda feracior,
Vel quæ rubentis purpuræ:
Nec non quæ tenero pisce, vel asperis
Præstent echinis littora.
Sed quonam lateat, quod cupiunt bonum,
Nescire cæci sustinent,
Et quod stelliferum transabiit polum,
Telluri demersi petunt.
Quid dignum stolidis mentibus imprecer?
Opes honores ambiant,
Et cum falsa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoscant bona.

PROSA IX.

HACTENUS mendacis formam felicitatis ostendisse suffecerit; quam si perspicaciter intueris, ordo est deinceps, quæ sit vera monstrare. Atqui video, inquam, nec opibus sufficientiam, nec regnis potentiam, nec reverentiam dignitatibus, nec celebritatem gloriæ, nec lætitiam voluptatibus posse contingere. An etiam caussas, cur id ita sit, deprehendisti? Tenui quidem veluti rimula mihi

videor intueri: ſed ex te cognoſcere apertius malim. Atqui promptiſſima ratio eſt. Quod enim ſimplex eſt, indiviſumque natura, id error humanus ſeparat, & à vero atque perfecto ad falſum, imperfectumque traducit. An tu arbitraris, quod nihilo indigeat, egere potentia? minime, inquam. Recte tu quidem: nam ſi quid eſt, quod in ulla re imbecillioris valentiæ ſit, in hac præſidio neceſſe eſt egeat alieno. Ita eſt inquam. Igitur ſufficientiæ, potentiæque una eſt, eademque natura. Sic videtur. Quod vero hujuſmodi ſit ſpernendum ne eſſe cenſes, an contra rerum omnium veneratione digniſſimum? At hoc, inquam, ne dubitari quidem poteſt. Addamus igitur ſufficientiæ, potentiæque reverentiam, ut hæc tria unum eſſe judicemus. Addamus, ſiquidem vera volumus confiteri. Quid vero, inquit, obſcurumne hoc atque ignobile cenſes eſſe, an omni celebritate clariſſimum? Conſidera vero, ne, quod nihilo indigere, quod potentiſſimum, quod honore digniſſimum eſſe conceſſum eſt, egere claritudine, quam ſibi præſtare non poſſit, atque ob id aliqua ex parte videatur abjectius. Non poſſum inquam, quin hoc uti eſt, ita etiam celeberrimum eſſe confitear.

fiteat. Consequens igitur est, ut claritudinem superioribus tribus nihil differre fateamur. Consequitur, inquam. Quod igitur nullius egeat alieni, quod suis cuncta viribus possit, quod sit clarum, atque reverendum, nonne hoc etiam constat esse lætissimum? Sed unde huic, inquam, tali mæror ullus obrepat, ne cogitare quidem possum quare plenum esse lætitiæ, siquidem superiora manebunt, necesse est confiteri. Atqui illud quoque per eadem necessarium est, sufficientiæ, potentiæ, claritudinis, reverentiæ, jucunditatis nomina quidem esse diversa, nullo vero modo discrepare substantiam. Necesse est, inquam. Hoc igitur, quod est unum, simplexque natura, pravitas humana dispertit, &, dum rei quæ partibus caret, partem conatur adipisci, nec portionem, quæ nulla est, nec ipsam, quam minime affectat assequitur Quonam, inquam modo? Qui divitias inquit, petit, penuriæ fuga, de potentia nihil laborat: vilis, obscurusque esse mavult, multas etiam sibi naturales quoque subtrahit voluptates, ne pecuniam, quam paravit, amittat. Sed hoc modo ne sufficientia quidem contingit ei, quem valentia deserit, quem molestia pungit,

quem vilitas abjicit, quem recondit obſcuritas. Qui vero ſolum poſſe deſiderat, profligat opes, deſpicit voluptates honoremque potentia carentem, gloriam quoque nihili pendit. Sed huic quoque quam multa deficiant, vides. Fit enim ut aliquando neceſſariis egeat, ut anxietatibus mordeatur; cumque hæc depellere nequeat, etiam id quod maxime petebat, potens eſſe deſiſtit. Similiter ratiocinari de honoribus, gloria voluptatibus licet. Nam cum unumquodque horum idem quod cetera fit, quiſquis horum aliquid ſine ceteris petit, ne illud quidem, quod deſiderat, apprehendit. Quid igitur? inquam. Si quis cuncta ſimul cupiat adipiſci, ſummam quidem ille beatitudinis velit: ſed num in his eam reperiet, quæ demonſtravimus, id, quod pollicentur, non poſſe conferre? Minime inquam. In his igitur, quæ ſingula queq; expetendorum præſtare creduntur, beatitudo nullo modo inveſtiganda eſt, Fateor, inquam & hoc nihil dici verius poteſt. Habes igitur, inquit, & formam falſæ felicitati, & cauſſas: deflecte nunc in adverſum mentis intuitum; ibi enim veram, quam promiſimus, ſtatim videbis. Atqui hæc inquam, cæco perſpicua eſt, eamque tu paullo ante

ante monſtraſti, dum falſæ beatitudinis cauſſas aperire conabaris. Nam, ni fallor, ea vera eſt, & perfecta felicitas, quæ ſufficientem, potentem, reverendum, celebrem, lætumque perficiat. Atque ut me interius animadvertiſſe cognoſcas, quæ unum horum, quoniam idem cuncta ſunt, veraciter præſtare poteſt, hanc eſſe plenam beatitudinem ſine ambiguitate cognoſco. O te alumne hac opinione felicem ſentio, ſiquidem hoc, inquit, adjeceris Quidnam? inquam. Eſſene aliquid in his mortalibus caduciſque rebus putas, quod hujuſmodi ſtatum poſſit afferre? Minime, inquam, puto; idque à te nihil ut amplius deſideretur oſtenſum eſt, Hæc igitur vel imagines veri boni, vel imperfecta quædam dare bona mortalibus videntur: verum autem, atque perfectum bonum conferre non poſſunt. Aſſentior, inquam. Quoniam igitur agnoviſti, quæ vera illa ſit, quæ autem beatitudinem mentiantur, nunc ſupereſt, ut unde veram hanc petere poſſis aguoſcas. Id quidem, inquam, jamdudum vehementer exſpecto. Sed cum, uti in Timæo Platoni, inquit, noſtro placet in minimis quoque rebus divinum præſidium debeat implorari, quid nunc facien-

cum censes, ut illius summi boni sedem reperire mereantur? Invocandum, inquam rerum omnium patrem, quo prætermisso, nullum rite fundatur exordium. Recte, inquit ac simul ita modulata est.

METRVM IX.

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum cœlique sator, qui tempus ab ævo
Ire jubes stabilisque manens das cuncta moveri.
Quem non externæ pepulerunt fingere caussæ
Materiæ fluitantis opus; verum insita summi
Forma boni, livore carens, tu cuncta superno
Ducis ab exemplo: pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, similique in imagine formans,
Perfectasque jubens perfectum absolvere parteis,
Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis,
Arida conveniunt liquidis: ne purior ignis
Evolet, aut mersas deducant pondera terras.
Tu triplicis mediam naturæ cuncta moventem
Connectens animam per consona membra resolvis
Quæ cum secta duos motum glomeravit in orbeis
In semet reditura meat, mentemque profundam
Circuit, & simili convertit imagine cœlum,

Tu

Tu caußis animas paribus, vitaſque minores
Provehis, & levibus ſublimeis curribus aptans
In cœlum, terramque ſeris: quas lege benigna
Ad te converſas reduci facis igne reverti,
Da pater auguſtam menti conſcendere ſedem,
Da fontem luſtrare boni, da luce reperta
In te conſpicuos animi defigere viſus.
Dejice terrenæ nebulas & pondera molis,
Atque tuo ſplendere mica: tu namque ſerenum,
Tu requies tranquilla piis: te cernere finis,
Principium, vector, dux, ſemita, terminus idem.

PROSA X.

QVONIAM igitur quæ ſit imperfecti, quæ etiam perfecti boni forma vidiſti: nunc demonſtrandum reor, quonam hæc felicitatis perfectio conſtituta ſit. In quo illud primum arbitror inquirendum, an aliquid hujuſmodi quale paulo ante definiſti, in rerum natura poſſit exiſtere, ne nos præter rei ſubjectæ veritatem caſſa cognitionis imago decipiat. Sed quin exiſtat, ſitque hoc veluti quidam omnium fons bonorum, negari nequit. Omne enim quod imperfectum eſſe dicitur, id diminutione perfecti imperfectum eſſe perhibetur. Quo fit, ut ſi in quolibet genere imperfectum quid eſſe videatur in eo, perfectum quoque a-

 liquid

liquid esse necesse sit. Etenim perfectione sublata, unde illud, quod imperfectum prohibetur, exstiterit, ne fingi quidem potest. Neque enim à diminutis, inconsummatisque natura rerum cæpit exordium, sed ab integris absolutisque procedens, in hæc extrema atque effeta dilabitur. Quod si, ut paullo ante monstravimus, est quædam boni fragilis imperfecta felicitas: esse aliquam solidam perfectamque, non potest dubitari. Firmissime, inquam, verissimeque conclusum est. Quo vero, inquit, habitet, ita considera. Deum rerum omnium principem, bonum esse, comunis humanorum conceptio probat animorum. Nam cum nihil Deo melius excogitari queat, id, quo melius nihil est, bonum esse quis dubitet? ita vero bonum esse Deum ratio demonstrat, ut perfectum quoq; bonum in eo esse convincat. Nam ni tale sit rerum omnium princeps esse non poterit, erit enim eo præstantius aliquid perfectum possidens bonum, quod hoc prius, atque antiquius esse videatur: omnia namque perfecta minus integris priora esse claruerunt quare ne in infinitum ratio prodeat, confitendum est summum Deum, summi perfectique boni esse plenissimum. Sed perfectum

Perfectum bonum veram esse beatitudinem constituimus, veram igitur beatitudinem in summo deo sitam esse, necesse est. Accipio, inquam, nec est quod contradici ullo modo queat. Sed quæso, inquit, te, vide quam id sancte atque inviolabiliter probes, quod boni summi summum Deum diximus esse plenissimum. Quonam, inquam, modo? Ne hunc rerum omnium patrem illud summum bonum, quo plenus esse perhibetur, vel extrinsecus accepisse, vel ita naturaliter habere præsumas, quasi habentis Dei, habitæque beatitudinis diversam cogites esse substantiam. Nam si extrinsecus acceptum putes, præstantius id quod dederit, eo quod acceperit, existimare possis. Sed hunc esse rerum omnium præcellentissimum, dignissime confitemur. Quod si natura quidem inest: sed ratione diversum, cum de rerum principe loquamur Deo, fingat qui potest, quis hæc diversa conjunxerit? Postremo quod à qualibet re diversum est, id non est illud, à quo intelligitur esse diversum. Quare quod à summo bono diversum est sui natura, id summum bonum non est: quod nefas est de Deo cogitare, quo nihil constat esse præstantius. Omnino enim nullius

nullius rei natura suo principio melior poterit existere quare quod omnium principium sit, id etiam sui substantia summum esse bonum verissima ratione concluserim. Rectissime, inquam. Sed summum bonum beatitudinem esse concessum est. Ita est, inquam. Igitur, inquit, Deum esse ipsam beatitudinem, necesse est confiteri. Nec propositis, inquã prioribus refragrari queo, & ab illis hoc illatum consequens esse perspicio. Respice, inquit, an hinc quoque idem firmius approbetur, quod duo summe bona, quæ à se diversa sunt, esse non possunt. Etenim quæ discrepant bona, non esse alterum, quod sit alterum, liquet: quare neutrum poterit esse perfectum, cum alterutri alterum deest. Sed quod perfectum non sit, id summum non esse manifestum est: nullo modo igitur quæ summa sunt bona, ea possunt esse diversa. Atqui & beatitudinem, & Deum summum bonũ esse colligemus: quare ipsam necesse est summã esse beatitudinem, quæ sit summa divinitas. Nihil, inquam nec re ipsa verius, nec ratiocinatione firmius, nec Deo dignius concludi potest. Super hæc, inquit, igitur veluti geometræ solent demonstratis propositis aliquid inferre,

quæ

quæ Πορίσματα ipsi vocant, ita ego quoque tibi veluti corollarium dabo. Nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines beati, beatititudo vero est ipsa divinitas, divinitatis adeptione fieri beatos, manifestum est. Sed uti justitiæ adeptione justi, sapientiæ sapientes fiunt, ita divinitatem adeptos, deos fieri simili ratione necesse est. Omnis igitur beatus, Deus; sed natura quidem unus, participatione vero nihil prohibet esse quam plurimos. Et pulchrum, inquam, hoc, atque pretiosum, sive πόρισμα, sive corollarium vocari mavis. Atque hoc quoque pulcrius nihil est, quod his annectendum esse ratio persuadet. Quid, inquam? Cum multa, inquit, beatitudo continere videatur, utrumne hæc omnia unum veluti corpus beatitudinis quadam partium varietate conjungant, an sit eorum aliquid, quod beatitudinis substantiam compleat, ad hoc vero cetera referantur? Vellem, inquã, id ipsarum rerum commemoratione patefaceres. Nonne, inquit, beatitudinem bonum esse censemus? Ac summum quidem inquam. Addas, inquit hoc omnibus licet. Nam eadem sufficientia summa est, eadem summa potentia, reverentia quoque claritas, & voluptas

luptas beatitudo esse judicatur. Quid igitur? Hæccine omnia bona, sufficientia, potentia, ceteraque veluti quædam beatitudinis membra sunt, an ad bonum veluti ad verticem cuncta referuntur? Intelligo, inquam, quid investigandum proponas: sed quid constituas, audire desidero. Hujus rei discretionem sic accipe. Si hæc omnia beatitudinis membra forent, à se quoque invicem discreparent. Hæc est enim partium natura, ut unum corpus diversa componant. Atqui hæc omnia idem esse monstrata sunt. Minime igitur membra sunt: alioquin ex uno membro beatitudo videbitur esse conjuncta, quod fieri nequit. Id quidem, inquam dubium non est: sed id, quod restat, exspecto. Ad bonum vero cetera referri palam est. Idcirco enim sufficientia petitur, quoniam bonum esse judicatur, idcirco potentia, quoniam id quoque esse creditur bonum. Idem de reverentia, claritudine, jucunditate, conjectare licet. Omnium igitur expetendorum summa atque caussa bonum est. Quod enim neque re, neque similitudine ullum in se retinet bonum, id expeti nullo modo potest. Contraque etiam, quæ natura bona non sunt, tamen si esse videantur, quasi vera

vera bona sint, appetuntur. Quo fit uti summa, cardo, atq; causa expetendorum omnium bonitas esse jure credatur. Cujus vero caussa quid expetitur, id maxime videtur optari. Veluti si salutis causa quispiam velit equitare, non tam equitandi motum desiderat, quam salutis effectum. Cum igitur omnia boni gratia petantur, non illa potius quam bonum ipsum desideratur ab omnibus. Sed propter quod cetera optantur, beatitudinem esse concessimus: quare sic quoque sola quæritur beatitudo. Ex quo liquido apparet, ipsius boni & beatitudinis unam atque eandem esse substantiam. Nihil video, cur dissentire quispiam possit. Sed Deum veramque beatitudinem unum atque idem esse monstravimus. Ita inquam. Secure igitur concludere licet, Dei quoque in ipso bono, nec usquam alio, sitam esse substantiam.

METRVM X.

Huc omnes pariter venite capti,
Quos fallax ligat improbis catenis
Terrenis habitans libido menteis.
Heic erit vobis requies laborum,
Heic portus placida manens quiete,
Hoc patens unum miseris asylum

Non

Non quidquid Tagus aureis arenis
Donat, aut Hermus rutilante ripa,
Aut Indus calido propinquius orbi,
Candidis miſcens virideis lapillos
Illuſtrant aciem, magiſque cæcos
In ſuas condunt animos tenebras.
Hoc quidquid placet, excitatque menteis,
Infimus tellus aluit cavernis,
Splendor quo regitur, vigetque cœlum,
Vitat obſcuras anima ruinas,
Hanc quiſquis poterit notare lucem,
Candidos Phœbi radios negabit.

PROSA XI.

ASSENTIOR, inquam, Cuncta enim firmiſſimis nexa rationibus conſtant. Tum illa, quanti, inquit, æſtimabis, ſi bonum ipſum quid ſit, agnoveris? Infiniti inquam: ſiquidem mihi pariter Deum quoque qui bonum eſt continget agnoſcere. Atqui hoc veriſſima inquit, ratione patefaciam, maneant modo quæ paullo ante concluſa ſunt. Manebunt inquam. Nonne, inquit, monſtravimus ea, quæ appetuntur à pluribus, idcirco vera, perfectaque bona non eſſe, quoniam à ſe invicem diſcreparent, cumque alteri abeſſet alterum, plenum abſolutumque bonum afferre non

non posse? Tum autem verum bonum fieri, cum in unam veluti formam, atque efficientiam colliguntur, ut quæ sufficientia est, eadem sit potentia, reverentia, claritas, atque jucunditas. Nisi vero unum, atque idem omnia sint, nihil habere, quo inter expetenda numerentur. Demonstratum est, inquam, nec dubitari ullo modo potest. Quæ igitur, cum discrepant, minime bona sunt; cum vero unum esse cœperint, bona fiunt: nonne hæc ut bona sint, unitatis fieri adeptione contingit? Ita, inquam, videtur. Sed omne quod bonum est boni participatione bonum esse concedis, an minime? Ita est. Oportet igitur idem esse unum, atque bonum simili ratione concedas. Eadem namque substantia est eorum, quorum naturaliter non est diversus effectus. Negare inquam, nequeo. Nostine igitur, inquit omne quod est tam diu manere atq; subsistere, quam diu sit unum; sed interire atque dissolvi pariter, atque unum esse destiterit? Quonam modo ut in animalibus, inquit, cum in unum coeunt, ac permanent anima corpusque, id animal vocatur. Cum vero hæc unitas utriusque separatione dissolvitur, interire. nec jam esse animal liquet. Ipsum quoque

corpus

corpus cum in una forma, membrorum conjunctione, permanet, humana visitur species. At si distributæ, segregatæque partes corporis distraxerint unitatem, desinit esse quod fuerat. Eoque modo percurrenti cetera proculdubio patebit subsistere unumquodque, dum unum est; cum vero unum esse desinit, interire. Consideranti inquam mihi plura, minime aliud videtur. Estne igitur, inquit, quod in quantum naturaliter agat, relicta, sustinendi appetentia, venire ad interitum, corruptionemque desideret? Si animalia, inquam, considerem, quæ habent aliquam volendi nolendique naturam, nihil invenio, quod, nullis extra cogentibus, abjiciant manendi intentionem, & ad interitum sponte festinant. Omne namque animal tueri salutem laborat; mortem vero perniciemque devitat. Sed quid de herbis, arboribusque, quid de inanimatis omnino consentiam rebus, prorsus dubito. Atqui non est, quod de hoc possis ambigere, cum herbas, atque arbores intuearis, primum sibi convenientibus innasci locis, ubi quantum earum natura queat, cito exarescere, atque interire non possunt. Nam aliæ quidem campis, aliæ montibus oriuntur, alias

ferunt

ferunt paludes, aliæ ſaxis hærent, aliarum fecundæ, aliarum ſunt ſteriles arenæ, quas ſi in alia quiſpiã loca transferre conetur, areſcant. Sed dat cuique natura quod convenit, &, ne, dum manere poſſunt, intereant, elaborat. Quid dicam, quod omnes, veluti in terras ore demerſo, trahunt alimenta radicibus: ac per medullas robur, corticemque diffundunt? Quid, quod molliſſimum quodque, ſicuti medulla eſt, interiore ſemper ſede reconditur, extra vero quadam ligni firmitate tegitur: ultimus autem cortex adverſum cæli intemperiem, quaſi malipatiens defenſor opponitur? Jam vero quanta eſt naturæ diligentia, ut cuncta ſemine multiplicato propagentur. quæ omnia non modo ad tempus manendi, verum, generatim quoque quaſi in perpetuum permanendi, veluti quaſdam machinas eſſe quis neſciat? Ea etiam quæ inanimata eſſe creduntur, nonne quod ſuum eſt, quæque ſimili ratione deſiderant? Cur enim flammas quidem ſurſum levitas vehit, terras vero deorſum pondus deprimit, niſi quod hæc ſingulis loca, motioneſque conveniunt? Porro autem quod cuique conſentaneum eſt, id unumquodque conſervat: ſicuti ea, quæ ſunt inimi-

ca, currumpunt. Jam vero quæ dura sunt, ut lapides, adhærent tenacissime partibus suis, &, ne facile dissolvantur, resistunt. Quæ vero liquentia, ut aër, atque aqua, facile quidem dividentibus cedunt, sed cito in ea rursus, à quibus sunt abscissa, relabuntur. Ignis vero omnem refugit sectionem. Neque nunc nos de voluntariis animæ cognoscentis motibus, sed de naturali intentione tractamus. Sicuti est, quod acceptas escas sine cogitatione transigimus, quod in somno spiritum ducimus nescientes. Nam ne in animalibus quidem manendi amor ex animæ voluntatibus, verum ex naturæ principiis venit. Nam sæpe mortem cogentibus caussis, quam natura reformidat voluntas amplectitur: contraque illud, quo solo mortalium rerum durat diuturnitas, gignendi opus, quod natura semper appetit, interdum coercet voluntas. Adeo hæc sui caritas non ex animali motione, sed ex naturali intentione procedit. Dedit enim providentia creatis à se rebus hanc vel maximam manendi causam, ut quoad possunt, naturaliter manere desiderent: quare nihil est, quod ullo modo queas dubitare, cuncta, quæ sunt, appetere naturaliter constantiam permanendi, devitare

devitare perniciem. Confiteor, inquã, nunc me indubitato cernere, quæ dudum incerta videbantur. Quod autem, inquit, subsistere ac permanere appetit, id unum esse desiderat: hoc enim sublato, ne esse quidem cuiquam permanebit. Verum est, inquam. Omnia igitur, inquit, unum desiderent. Consensu. Sed unum id ipsum monstravimus esse; quod bonum est. Ita quidem. Cuncta igitur bonum petunt; quod quidem ita describas licet, ipsum bonum esse quod desideretur ab omnibus. Nihil, inquam, verius excogitari potest. Nam vel ad nihilum cuncta referuntur, & uno, veluti vertice destituta, sine rectore, fluitabunt; aut si quid est, ad quod universa festinent, id erit omnium summum bonorum. Et illa nimium, inquit, ô alumne lætor: ipsam enim mediæ veritatis notam mente fixisti, sed in hoc patuit tibi, quod ignorare te paulo ante dicebas. Quid? inquam. Quis esset, inquit, rerum omnium finis? Id est enim profecto, quod desideratur ab omnibus: quod quia bonum esse collegimus oportet, rerum omnium finem bonum esse, fateamur.

METRUM XI.

Quisquis profunda mente vestigat verum.

Cupitque nullis ille deviis falli,
In se revolvat intimi lucem visus,
Longosque in orbem cogat inflectens motus,
Animumque deceat quidquid extra molitur,
Suis retrusum possidere thesauris.
Dudum quod atra texit erroris nubes,
Lucebit ipso perspicacius Phœbo.
Non omne namque mente depulit lumen,
Obliviosam corpus invehens molem.
Hæret profecto semen introrsum veri,
Quod excitatur ventilante doctrina.
Nam cur rogati sponte recta censetis.
Ni mersus alto viveret fomes corde?
Quid si Platonis Musa personat verum,
Quod quisque discit, immemor recordatur.

PROSA XII.

TUM Ego, Platoni, inquam, vehementer assentior: nam me horum jam secundò commemoras. Primum, quod memoriam corporea contagione, dehinc cum mœroris mole pressus, amisi. Tum illa, si superiora, inquit, concessa respicias, ne illud quidem longius aberit, quin recorderis quod te dudum nescire, confessus es. Quid? inquam. Quibus ait illa, gubernaculis mundus regatur. Memini, inquam, me inscitiam meam fuisse confes-

sum:

ſum: ſed quid afferas, licet jam proſpiciam, planius tamen ex te audire deſidero. Mundum hunc, inquit, à Deo regi paulo ante minime dubitandum putabas. Ne nunc quidem arbitror, inquam; nec unquam dubitandum putabo, quibuſq; in hoc rationibus accedam, breviter exponam. Mundus hic ex tam diverſis contrariiſque partibus in unam formam minime conveniſſet, niſi unus eſſet qui tam diverſa conjungeret; conjuncta vero naturarum ipſa diverſitas, invicem diſcors, diſſociaret, atque divelleret: niſi unus eſſet, qui quod nexuit, contineret. Non tam vero certus naturæ ordo procederet, nec tam diſpoſitos motus, locis, temporibus, efficientia ſpatiis, qualitatibus explicaret, niſi unus eſſet, qui has mutationum varietates manens ipſe diſponeret. Hoc quidquid eſt, quo condita manent, atque agitantur, uſitato cunctis vocabulo Deum nomino. Tum illa, cum hæc, inquit, ita ſentias, parvam tibi reſtare operam puto, ut felicitatis compos, patriam ſoſpes reviſas: ſed quæ propoſuimus, intueamur. Nonne in beatitudine ſufficientiam numeravimus, Deumque beatitudinem ipſam eſſe conceſſimus? Ita quidem. Et ad mundum

igitur, inquit, regendum nullis extrinſecus adminiculis indigebit: alioquin ſi quo egeat, plenam ſufficientiam non habebit. Id, inquam, ita eſt neceſſarium. Per ſe igitur ſolum cuncta diſponit. Negari, inquam, nequit. Atqui Deus ipſum bonum eſſe monſtratus eſt. Memini, inquam. Per bonum igitur cuncta diſponit; ſiquidem per ſe regit omnia, quem bonum eſſe conceſſimus, & hic eſt velnti quidam clavus atque gubernaculum, quo mundana machina ſtabilis atque incorrupta ſervatur. Vehementer aſſentiar inquam, & id te paulo ante dicturam, tenui licet ſuſpicione, proſpexi. Credo, inquit; jam enim, ut arbitror, vigilantius ad cernenda vera oculos deducis: ſed quod dicam non minus ad contuendum patet. Quid? inquam. Cum Deus, inquit, omnia bonitatis clavo gubernare jure credatur, eademque omnia, ſicuti docui, ad bonum naturali intentione feſtinent, num dubitari poteſt, quin voluntarie regantur, ſeque ad diſponentis nutum, veluti convenientia, contemperataque rectori, ſponte convertant? Ita, inquam, neceſſe eſt: nec beatum regimen eſſe videretur; ſiquidem detrectantium jugum foret, non obtemperantium ſalus. Nihil

hil est igitur, quod naturam servans, Deo contraire conetur. Nihil, inquam. Quid si conetur ait, num tandem proficiet quidquam adversus eum, quem jure beatitudinis potentissimum esse concessimus? Prorsus, inquam, nihil valeret. Non est igitur aliquid, quod summo huic bono vel velit, vel possit obsistere. Non, inquam, arbitror. Est igitur, inquit, summum bonum, quod regit cuncta fortiter, suaviterque disponit. Tum ego, quam, inquam, me non modo ea, quæ conclusa est, summa rationum, verum multo magis, hæc ipsa verba, quibus uteris, delectant, ut tandem aliquando stultitiam magna latrantem sui pudeat. Accepisti, inquit, in fabulis lacessenteis cælum Gigantes; sed illos quoque, uti condignum fuit, benigna fortitudo deposuit. Sed visne rationes ipsas invicem collidamus? forsitan ex hujusmodi conflictatione pulcra quædam veritatis scintilla dissiliet. Tuo, inquam, arbitratu. Deum, inquit, esse omnium potentem nemo dubitaverit. Qui quidem, inquam, mente consistat, nullus prorsus ambigat. Qui vero est, inquit, omnium potens, nihil est, quod ille non possit. Nihil inquam. Num igitur Deus facere malum potest? Mi-

nime, inquam. Malum igitur, inquit, nihil est, cum id facere ille non possit, qui nihil non potest. Ludisne, inquam, me, inextricabilem Labyrinthum rationibus texens, quo nunc quidem, qua egrediaris, introeas; nunc vero quo introieris, egrediare: an mirabilem quendam divinæ simplicitatis orbem complicas? Etenim paulo ante à beatitudine incipiens, eam summum bonum esse dicebas, quam in summo bono sitam loquebare: ipsum quoque Deum summum esse bonum, plenamque beatitudinem disserebas: ex quo neminem beatum fore, nisi qui pariter Deus esset, quasi munusculum dabas. Rursus ipsam boni formam, Dei, ac beatitudinis loquebaris esse substantiam: ipsumque unum id ipsum esse bonum dicebas, quod ab omni rerum natura peteretur: Deum quoque bonitatis gubernaculis universitatem regere, disputabas, volentiaque cuncta parere, nec ullam mali esse naturam: atque hæc nullis extrinsecus sumtis, sed altero ex altero fidem trahente, insitis, domesticisque probationibus explicabas. Tum illa, minimè, inquit, ludimus, remque omnium maximam Dei munere, quem dudum deprecabamur, exegimus. Ea est enim divinæ forma

ma substantiæ, ut neque in externa dilabatur, nec in se externum aliquod ipsa suscipiat: sed sicut de ea Parmenides ait: Πάντοθεν ὀν κύκλοισι φέρειν ἐναλίγκιον ὄγκον. Quod si rationes quoque non extra petitas, ed intra rei quã tractabamus, ambitum collocatas agitavimus; nihil est quod admirere, cum Platone sanciente didiceris cognatos, de quibus loquimur, rebus oportere esse sermones.

METRUM XII.

Felix, qui potuit boni
Fontem visere lucidum:
Felix, qui potuit gravis
Terræ solvere vincula.
Quondã funera conjugis
Vates Threicius gemens,
Postquã flebilibus modis
Silvas currere, mobileis.
Ammeis stare coegerat,
Iunxitque intrepidum latus
Sævis cerva leonibus,
Nec visum timuit lepus
Iam cantu placidum canem,
Cũ flagrantior intima
Fervor pectoris ureret.
Nec qui cuncta subegerant,
Mulcerẽt dominũ modi,
Immiteis superos querens,
Infernas adiit domos.
Illic blanda sonantibus
Chordis carmina temperant,
Quidquid præcipuis deæ
Matris fontibus hauserat,
Quod luctus dabat impotens,

Quod luctum geminans amor
Deflet, Tænara commovent,
Et dulci veniam prece
Vmbrarum dominos rogat,
Stupet tergeminus novo
Captus carmine janitor,
Quæ fontes agitãt metu
Vltrices scelerum deæ
Iam mæstæ lacrimis madent.
Non Ixionium caput
Velox præcipitat rota,
Et longa site perditus
Spernit flumina Tantalus,
Vultur dũ satur est modis,
Non traxit Titii jecur.
Tandem, vincimur, arbiter
Vmbrarũ miserans ait:
Donemus comitem viro
Emtam carmine conjugem:
Sed lex dona coërceat,
Ne, dũ Tartara liquerit,
Fas sit fumina flectere.
Quis legẽ det amantibus?
Major lex amor est sibi.
Heu, noctis prope terminos
Orpheus Eurydicẽ suã
Vidit, perdidit, occidit.
Vos hæc fabula respicit,
Quicumque in superum diem
Mentẽ ducere quæritis.
Nam qui Tartareum in specus
Victus lumina flexerit,
Quidquid præcipuum trahit,
Perdit, dum videt inferos.

LIBER

LIBER QUARTUS

PROSA I.

HÆC cum Philoſophia, dignitate vultus, & oris gravitate ſervata, leniter, ſuaviterque ceciniſſet, tum ego, nondum penitus inſiti mœroris oblitus, intentionem dicere adhuc aliquid parantis abrupi. Et ô, inquam, veri prævia luminis, quæ uſque adhuc tua fudit oratio, tum ſui ſpeculatione divina, tum tuis rationibus invicta patuerunt; eaque mihi, etſi ob injuriæ dolorem nuper oblita, non tamen ante hac prorſus ignorata dixiſti. Sed ea ipſa eſt vel maxima noſtri cauſa mœroris, quod cum rerum bonus rector exiſtat, vel eſſe omnino mala poſſint, vel impunita prætereant. Quod ſolum quanta dignum ſit admiratione, profecto conſidera. At huic aliud majus adjungitur: nam imperante, florenteque nequitia virtus non ſolum præmiis caret, verum etiam ſceleratorum pedibus ſubjecta calcatur, & in locum facinorum ſupplicia luit. Quæ fieri in regno ſcientis omnia, potentis omnia, ſed bona tantummodo volentis Dei, nemo ſatis poteſt nec admirari, nec conqueri. Tum illa, & eſſet, inquit, infiniti ſtuporis,

ſtuporis, omnibuſque horribilius monſtris, ſi, uti tu exiſtimas, in tanti velut patrisfamilias diſpoſitiſſima domo, vilia vaſa colerentur, pretioſa ſordeſcerent ? ſed non ita eſt. Nam ſi ea, quæ paulo ante concluſa ſunt, inconvulſa ſervantur, ipſo, de cujus nunc regno loquimur auctore cognoſces ſemper quidem potentes bonos eſſe, malos vero abjectos ſemper, atque imbecilleis; nec ſine pœna umquam eſſe vitia; nec ſine præmio virtutes: bonis felicia, malis ſemper infortunata contingere, multaque id genus, quæ ſopitis querelis firma te ſoliditate corroborent. Et quoniam veræ formam beatitudinis me dudum monſtrante vidiſti, quo etiam ſita ſit agnoviſti, decurſis omnibus, quæ prætermittere neceſſarium puto, viam tibi, quæ te domum revehat, oſtendam. Pennas etiam tuæ menti, quibus ſe in altum tollere poſſit, affigam, ut perturbatione depulſa, ſoſpes in patriã, meo ductu, mea ſciẽtia, meis etiã vehiculis revertaris.

METRUM I.

Sunt enim pennæ volucres mihi,
Quæ celſa conſcendant poli:
Quas ſibi cum velox mens induit,
Terras peroſo deſpicit,

Aeris

Aeris immensi superat globum,
Nubesque post tergum videt,
Quisque agili motu calet aetheris,
Transcendit ignis verticem,
Donec in astriferas surgat domos,
Phœboque conjungat vias.
Aut comitetur iter gelidi senis,
Miles corusci sideris,
Vel quocunque micans nox pingitur,
Recurrat astri circulum,
Atque ubi jam exhausti fuerit satis,
Polum relinquat extimum,
Dorsaque velocis premat aetheris
Compos verendi luminis.
Heic regum sceptrum dominus tenet,
Orbisque habenas temperat,
Et volucrem currum stabilis regit,
Rerum coruscus arbiter.
Huc te si reducem referat via,
Quam nunc requiris immemor,
Hæc dices, memini, patria est mihi,
Hinc ortus heic sistam gradum,
Quod si terrarum placeat tibi
Noctem relictam visere,
Quos miseri torvos populi timent,
Cernes tyrannos exsules.

PROSA II.

TUM ego, Papæ, inquam, ut magna promittis! nec dubito quin possis efficere: tu modo quem excitaveris; ne moreris. Primum igitur, inquit, bonis semper adesse potentiam, malos cunctis viribus esse desertos, agnoscas licebit: quorum quidem alterum demonstratur ex altero. Nam cum bonum, malumque contraria sint, si bonum potens esse constiterit, liquet imbecillitas mali: at si fragilitas clarescat mali, boni firmitas nota est. Sed uti nostræ sententiæ fides abundantior sit, alterutro calle procedam, nunc hinc, nunc inde proposita confirmans. Duo sunt, quibus omnis humanorum actuum constat effectus, voluntas scilicet, ac potestas: quorum si alterutrum desit, nihil est quod explicari queat. Deficiente etenim voluntate, ne aggreditur quidem quisque quod non vult: at si potestas absit, voluntas frustra sit. Quo fit, ut si quem videas velle adipisci, quod minime adipiscatur, huic obtinendi quod voluerit, defuisse valentiam dubitare non possis. Perspicuum est, inquam, nec ullo modo negari potest. Quem vero effecisse, quod voluerit, videas, num etiam potuisse dubitabis? Minimè. Quod vero

vero quisque potest, in eo validus; quod vero non potest, in hoc imbecillis esse censendus est. Fateor, inquam. Meministine igitur, inquit, superioribus rationibus esse collectum, intentionem omnem voluntatis humanæ, quæ diversis studiis agitur, ad beatitudinem festinare? Memini, inquam, id quoque esse demonstratum. Num recordaris beatitudinem ipsum esse bonum; eoque modo cum beatitudo petitur, ab omnibus desiderari bonum? Maximè, inquam, recordor, quoniam id memoriæ fixum teneo. Omnes igitur homines boni pariter, ac mali, indiscreta intentione ad bonum pervenire nituntur? Ita, inquam, consequens est. Sed certum est, adeptione boni, bonos fieri. Certum. Adipiscuntur igitur boni, quod appetunt? Sic videtur. Mali vero si adipiscerentur, quod appetunt, bonum, mali esse non possent. Ita est. Cum igitur utrique bonum petant, sed hi quidem adipiscantur, illi vero minime; non dubium est bonos quidem potentes esse; qui vero mali sunt, imbecilles. Quisquis, inquam, dubitat, nec rerum naturam, nec consequentiam potest considerare rationum. Rursus inquit: Si duo sint, quibus idem secundum naturam propositum

sit,

ſit, eorumque unus naturali officio idipſum agat, atque perficiat; alter vero naturale illud officium minimè adminiſtrare queat, alio vero modo, quam naturæ convenit, non quidem impleat propoſitum ſuum, ſed imitetur implentem; quemnam horum valentiorem eſſe, decernis? Etſi conjecto, inquam, quid velis, planius tamen audire deſidero. Ambulandi, inquit, motum ſecundum naturam eſſe hominibus num negabis? Minimè, inquam. Ejuſque rei pedum officium eſſe naturale num dubitas? Ne hoc quidem, inquam. Si quis igitur pedibus incedere valens ambulet, aliuſque, cui hoc naturale pedum deſit officium, manibus nitens, ambulare conetur, quis horum jure valentior exiſtimari poteſt? Contexe, inquam, cætera: nam quin naturalis officii potens, eo, qui idem nequeat, valentior ſit, nullus ambigit. Sed ſummum, inquit, bonum, quod æquè malis boniſque propoſitum eſt, boni quidem naturali officio virtutum petunt; mali verò variam per cupiditatem, quod adipiſcendi boni naturale officium non eſt, id ipſum conantur adipiſci. An tu aliter exiſtimas? Minimè, inquam; nam etiam, quod eſt conſequens, patet. Ex his enim quæ conceſſeram, bonos quidem

dem potenteis, malos vero esse necesse est imbecilleis. Recte, inquit, percurris: idque, uti medici sperare solent, indicium est erectæ jam, resistentisque naturæ. Sed quoniam te ad intelligendum promtissimum esse conspicio, crebras coacervabo rationes. Vide enim quanta vitiosorum hominum pateat infirmitas, qui ne ad hoc quidem pervenire queunt, ad quod eos naturalis ducit, ac pæne compellit intentio. Et quid? si hoc tam magno, ac pæne invicto præeuntis naturæ desererentur auxilio? Considera vero quanta sceleratos homines habeat impotentia. Neque enim levia, ac ludicra præmia petunt, quæ consequi, atque obtinere non possunt, sed circa ipsam rerum summam verticemque deficiunt, nec in eo miseris contigit effectus, quod solum dies, noctesque moliuntur, in qua re bonorum vires eminent. Sicut enim eum qui pedibus incedens, ad eum locum usque pervenire potuisset, quo nihil ulterius pervium jaceret incessui, ambulandi potentissimum esse censeret: ita eum, qui expetendorum finem, quo nihil ultra est, apprehendit, potentissimum necesse esse judices. Ex quo fit, quod huic objacet, ut iidem

ſceleſti, iidem viribus omnibus videantur eſſe deſerti. Cur enim relicta virtute vitia ſectantur? inſcitiane bonorum? ſed quid enervatus ignorantiæ cæcitate? An ſectanda noverunt? ſed transverſos eos libido præcipitat: ſic quoque facit intemperantia fragiles, qui obluctari vitio nequeunt. An ſcientes volentesque bonum deſerunt, ad vitia deflectunt. Sed hoc modo non ſolum potenteis eſſe ſed omnino eſſe deſinunt. Nam qui communem omnium quæ ſunt, finem relinquunt, pariter quoque eſſe deſiſtunt. Quod quidem cuipiam mirum forte videatur, ut malos, qui plures hominum ſunt, eoſdem non eſſe dicamus, ſed ita ſeſe res habet. Nam qui mali ſunt, eos malos eſſe non abnuo: ſed eoſdem eſſe pure atque ſimpliciter, nego. Nam uti cadaver hominem mortuum dixeris, ſimpliciter vero hominem appellare non poſſis: ita vitioſos malos quidem eſſe conceſſerim: ſed eſſe abſolute, nequeam confiteri. Eſt enim, quod ordinem retinet, ſervatque naturam: quod vero ab hac deficit eſſe etiam, quod in ſui natura ſitum eſt, derelinquit. Sed poſſunt, inquies, mali: Nec ego quidem negaverim: ſed hæc eorum potentia non à viribus, ſed

ſed ab imbecillitate deſcendit. Poſſunt enim mala, quæ minime valerent, ſi in bonorum efficientia manere potuiſſent. Quæ poſſibilitas eos evidentius nihil poſſe demonſtrat. Nam ſi uti paullo ante collegimus, malum nihil eſt, cum mala tantummodo poſſunt, nihil poſſe improbos liquet. Perſpicuum eſt. Atqui ut intelligas, quænam ſit hujus potentiæ vis ſummo bono nihil potentius eſſe, paullo ante definivimus. Ita eſt, inquam. Sed idem, inquit malum facere nequit. Minime. Eſt igitur, inquit, aliquis, qui omnia poſſe homines putet? Niſi quis inſaniat, nemo. Atqui iidem poſſunt mala. Vtinam quidem, inquam non poſſunt? Cum igitur bonorum tantummodo potens poſſit omnia, non vero queant omnia potentes etiam malorum, eoſdem, qui mala poſſunt, minus poſſe manifeſtum eſt. Huc accedit, quod omnem potentiam inter expetenda numerandam, omniaque expetenda referri ad bonum, velut ad quoddam naturæ ſuæ cacumen, oſtendimus. Sed parandi ſceleris poſſibilitas referri ad bonum non poteſt. Expetenda igitur non eſt. Atqui omnis potentia expetenda eſt. Liquet igitur malorum poſſibili-

tatem non esse potentiam. Ex quibus omnibus bonorum quidem potentia, malorum vero minimè dubitabilis apparet infirmitas: Veramque illam Platonis esse sententiam liquet. Solos, quod desiderent, facere posse sapientes: improbos vero exercere quidem quod libeat; quod vero desiderent, explere non posse. Faciunt enim quælibet, dum per ea, quibus delectantur, id bonum, quod desiderant, se adeptutos putant; sed minimè adipiscuntur, quoniam ad beatitudinem probra non veniunt.

METRUM II.

Quod vides sedere celso
Solii culmine reges,
Purpura claros nitente,
Septos tristibus armis,
Ore torvo comminantes,
Rabie cordis anhelos,
Detrahit si quis superbis
Vani tegmina cultus,
Iam videbit intus arctas
Dominos ferre catenas;
Hinc enim libido versas
Avidis corda venenis:

Hinc

Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens,
Mæror aut captos fatigat,
Aut ſpes lubrica torquet.
Ergo, cum caput tot unum
Cernas ferre tyrannos,
Non facit, quod optat, ipſe
Dominus preſſus iniquis,

PROSA III.

VIDES ne igitur, quanto in cœno probra volvantur, qua probitas luce reſplendeat? In quo perſpicuum eſt, nunquam bonis præmia, numquam ſua ſceleribus deeſſe ſupplicia. Rerum enim quæ geruntur, illud propter quod unaquæque res geritur, ejuſdem rei præmium eſſe non injuria videri poteſt; uti currenti in ſtadio, propter quam curritur, jacet præmium corona. Sed beatitudinem eſſe idem ipſum bonum, propter quod omnia geruntur, oſtendimus. Eſt igitur humanis actibus ipſum bonum, veluti præmium commune propoſitum. Atqui hoc à bonis non poteſt ſeparari. Neque enim bonus ultra jure vocabitur, qui careat bono: quare probos mores ſua præmia non relinquunt. Quantumlibet igitur ſæviant mali,

sapienti tamen corona n. decidet, non arescet. Neque enim probis animis proprium decus aliena decerpit improbitas. Quod si extrinsecus accepto lætaretur, poterat hoc vel alius quispiam vel ille etiam, qui contulisset, auferre. Sed quoniam id sua cuique probitas confert, tum suo præmio carebit, cum probus esse desierit. Postremo, cum omne præmium idcirco appetatur, quoniam bonum esse creditur, quis boni compotem, præmii judicet expertem? At cujus præmii? omnium pulcherrimi, maximique. Memento enim illius corollarii, quod paulo ante præcipuum dedi; ac sic collige: Cum ipsum bonum beatitudo sit, bonos omnes eo ipso quod boni sint, fieri beatos liquet. Sed qui beati sunt, Deos esse convenit. Est igitur præmium bonorum, quod nullus deterat dies, nullius minuat potestas, nullius fuscet improbitas, Deos fieri. Quæ cum ita sint, de malorum quoque inseparabili pœna dubitare sapiens nequeat. Nam cum bonum malumque item pœna atque præmium adversa fronte dissideant, quæ in boni præmio videmus accidere, eadem necesse est in mali pœna contraria parte respondeant. Sicut igitur probis probitas ipsa fit

præmium:

præmium: ita improbis nequitia ipsa supplicium est. Jam vero quisquis afficitur pœna, malo se affectum esse non dubitat. Si igitur sese ipsi existimare velint, possuntne sibi supplicii expertes videri, quos omnium malorum extrema nequitia non afficit modo verumetiam vehementer inficit? Vide autem ex adversa parte bonorum, quæ improbos pœna comitetur. Omne namque quod sit, unum esse ipsumque unum bonum esse paullo ante didicisti: cui consequens est, ut omne quod sit, id etiam bonum esse videatur. Hoc igitur modo quidquid à bono deficit, esse desistit: quo fit, ut mali desinant esse quod fuerant. Sed fuisse homines adhuc ipsa humani corporis species ostentat, quare versi in malitiam, humanam quoque amisere naturam. Sed cum ultra homines quemque provehere sola probitas possit necesse est, ut quos ab humana conditione dejecit, infra hominis meritum detrudat improbitas. Evenit igitur ut quem transformatum vitiis videas, hominem existimare non possis. Avaritia fervet alienarum opum violentus ereptor? similem lupi dixeris. Ferox atque inquietus linguam litigiis exercet? cani comparabis.

parabis. Insidiator occultis surripuisse fraudibus gaudet? vulpeculis exæquetur. Iræ intemperans fremit? leonis animum gestare credatur. Pavidus ac fugax non metuenda formidat? cervis similis habeatur. Segnis, ac stupidus torpet? asinum vivit. Levis, ac inconstans studia permutat? nihil ab avibus differt. Fœdis, immundisque libidinibus immergitur? sordidæ suis voluptate detinetur. Ita fit, ut qui, probitate deserta, homo esse desierit, cum in divinam conditionem transire non possit, vertatur in belluam.

METRUM III.

Vela Neritii ducis,
Et vagas pelago rates
Eurus appulit insulæ,
Pulcra qua residens dea
Solis edita semine,
Miscet hospitibus novis
Tacta carmine pocula.
Quos ut in varios modos
Vertit herbipotens manus:
Hunc apri facies tegit;
Ille Marmaricus leo
Dente crescet, & unguibus:
Hic lupus super additus

Flere

Flere dum putat ululat:
Ille, tigris ut Indica
Tecta mitis obambulat,
Sed licet variis malis
Numen Arcadis alitis
Obsitum miserans ducem
Peste solverit hospitis.
Iam tamen mala remiges
Ore pocula traxerant:
Iam sues Cerealia
Glande pabula verterant.
Et nihil manet integrum
Voce, corpore, perditis
Sola mens stabilis, super
Monstra quæ patitur, gemit.
O levem nimium manum,
Nec potentia gramina,
Membra quæ valeant licet,
Corda vertere non valent!
Intus est hominum vigor
Arce conditus abdita.
Hæc venena potentius
Detrahunt hominem sibi
Dira, quæ penitus meant,
Nec nocentia corpori
Mentis vulnera sæviunt.

PROSA IV

TVM ego fateor, inquam, nec injuria dici video vitiosos, tametsi humani corporis speciem servent, in belluas tamen animorum qualitate mutari. Sed quorum atrox scelerataque mens bonorum pernicie sævit, id ipsum eis licere noluissem. Nec licet, inquit, uti couvenienti monstrabitur loco, sed tamen si id ipsum quod eis licere creditur, auferatur, magna ex parte sceleratorum hominum pœna relevatur. Etenim, quod incredibile forte cuiquam videatur, infeliciores esse necesse est malos, cum cupita perfecerint, quam si ea, quæ cupiunt, implere non possunt. Nam si miserum est voluisse prava, potuisse miserius est, sine quo voluntatis miseræ langueret effectus itaque cum sua singulis miseria sit, triplici infortunio necesse est ut urgeantur, quos videas scelus velle posse perficere. Accedo, inquam; sed uti hoc infortunio cito careant, patrandi sceleris possibilitate difserti, vehementer exopto. Carebunt, inquit, ocyus, quam vel tu forsitan velis, illi sese existiment esse carituros. Neque enim est aliquid in tam brevibus vitæ metis ita serum, quod expectare longum immortalis

talis præsertim animus putet; quorum magna spes, & excelsa facinorum machina repentino atque inseparato sæpe fine destruitur. quod quidem illis miseriæ modum statuit. Nam si nequitia miseros facit, miserior sit necesse est diuturnior nequam: quos infelicissimos esse judicarem, si non eorum malitiam saltem mores extrema finiret. Etenim si de pravitatis infortunio vera conclusimus, infinitam liquet esse miseriam, quam esse constat æternam. Tum ego mira quidem, inquam, & concessu difficilis illatio: sed his ea, quæ prius concessa sunt, nimium convenire cognosco. Recte inquit, existimas: sed qui conclusioni accedere durum putet, equum est vel falsum aliquid præcessisse demonstret, vel collationem propositionum non esse efficacem necessariæ conclusionis ostendat: alioquin concessis præcedentibus, nihil prorsus est, quod de illatione causetur. Nam hoc quoque quod dicam, non minus mirum videatur, sed ex his quæ sumta sunt, æque est necessarium. Quidnam? inquam. Feliciores, inquit, esse improbos supplicia luentes, quam si eos nulla justitiæ pœna coerceat. Neque id nunc molior, quod cuivis veniat in mentem,

corrigi

corrigi ultione pravos mores, & ad rectum supplicii terrore deduci, ceteris quoque exemplum esse culpanda fugiendi: sed alio quodam modo infeliciores esse improbos arbitror impunitos, tam etsi nulla ratio correctionis, nullus respectus habeatur exempli. Et quis erit, inquam, præter hos alius modus? Et illa, Bonos, inquit, esse felices, malos vero miseros nonne concessimus? Ita est, inquam. Si igitur, inquit, miseriæ cujuspiam bonum aliquid addatur, nonne felicior est eo, cujus pura ac solitaria sine cujusquam boni admistione miseria est? Sic, inquam, videtur. Quid si eidem misero, qui cunctis careat bonis, præter ea, quibus miser est, malum aliud fuerit annexum, nonne multo infelicior eo censendus est, cujus infortunium boni participatione relevatur? Quid ni? inquam. Habent igitur improbi, cum puniuntur, quidem boni aliquid annexum, pœnam ipsam scilicet, quæ ratione justitiæ bona est: iidemque cum supplicio carent, inest eis aliquid ulterius mali, ipsa impunitas, quam iniquitatis merito malum esse confessus es. Negare non possum. Multo igitur infeliciores improbi sunt injusta impunitate donati, quam justa ultione puniri.

-Sed

Sed puniri improbos justum ; impunitos vero elabi, iniquum esse manifestum est. Quis id neget? Sed ne illud quidem, ait, quisquam negabit, bonum esse omne, quod justum est: contraque quod injustum est, malum liquet esse. Tum ego: Ista quidem consequentia sunt eis, quæ paulo ante conclusa sunt. Sed quæso, inquam, te, nullane animarum supplicia post defunctum morte corpus relinquis? Et magna quidem, inquit: quorum alia pœnali acerbitate, alia vero purgatoria clementia exerceri puto. Sed nunc de his disserere consilium non est. Id vero hactenus egimus, ut, quæ indignissima tibi videbatur, malorum potestas, eam nullam esse cognosceres: quosque impunitos querebare, videres nunquam improbitatis suæ carere suppliciis. Licentiam, quam cito finiri precabaris, nec longam esse disceres: infelicioremque fore, si diuturnior; infelicissimam vero, si esset æterna. Post hæc miseriores esse improbos, injusta impunitate dimissos, quam justa ultione punitos. Cui sententiæ consequens est, ut tum demum gravioribus suppliciis urgeantur, cum impuniti esse creduntur. Tum ego,

ego, cum tuas, inquam rationes confidero, nihil dici verius puto. At si ad hominum judicia revertar quis ille est, cui hæc non credenda modo, sed saltem non audienda videantur? Ita est, inquit illa. Nequeunt enim oculos tenebris assuetos ad lucem perspicuæ veritatis attollere: similesque avibus sunt, quarum intuitum nox illuminat, dies cæcat: dum enim non rerum ordinem, sed suos intuentur affectus vel licentiam, vel impugnitatem scelerum putant esse felicem. Vide autem quid æterna lex sanciat. Melioribus animum si conformaveris, nihil opus est judice præmium deferente: tu te ipse excellentioribus addidisti. Si studium ad pejora deflexeris, extra ne quæsieris ultorem; tu te ipse in deteriora detrusisti: veluti si vicibus sordidam humum, cœlumque respicias cunctis extra cessantibus, ipsa cernendi ratione nunc cœno, nunc sideribus interesse videaris. At vulgus ista non respicit. Quid igitur? his ne accedamus quos belluis simileis esse monstravimus? Quid, si quis amisso penitus visu, ipsum etiam se habuisse oblivisceretur intuitum, nihilque sibi ad humanam perfectionem deesse arbitraretur, num videntes eadem cœcos putaremus?

mus? nam ne illud quidem acquiescent, quod æque validis rationum nititur firmamentis, infelicioris esse eos, qui faciunt, quam qui patiuntur injuriam. Vellem inquam, has ipsas audire rationes. Omnem, inquit, improbum num supplicio dignum negas? Minime. Infelices vero esse, qui sunt improbi, multipliciter liquet. Ita est. inquam. Qui igitur supplicio digni sunt, miseros esse non dubitas. Convenit, inquam. Si igitur cognitor, ait, resideres, cui supplicium inferendum putares, eine qui fecisset, an qui pertulisset injuriam? nec ambigo, inquam, quin perpesso satisfacerem dolore facientis. Miserior igitur tibi injuriæ illator, quam acceptor esse videretur. Consequitur, inquam. Hinc igitur, aliisque de caussis ea radice nitentibus, quod turpitudo suapte natura miseros fafaciat, apparet, illatam cuilibet injuriam non accipientis, sed inferentis esse miseriam. Atqui nunc, ait, contra faciunt oratores, pro his enim qui grave quid, acerbumque perpessi sunt miserationem judicum excitare conantur, cum magis admittentibus justior miseratio debeatur: quos non ab iratis, sed a propitiis potius miserantibusq; accusatoribus ad judicium,

cium, veluti ægros ad medicum duci oportebat, ut culpæ morbos supplicio resecarent: quo pacto defensorum opera, vel tota frigeret, vel si prodesse hominibus mallet, in accusationis habitum verteretur. Ipsi quoque improbi, si eis aliqua rimula virtutem relictam fas esset ad spicere, vitiorumque sordes pœnarum cruciatibus se deposituros viderent, compensatione adipiscendæ probitatis, nec hos cruciatus esse ducerent, defensorumque operam repudiarent, ac se totos accusatoribus judicibusque permitterent, quo fit, ut apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur. Nã bonos quis nisi stultissimus oderit? malos vero odisse ratione caret. Nam sicuti corporum languor, ita vitiositas quidam est quasi morbus animorum. Cum ægros corpore minimè dignos odio, sed potius miseratione judicemus, multo magis non insequendi, sed miserandi sunt, quorum mentes omni languore atrocior urget improbitas.

METRUM IV.

Quid tantos juvat excitare motus,
Et propria fatum sollicitare manu?
Si mortem petitis, propinquat ipsa
Sponte sua, volucreis nec remoratur equos,
Quos serpens leo, tigris, ursus, aper
Dente petunt, iidem se tamẽ ense petunt. *An*

An distant quia, dissidentque mores,
Injustas acies, & fera bella movent.
Alternisque volunt perire telis?
Non est justa satis sævitiæ ratio.
Vis aptam meritis vicem referre?
Dilige jure bonos, & miseresce malis.

PROSA V.

HEIC ego, video, inquam, quæ sit vel felicitas, vel miseria in ipsis proborum atque improborum meritis constituta. Sed in hac ipsa fortuna populari, non nihil boni, malive inesse perpendo Neque enim sapientum quisquam exsul, inops, ignominiosusque esse malit potius, quam pollens opibus, honore reverendus, potentia validus, in sua permanens urbe florere. Sic enim clarius, testatiusque sapientiæ tractatur officium, cum in contingenteis populos regentium quodam modo beatitudo transfunditur: cum præsertim carcer, lex, ceteraque legalium tormenta pœnarum perniciosis potius civibus, propter quos etiam constituta sunt, debeantur. Cur hæc igitur versa vice mutentur, scelerumque supplicia bonos præmant, præmia virrutum mali rapiant, vehementer admiror; quæque tam injustæ confusionis ratio videatur, ex te scire

desidero. Minus enim mirarer, si misceri omnia fortuitis casibus crederem. Nunc stuporem meum Deus rector exaggerat, qui cum sæpe bonis jucunda, malis aspera; contraque bonis dura tribuat, malis optata concedat; nisi causa deprehendatur, quid est quod à fortuitis casibus differre videatur? Nec mirum, inquit, si quid ordinis ignorata ratione temerariũ, confusumque credatur. Sed tu quamvis causam tantæ dispositionis ignores, tamen qũoniam bonus mundum rector temperat, recte fieri cuncta ne dubites.

METRUM V.

Si quis Arcturi sidera nescit
Propinqua summo cardine labi,
Cur legat tardus plaustra Bootes,
Mergatque seras æquore flammas;
Cum nimis celeres explicet ortus,
Legem stupebit ætheris alti.
Palleant plena cornua Lunæ
Infecta metis noctis opacæ,
Quæque fulgenti texerat ore
Confusa Phœbe detegat astra.
Commovet genteis publicus error,
Lassantque crebris pulsibus æra:
Nemo miratus flamina Cori

Littus

Litus frementi tundere fluctu,
Nec nimis duram frigore molem
Ferventi Phœbi solvier æstu.
Heic enim causas cernere promptum est;
Illic latentes pectora turbant
Cuncta, quæ rara provehit ætas,
Stupetque subitis mobile vulgus.
Cedat inscitiæ nubilus error,
Cessent profecto mira videri.

PROSA VI.

ITA est, inquam. Sed cum tui muneris sit latentium rerum causas evolvere, velatasque caligine explicare rationes: quæso uti hinc decernas, & quoniam hoc me miraculum maximè perturbat, edisseras. Tum illa paulisper arridens. Ad rem me, inquit, omnium quæsitu maximam vocas, cui vix exhausti quidquam satis sit. Talis namque materia est, ut una dubitatione succisa, innumerabiles aliæ, velut hydræ capita succrescant: nec ullus fuerit modus, nisi quis eas vivacissimo mentis igne coerceat. In hac enim de providentiæ simplicitate, de fati serie, de repentinis casibus, de cognitione, ac prædestinatione divina, de arbitrii libertate quæri solet: quæ quanti oneris sint, ipse perpendis. Sed quoniam hæc

quoque te nosse, quædam medicinæ tuæ portio est, quamquam angusto limite temporis septi, tamen aliquid delibare conabimur. Quod si te musici carminis oblectamenta delectant, hanc oportet paullisper differas voluptatem, dum nexas tibi ordine contexo rationes. Ut libet, inquam. Tum velut ab alio orsa principio, ita disseruit. Omnium generatio rerum, cunctusque mutabilium naturarum progressus, & quidquid aliquo movetur modo, causas, ordinem, formas, ex divinæ mentis stabilitate sortitur. Hæc in suæ simplicitatis arce composita, multiplicem rebus gerendis modum statuit: qui modus cum in ipsa divinæ intelligentiæ puritate conspicitur, Providentia nominatur: cum vero ad ea quæ movet, atque disponit, refertur, Fatum veteribus appellatum est. Quæ diversa esse, facile liquebit, si quis utriusque vim mente conspexerit. Nam providentia est illa ipsa divina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit; fatum vero inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam providentia suis quæque connectit ordinibus. Providentia namq; cuncta pariter, quamvis diversa, quamvis infinita, complectitur: fatum vero singula digerit in motum

toum,locis, formis,ac temporibus distributa: ut hæc temporalis ordinis explicatio, in divinæ mentis adunata prospectu providentia sit: eadem vero adunatio digesta, atque explicata temporibus, fatum vocetur. Quæ licet diversa sint, alterum tamen pendet ex altero. Ordo namque fatalis ex providentiæ simplicitate procedit. Sicut enim artifex faciendæ rei formam mente percipens, movet operis affectum, & quod simpliciter, præsentarieque prospexerat, per temporaleis ordines ducit: ita Deus providentia quidem singulariter, stabiliterque facienda disponit: fato vero hæc ipsa, quæ disposuit, multipliciter ac temporaliter administrat. Sive igitur, famulantibus quibusdam providentiæ divinis spiritibus, fatum exercetur, seu anima, seu tota inserviente natura, seu cælestibus siderum motibus, seu angelica virtute, seu dæmonum varia sollertia, seu aliquibus horum, seu omnibus, fatalis series texitur: illud certe manifestum est, immobilem, simplicemque gerendarum formam rerum esse providentiam: fatum vero eorum, quæ divina simplicitas gerenda esse disposuit, mobilem nexum, atque ordinem temporalem. Quo fit, ut omnia quæ fato subsunt, pro-

videntiæ quoque subjecta sint; cui ipsum etjam subjacet fatum. Quædam vero, quæ sub providentia locata sunt, fati seriem superant. Ea vero sunt, quæ primæ propinqua divinitati stabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Nam ut orbium circa eundem cardinem sese vertentium, qui est intimus, ad simplicitatem medietatis accedit, ceterorumque extra locatorum veluti cardo quidam, circa quem versentur, existit, extimus vero majore ambitu rotatus, quanto à puncti media individuitate discedit, tanto amplioribus spatiis explicatur: si quid vero illi se medio connectat & societ, in simplicitatem cogitur, diffundique, ac diffluere cessat. Simili ratione, quod longius à prima mente discedit, majoribus fati nexibus implicatur, ac tanto aliquid fato liberum est, quanto illum rerum cardinẽ vicinius patit. Quod si supernæ mentis hæserit firmitati, motu carens fati quoque supergreditur necessitatem. Igitur uti est ad intellectum ratiocinatio; ad id quod est, id quod gignitur; ad æternitatem tempus: ad puncti medium circulus: ita est fati series mobilis ad providentiæ stabilem simplicitatem. Ea series cælum ac sidera movet, elementa in se invicem temperat,

perat, & alterna commutatione transformat. Eadem naſcentia, occidentiaque omnia per ſimileis fœtuum, ſeminumque renovat progreſſus. Hæc actus etiam, fortunaſque hominum indiſſolubili cauſarum connexione conſtringit: quæ cum ab immobilis providentiæ proficiſcantur exordiis, ipſas quoque immutabileis neceſſe eſt eſſe. Ita enim res optime reguntur, ſi manens in divina mente ſimplicitas, indeclinabilem cauſarum ordinem promat: hic vero ordo res mutabileis, & alioquin temere fluituras propria incommutabilitate coerceat. Quo fit, ut tametſi vobis hunc ordinem minimè conſiderare valentibus, confuſa omnia perturbataque videantur, nihilominus tamen ſuus modus ad bonum dirigens cuncta diſponat. Nihil eſt enim quod mali cauſa nec ab ipſis quidem improbis fiat; quos, ut uberrime demonſtratum eſt, bonum quærentes pravus error avertit, ne dum ordo de ſummi boni cardine proficiſcens, à ſuo quemquam deflectat exordio. Quæ vero, inquies, poteſt ulla iniquior eſſe confuſio, quam ut bonis tum adverſa, tum proſpera; malis etiam tum optata, tum odioſa contingant? Num igitur ea

mentis integritate homines degunt, ut quos probos improbosve censuerint, eos quoque, uti existimant, esse necesse sit? Atqui in hoc hominum judicia depugnant: & quos alii præmio, alii supplicio dignos arbitrantur. Sed concedamus, ut aliquis possit bonos, malosve discernere. Nũ igitur poterit intueri illam intimam tempetiem, veluti in corporibus dici solet, animorum? Non enim dissimile est miraculum nescienti, cur sanis corporibus, his quidem dulcia, illis vero amara conveniant. Cur ægri etiam quidam lenibus, quidam vero tacribus adjuvenrur. At hoc medicus, qui sanitatis ipsius, atque ægritudinis modum temperamentumque dignoscit, minimè miratur. Quid vero animorum aliud salus videtur esse, quam probitas? quid ægritudo, quam vitia? Quis autem alius vel servator bonorum, vel malorum depulsor, quam rector ac moderator mentium Deus? Qui, cum ex alta providentiæ specula respicit, quod unicuique conveniat, agnoscit, & quod convenire novit, accommodat. Hinc jam fit illud fatalis ordinis insigne miraculum, cum à sciente geritur, quod stupeant ignorantes. Nam ut pauca, quæ ratio valet humana, de divina pro-

profunditate perstringam, de hoc, quem tu justissimum, & æqui servantissimum putas, omnia scienti providentiæ diversum videtur. Et victricem quidem causam diis, victam vero Catoni placuisse familiaris noster Lucanus admonuit. Hic igitur quidquid citra spem videas geri, rebus quidem rectus ordo est: opinioni vero tuæ perversa confusio. Sed sit aliquis ita bene moratus, ut de eo divinum judicium pariter, humanumque consentiat: sed est animi viribus infirmus: cui si quid eveniat adversi, desinet colere forsitan innocentiam, per quam non potuit retinere fortunam. Parcit itaque sapiens dispensatio ei, quem deteriorem facere possit adversitas, ne cui non convenit laborare, patiatur: Est alius cunctis virtutibus absolutus, sanctusque, ac Deo proximus: hunc contingi quibuslibet adversis nefas providentia judicat, adeo, ut ne corporeis quidem morbis agitari sinat. Nam ut quidam me quoque excellentior ait, Ἀνδρὸς ἱερῦ σῶμα δυνάμεις οἰκοδομῦσι. Fit autem sæpe, uti bonis summa rerum gerenda deferatur, ut exuberans retundatur improbitas. Aliis mista quædam pro animorum qualitate distribuit: quos-

quosdam remordet, ne longa felicitate luxurient: alios duris agitatari sinit, ut virtutes animi patientiæ usu, atque exercitatione confirment. Alii plus æquo metuunt, quod ferre possunt: alii plus æquo despiciunt, quod ferre non possunt: hos, in experimentum sui, tristibus ducit. Nonnullii venerandum sæculi nomen gloriosæ precio mortis emerunt. Quidam suppliciis inexpugnabiles exemplum cæteris prætulerunt, invictam malis esse virtutem: quæ quam recte atque disposite, & ex eorum bono, quibus accidere videntur, fiant, nulla dubitatio est. Nam illud quoque, quod improbis nunc tristia, nunc optata proveniunt, ex eisdem ducitur causis. Ac de tristibus quidem nemo miratur, quod eos male meritos omnes existimant: quorum quidem supplicia, tum ceteros ab sceleribus deterrent; tum ipsos, quibus invehuntur, emendant: læta vero magnum bonis argumentum loquuntur, quid de hujusmodi felicitate debeant judicare, quam famulari sæpe improbis cernant. In qua re illud etiam dispensari credo, quod est forsitan alicujus tam præceps atque importuna natura, ut eum in scelera potius exacerbare possit rei fami-

ſamiliaris inopia, hujus morbo providentia collatæ pecuniæ remedio medetur. Hic fœdatam probris conſcientiam ſpectans, & ſecum fortunam ſuam comparans, forſitan pertimeſcit, ne rei, cujus jucundus uſus eſt, ſit triſtis amiſſio. Mutabit igitur mores, ac dum fortunam metuit amittere, nequitiam derelinquit. Alios in cladem meritam præcipitavit indignè aucta felicitas. Quibuſdam permiſſum puniendi jus, ut exercitii bonis, & malis eſſet cauſa ſupplicii. Nam uti probis atque improbis nullum fœdus eſt, ita ipſi inter ſe improbi nequeunt convenire. Quid ni? cum à ſemetipſis, diſcerpentibus conſcientiam vitiis quique diſſentiant, faciantque ſæpe, quæ cum geſſerint, non fuiſſe geranda decernant? Ex quo ſæpe ſumma illa providentia protulit inſigne miraculum, ut malos mali bonos facerent. Nam dum iniqua ſibi à peſſimis quidam perpeti videntur, noxiorum odio flagrantes ad virtutis frugem rediere, dum ſe eis diſſimileis ſtudent eſſe, quos oderant. Sola eſt enim divina vis, qui mala quoque bona ſint, cum eis competenter utendo, alicujus boni elicit effectum. Ordo enim quidam cuncta complectitur, ut quod ab aſſignata ordinis

ordinis ratione discesserit, hoc idem licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in regno providentiæ liceat temeritati. Αργαλέον δ᾽ ἐμὲ ταῦτα θεὸν ὡς πάντ᾽ ἀγορεύειν, neque enim fas est homini cunctas divini operis machinas vel ingenio comprehendere, vel explicare sermone. Hoc tantum prospexisse sufficiat, quod naturarũ omnium proditor Deus idem ad bonum dirigens cuncta disponat: dumque ea quæ protulit, in sui similitudinem retinere festinat, malum omne de reipublicæ suæ terminis per fatalis seriem necessitatis eliminat. Quo fit, ut quæ in terris abundare creduntur, si disponentem providentiam spectes, nihil usquam mali esse perpendas. Sed video jam dudum te & pondere quæstionis oneratum, & rationis prolixitate fatigatum, aliquam carminis exspectare dulcedinem. Accipe igitur haustum, quo refectus, firmior in ulteriora contendas.

METRUM VI.

Si vis celsi jura tonantis
Pura sollers cernere mente,
Adspice summi culmina cæli.
Illic justo fœdere rerum
Veterem servant sidera pacem.

Non

Non ſola rutilo concitus igne
Gelidum Phœbes impedit axem.
Nec quæ ſummo vertice mundi
Flectit rapidos, Vrſa meatus,
Nunquam occiduo lota profundo,
Cetera cernens ſidera mergi,
Cupit Oecano tingere flammas.
Semper vicibus temporis æquis
Veſper ſeras nunciat umbras.
Revehitque diem Lucifer almum,
Sic æternos reficit curſus
Alternus amor: ſic aſtrigeris
Bellum diſcors exſulat oris.
Hæc concordia temperat æquis
Elementa modis, ut pugnantia
Vicibus cedant humida ſiccis,
Iungantque fidem frigora flammis,
Pendulus ignis ſurgat in altum,
Terræque graves pondere ſidant.
Hiſdem cauſis vere tepente
Spirat florifer annus odores.
Æſtas Cererem fervida ſiccat,
Remeat pomis gravis autumnus,
Hiemem defluus irrigat imber.
Hæc temperies alit, ac profert
Quidquid vitam ſpirat in orbe:

Eadem

Eadem rapiens condit, & aufert,
Obitu mergens orta supremo.
Sedet interea conditor altus,
Rerumque regens flectit habenas.
Rex & dominus, fons & origo,
Lex & sapiens arbiter æqui,
Et quæ motu concitat ire,
Sistit retrahens; ac vaga firmat.
Nam nisi rectos revocans itus,
Flexos iterum cogat in orbeis.
Quæ nunc stabilis continet ordo;
Dissepta suo fonte fatiscant.
Hic est cunctis communis amor,
Repetuntque boni fine teneri.
Quia non aliter durare queant,
Nisi converso rursus amore
Refluant causæ, quæ dedit esse.

PROSA VII.

JAMNE igitur vides, quid hæc omnia, quæ diximus, consequatur? Quid nam? inquam. Omnem, inquit, bonam prorsus esse fortunam. Et qui, inquam, fieri potest? Attende, inquit, cum omnis fortuna vel jucunda, vel aspera, tum remunerandi, exercendive bonos, tum puniendi, corrigendique improbos causa deferatur, patet quod omnis bona

bona eſt, quam vel juſtam conſtat eſſe, vel utilem. Nimis quidem, inquam, vera ratio: & ſi quam paulo ante docuiſti providentiam, fatumve conſiderem: firmis viribus eſt nixa ſententia. Sed eam, ſi placet, inter ea quas inopinabileis paulo ante poſuiſti, numeremus. Quid? inquit: Quia id hominum ſermo communis uſurpat, & quidem crebro, quorundam malam eſſe fortunam. Viſne igitur, inquit, pauliſper vulgi ſermonibus accedamus, ne nimium velut ab humanitatis uſu receſſiſſe videamur? Ut placet, inquam. Nonne igitur bonum cenſes eſſe, quod prodeſt? Ita eſt, inquam. Quæ vero aut exercet, aut corrigit, prodeſt? Fateor, inquam. Bona igitur? Quid ni? Sed hæc eorum eſt, qui vel in virtute poſiti, contra aſpera bellum gerunt, vel à vitiis declinantes, virtutis iter arripiunt. Negare, inquam, nequeo. Quid vero jucunda, quæ in præmium tribuitur bonis, num vulgus malam eſſe decernit? Nequaquam, verum uti eſt, ita quoque eſſe optimam cenſet. Quid reliqua, quæ cũ ſit aſpera, & juſto ſupplicio malos coerceat, nũ bonam populus putat? Immo omnium, inquam, quæ excogitari poſſunt, judicat eſſe miſerrimam. Vide igitur, ne

ne opinionem populi ſequentes quiddam valde inopinabile confecerimus? Quid? inquam. Ex his enim, ait, quæ conceſſa ſunt, evenit, eorum quidem, qui ſunt vel in poſſeſſione, vel in provectu, vel in adeptione virtutis, omnem, quæcumque ſit, bonam, in improbitate vero manentibus, peſſimam eſſe fortunam. Hoc, inquam, verum eſt, tametſi nemo audent confiteri. Quare, inquit, ita vir ſapiens moleſte ferre non debet, quoties in fortunæ certamen adducitur: ut virum fortem non decet indignari, quoties increpuit bellicus tumultus. Utrique enim, huic quidem gloriæ propagandæ illi vero confirmandæ ſapientiæ difficultas ipſa, materia eſt. Ex quo etiam virtus vocatur, quod ſuis viribus nitens non ſuperetur adverſis. Neque enim vos in profectu poſiti virtutis; diffluere deliciis, & emarceſcere voluptate veniſtis: ſed prælium cum omni fortuna nimis acre conſeritis, ne vos aut triſtis opprimat, aut jucunda corrumpat: firmis medium iter viribus occupate. Quidquid autem infra ſubſiſtit, aut ultra progeditur, habet contemptum felicitatis, non habet præmium laboris. In veſtra eſt enim ſitum manu, qualem vobis fortunam malitis.

Omnis

Omnis enim, quæ videtur aspera, aut exrcet, aut corrigit, aut punit.

METRUM VII.

Bella his quinis operatus armis
Vltor Atreides, Phrygiæ ruinis
Fratris amissos thalamos piavit.
Ille dum Graiæ dare vela classi
Optat, & ventos redimit cruore.
Exuit patrem, miserumque tristis
Fœderat gnatæ jugulum sacerdos.
Elevit amissos Ithacus sodales,
Quos ferus vasto recubans in antro,
Mersit immani Polyphemus alvo
Sed tamen cœco furibundus ore,
Gaudium mæstus lacrymis rependit.
Herculem duri celebrant labores:
Ille Centauros domuit superbos,
Abstulit sævo spolium leoni,
Fixit & certis volucres sagittis:
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo læva gravior metallo:
Cerberum traxit triplici catena.
Victor immitem posuisse fertur
Pabulum sævis dominum quadrigis.
Hydra combusto periit veneno;
Fronte turbatus Acyelous amnis,

Ora demersit pudibunda ripis;
Stravit Antæum Libycis arenis,
Cacus Evandri satiavit iras,
Quosque pressurus foret altus orbis
Setiger spumis humeros notavit,
Ultimus cœlum labor irreflexo
Sustulit collo, pretiumque rursus
Ultimi cælum meruit laboris.
Ite nunc fortes, ubi celsa magni
Ducit exempli viat, cur inertes
Terga nudatis? superata tellus
Sidera donat.

LIBER QUINTUS.

PROSA I.

DIXERAT, orationisque cursum ad alia quædam tractanda, & expedienda vertebat. Tum ergo. recta quidem, inquam, exhortatio, tuaque prorsus auctoritate dignissima. Sed quod tu dudum de providentia quæstionem pluribus aliis implicitam esse dixisti, re experior. Quæro enim, an esse aliquid omnino, & quidnam esse casum arbitrere. Tum illa, festino, inquit, debitum promissionis absolvere; viamque tibi, qua patriam reveharis, aperire. Hæc autem

tem etsi perutilia cognitu, tamen à propositi nostri tramite paulisper aversa sunt: verendumque est, ne deviis fatigatus, ad emetiendum rectum iter sufficere non possis. Ne id, inquam, prorsus vereare. Nam quietis mihi loco fuerit ea, quibus maxime delector, agnoscere, similiter cum omne disputationis tuæ latus indubitata fide constiterit, nihil de sequentibus ambigitur. Tum illa, morem inquit, geram tibi, simulque sic exorsa: Siquidem, inquit, aliquis eventum temerario motu, nullaque caussarum connexione productum, casum esse definiat, nihil omnino casum esse confirmo, & præter subjectæ rei significationem inanem prorsus vocem esse decerno. Quis enim, coercente ordinem cuncta Deo, locus esse ullus temeritati reliquus potest? Nam nihil ex nihilo existere, vera sententia est: cui nemo unquam veterum refragatus est: quamquam id illi non de operante principio, sed de materiali subjecto, hoc est, de natura omnium rationum, quasi quoddam jecerint fundamentum. At si nullis ex causis aliquid oriatur, id de nihilo ortum esse videbitur. Quod si hoc fieri nequit, nec casum quidem hujusmodi esse possibile est, qualem paulo

ante definivimus. Quid igitur? inqam. Nihilne est, quod vel casus, vel fortuitum jure appellari queat? An est aliquid, tametsi vulgus lateat, cui vocabula illa conveniant? Aristoteles meus id; inquit, in Physicis & brevi & veri propinqua ratione definivit. Quonam, inquã, modo? Quoties, ait, aliquid cujuspiam rei gratia geritur, aliudque quibusdam de causis, quam, quod intendebatur, obtingit, casus vocatur: ut, si quis colendi agri causa fodiens humum, defossi auri pondus inveniat. Hoc igitur fortuito quidem creditur accidisse: verum non de nihilo est, nam proprias causas habeat: quarum improvisus inopinatusque concursus casum videtur operatus. Nam nisi cultor agri humum foderet, nisi eo loco pecuniam suam depositor obruisset, aurum non esset inventum. Hæ sunt igitur fortuiti causæ compendii, quod ex obviis sibi, & confluentibus causis, non ex gerentis intentione provenit. Neque enim, vel qui aurum obruit, vel qui agrum exercuit, uti ea pecunia reperiretur, intendit: sed, ut dixi, quod ille obruit, hunc fodisse convenit, atque concurrit. Licet igitur definire casum esse inopinatum, ex confluentibus causis. In his, quæ ob aliqud gerun-

geruntur, eventum. Concurrere vero, atque confluere causas, facit ordo ille inevitabili connexione procedens, qui de providentiæ fonte descendens, cuncta suis locis, temporibusque disponit.

METRUM I.

Rupis Achæmeniæ scopulis, ubi versa sequentũ
Pectoribus figit spicula pugna fugax,
Tigris & Euphrates, uno se fonte resolvunt,
Et mox abjunctis dissociantur aquis.
Si coeant, cursumque iterũ revocentur in unum,
Confluat alterni, quod trahit unda vadi:
Conveniant pupes, & vulsi flumine trunci,
Mistaque fortuitos implicet unda modos:
Quos tamen ipsa vagos terræ declivia casus
Gurgitis & lapsi defluus ordo regit.
Sic, quæ permissis fluitare videtur habenis
Fors, patitur frenos, ipseque lege meat.

PROSA II.

ANIMADVERTO, inquam, idque uti tu dicis, ita esse consentio. Sed in hac hærentium sibi serie causarum, estne ulla nostri arbitrri libertas, an ipsos quoque humanorum motus animorum fatalis catena coustringit? Est, inquit. Neque enim fuerint ulla rationalis natura, quin eidem libertas

adsit arbitrii. Nam quod ratione uti naturaliter potest, id habet judicium, quo quodque discernat per se, igitur fugiẽda, optandave dignoscit. Quod vero quis optandũ judicat esse, petit: refugit vero, quod existimat esse fugiendum. Quare quibus inest ratio, ipsis etiam inest volendi, nolendiq; libertas. Sed hanc non in omnibus æquã esse constituo. Nam supernis, divinisq; substantiis & perspicax judicium, & incorrupta voluntas & efficax optatorum præsto est potestas. Humanas vero animas liberiores quidem esse necesse est, cum se in mentis divinæ speculatione conservant: minus vero, cum dilabuntur ad corpora, minusque etiam, cum terrenis artubus colligantur. Extrema vero est servitus, cum vitiis deditæ rationis propriæ possessione ceciderint. Nam ubi oculos à summæ luce veritatis ad inferiora, & tenebrosa dejecerint, mox inscitiæ nube caligant, perniciosis turbantur affectibus; quibus accedendo, consentiendoque, quam invexere sibi, adjuvant servitutem, & sunt quodam modo propria libertate captiva. Quæ tamen ille, ab æterno cuncta prospiciens; providentiæ cernit intuitus, & suis quæq; meritis prædestinata disponit, πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει.

METRUM II.

METRUM II.

Puro clarum lumine Phœbum
Melluflui canit oris Homerus:
Qui tamen intima viſcera terræ
Non valet, aut pelagi radiorum
Infirma perrumpere luce.
Haud ſic magni conditor orbis:
Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole reſiſtunt;
Non nox atris nubibus obſtat;
Vno mentis cernit in ictu
Quæ ſint, quæ fuerint, veniantque.
Quem quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſſis dicere Solem.

PROSA III.

TUM ego, en, inquam, difficiliori rurſus ambiguitate confundor. Quænam, inquit, iſta eſt? Jam enim quibus perturbare; conjecto. Nimium, inquam, adverſari, ac repugnare videtur, prænoſcere univerſa Deum, & eſſe ullum libertatis arbitrium. Nam ſi cuncta proſpicit Deus, neque falli ullo modo poteſt, evenire neceſſe eſt, quod providentia futurum eſſe previderit. Quare ſi ab æterno non facta hominum modo, ſed etiam conſilia, voluntateſque prænoſcit, nulla erit arbitrii libertas:

ibertas: neque enim vel factum aliud nullum, vel quælibet existere poterit voluntas, nisi quam nescia falli providentia divina præsenserit. Nam si res aliorsum, quam provisæ sunt, detorqueri valent, non jam erit futuri firma præscientia, sed opinio potius incerta: quod de Deo nefas credere judico. Neque enim illam probo rationem, qua se quidam credunt hunc quæstionis nodum posse dissolvere. Ajunt enim non ideo quid esse eventurum, quoniam id providentia futurum esse prospexerit; sed è contrario potius, quoniam quid futurum est, id divinam providentiam latere non possit: eoque modo necessarium est, hoc in contrariam relabi partem. Neque enim necesse est contingere, quæ providentur; sed necesse est, quæ futura sunt, provideri. Quasi vero, quæ cujusque rei causa sit, præscientiane futurorum necessitatis, an futurorum necessitas providentiæ laboretur. At nos illud demonstrare nitamur, quoquo modo sese habeat ordo causarum, necessarium esse eventum præscitarum rerum, etiamsi præscientia futuris rebus eveniendi necessitatem non videatur inferre. Etenim si quispiam sedeat, opinionem quæ eum sedere con-

conjectat, veram esse necesse est: & è converso rursus, si de quopiam vera sit opinio, quoniam sedet, eum sedere necesse est. In utroque igitur necessitas inest: in hoc quidem sedendi, at vero in altero veritatis. Sed non idcirco quisque sedet, quoniam vera est opinio: sed hæc potius vera est, quoniam quempiam sedere præcessit. Ita cum causa veritatis ex altera parte procedat, inest tamen communis in utraque necessitas. Similia de providentia, futurisque rebus ratiocinari oportet. Nam etjam si idcirco, quoniam futura sunt, providentur: non vero ideo, quoniam providentur, eveniunt: nihilo minus tamen à Deo vel ventura provideri, vel provisa evenire necesse est: quod ad perimendam arbitrii libertatem solum satis est. Jam vero quam præposterum est, ut æternæ præscientiæ temporalium rerum eventus causa esse dicatur? Quid est autem aliud arbitrari, ideo Deum futura, quoniam sunt eventura, providere, quam putare quæ olim acciderunt, causam summæ illius esse providentiæ? Ad hæc, sicuti, cum quid esse scio, id ipsum esse necesse est: ita cum quid futurum novi, idipsum futurum esse necesse est. Sic fit igitur, ut eventus præscitæ rei ne-

nequeat evitari. Postremo si quid aliquis aliorsum, atque sese res habet, existimet, id non modo scientiæ non est, sed est opinio fallax, à scientia veritate longe diversa. Quare si quid ita futurum est, ut ejus certus ac necessarius non sit eventus, id eventurum esse præsciri quî poterit? Sicut enim scientia ipsa impermista est falsitati: ita id quod ab ea concipitur, esse aliter atque concipitur, nequit. Ea namque caussa est, cur mendacio scientia careat, quod se ita rem quamque habere necesse est, uti eam sese habere scientia comprehendit. Quid igitur? Quonam modo Deus hæc incerta futura prænoscit? Nam si inevitabiliter eventura censet, quæ etiam non evenire possibile est fallitur: quod sentire non modo nefas est, sed etiam voce proferre. At si, uti sunt, ita ea futura esse decernit, ut æque vel fieri ea, vel non fieri posse cognoscat: quæ est hæc præscientia, quæ nihil certum nihil stabile comprehendit? Aut quid hoc refert vaticinio illo ridiculo Tiresiæ? *Quid quid dicam, aut erit, aut non*. Quid etiam divina providentia humana opinione præstiterit, si uti homines, incerta judicat, quorum est incertus eventus? Quod si apud illum rerum omnium certissi-

mum

mum fontem nihil incerti esse potest, certus eorum est eventus, quæ futura firmiter ille præscierit, Quare nulla est humanis consiliis, actionibusque libertas; quas divina mens sine falsitatis errore cuncta prospiciens, ad unum alligat & constringit eventum. Quo semel recepto, quantus occasus humanarum rerum consequatur, liquet. Frustra enim bonis, malisque præmia, pœnæve proponuntur, quæ nullus meruit liber ac voluntarius motus animorum. idque omnium videbitur iniquissimum, quod nunc æquissimum judicatur, vel puniri improbos, vel remunerari probos: quos ad alterutrum non propria mittit voluntas sed futuri cogit certa necessitas. Nec vitia igitur, nec virtutes quidquam fuerint, sed omnium meritorum potius mista atque indiscreta confusio. Quodque nihil sceleratius excogitari potest, cum ex providentia rerum omnis ordo ducatur, nihilque consiliis liceat humanis, fit, ut vitia quæque nostra ad bonorum omnium referantur auctorem. Igitur nec sperandi aliquid nec deprecandi ulla ratio est. Quid enim vel speret quisquam, vel etiam deprecetur, quando optanda omnia series indeflexa connectit? Auferetur

feretur igitur unicum illud inter homines Deumque commercium, ſperandi ſcilicet, ac deprecandi. Siquidem juſtæ humilitatis pretio inæſtimabilem vicem divinæ gratiæ promeremur: qui ſolus modus eſt, quo cum Deo colloqui homines poſſe videntur illique inacceſſæ luci prius quoque quam impetrent, ipſa ſupplicandi ratione conjungi: quæ ſi recepta futurorum neceſſitate, nihil virium habere credantur, quid erit, quo ſummo illi rerum principi connecti, atque adhærere poſſimus? Quare neceſſe erit humanum genus, uti paulo ante cantabas, diſſeptum, atque disjunctum ſuo fonte fatiſcere.

METRUM III.

Quænam diſcors fædera rerum
Cauſa reſolvit? quis tanta Deus
Veris ſtatuit bella duobus,
Vt quæ captim ſingula conſtent,
Eadem nolint miſta jugari?
An nulla eſt diſcordia veris,
Semperque ſibi certa cohærent?
Sed mens, cæcis obruta membris,
Nequit oppreſſi luminis igne
Rerum tenuis noſcere nexus.
Sed cur tanto flagrat amore

Veri

Veri tectas reperire notas?
Scitne quod appetit anxia nosse?
Sed quid nota rescire laborat?
Et si nescit quid cæca petit?
Quis enim quidquam nescius optet?
Aut quis valeat nescita sequi?
Quove inveniat, quisve repertam
Queat ignarus noscere formam?
An cum mentem cerneret altam,
Pariter summam & singula norat?
Nunc membrorum condita nube,
Non in totum est oblita sui,
Summamque tenet singula perdens.
Igitur quisquis vera requiri,
Neutro est habitu, nam neque novit,
Nec penitus tamen omnia nescit:
Sed, quam retinens meminit, summam
Consulit, alte visa re tractans.
Vt servatis queat oblitas
Addere parteis.

PROSA IV.

TUM illa, Vetus, inquit, hæc est de providentia querela, à M. Tullio, cum divinationem distribuit, vehementer agitata, tibique ipsi res diu prorsus, multumque quæsita: sed haudquaquam ab ullo vestrum

hactenus satis diligenter ac firmiter expedita. Cujus caliginis caussa est, quod humanæ raciocinationis motus ad divinæ præscientiæ simplicitatem non potest admoveri: quæ si ullo modo cogitari queat, nihil prorsus relinquetur ambigui, quod ita demum patefacere, atque expedire tentabo, si prius ea quibus moveris, expediero. Quæro enim, cur illam solventium rationem minus efficacem putes: quæ quia præscientiam non esse futuris rebus caussam necessitatis existimat, nihil impedire præscientia arbitrii libertatem putat. Num enim tu aliunde argumentum futurorum necessitatis trahis, nisi quod ea quæ præsciuntur, non evenire non possunt? Si igitur prænotio nullam futuris rebus adjecit necessitatem, quod tu etiam paullo ante fatebare, quid est, quod voluntarii exitus rerum ad certum cogantur eventum? Etenim positionis gratia, ut quid consequatur advertas, statuamus nullam esse præscientiam. Num igitur, quantum ad hoc attinet, quæ ex arbitrio eveniunt, ad necessitatem coguntur? Minime. Statuamus iterum esse, sed nihil rebus necessitatis injungere; manebit, ut opinor, eadem voluntatis integra atque absoluta libertas. Sed præscientia,

ſcientia, inquies tametſi, futuris eveniendi neceſſitatis non eſt, ſignum tamen eſt, neceſſario ea eſſe ventura. Hoc igitur modo, etiam ſi præcognitio non fuiſſet, neceſſarios futurorum exitus eſſe conſtaret. Omne etenim ſignum, tantum quid ſit, oſtendit non vero efficit quod deſignat. Quare demonſtrandum prius eſt, nihil non ex neceſſitate contingere, ut prænotionem ſignum eſſe hujus neceſſitatis appareat: alioquin ſi hæc nulla eſt, nec illa quidem ejus rei ſignum poterit eſſe, quæ non eſt. Jam vero probationem, firma eſſe ratione ſubnixam conſtat, non ex ſignis, neque petitis extrinſecus argumentis, ſed ex convenientibus, neceſſariiſque cauſſis eſſe ducendam. Sed qui fieri poteſt, ut ea non proveniant, quæ futura eſſe providentur? Quaſi vero nos ea, quæ providentia futura eſſe prænoſcit, non eventura credamus: ac non illud potius arbitremur, licet eveniant, nihil tamen ut evenirent, ſui natura neceſſitatis habuiſſe: quod hinc facile perpendas licebit. Plura etenim dum fiunt, ſubjecta oculis intuemur: ut ea, quæ in quadrigis moderandis atque flectendis facere ſpectantur aurigæ: atque ad hunc modum cætera. Num igitur quidquam illorum

ita

ita fieri necessitas ulla compellit ? Minimè. Frustra enim esset artis effectus, si omnia coacta moverentur. Quæ igitur cùm fiunt, carent existendi necessitate, eadem prius quam fiant, sine necessitate futura sunt. Quare sunt quædam eventura, quorum exitus ab omni necessitate sit absolutus. Nam illud quidem nullum arbitror esse dicturum, quod quæ nunc fiunt, prius quam fierent, eventura non fuerint. Hæc igitur etiam præcognita liberos habent eventus. Nam sicut scientia præsentium nihil his, quæ fiunt, ita præscientia futurorum nihil his, quæ ventura sunt, necessitatis importat. Sed hoc, inquis, ipsum dubitatur, an earum rerum, quæ necessarios exitus non habent, ulla possit esse prænotio. Dissonare etenim videntur; putasque, si prævideantur, consequi necessitatem; si necessitas desit, minimè præsciri; nihilque scientia comprehendi posse, nisi certum. Quod si quæ incerti sunt exitus, ea quasi certa providentur, opinionis constat id esse caliginem, non scientiæ veritatem. Aliter enim ac sese res habeat, arbitrari, ab intergritate scientiæ credis esse diversum. Cujus erroris causa est, quod omnia, quæ quisque novit, ex ipsorum tantum vi,

vi, atque natura cognosci existimat quæ sciuntur; quod totum contra est. Omne enim quod cognoscitur, non secundum sui vim, sed secundum cognoscentium potius comprehenditur facultatem. Nam ut hoc brevi liqueat exemplo. eandem corporis rotunditatem aliter visus, aliter tactus agnoscit. Ille eminus manens, totum simul jactis radiis intuetur: hic vero cohærens orbi atque conjunctus, circa ipsum motus ambitum, rotunditatem partibus comprehendit. Ipsum quoque hominem aliter sensus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia contuetur, Sensus enim figuram in subjecta materia constitutam, imaginatio vero solam sine materia judicat figuram. Ratio vero hanc quoque transcendit, speciemque ipsam, quæ singularibus inest, universali consideratione perpendit. Intelligentiæ vero celsior oculus existit. Supergressa namque universitatis ambitum, ipsam illam simplicem formam pura mentis acie contuetur. In quo illud maxime considerandum est, quod superior comprehendendi vis amplectitur inferiorem: inferior vero ad superiorem nullo modo consurgit. Neque enim sensus aliquid extra materiam

valet, vel universales species imaginatio contuetur, vel ratio capit simplicem formam; sed intelligentia quasi desuper spectans, concepta forma, quæ subsunt, cuncta dijudicat: sed eo modo, quo formam ipsam, quæ nulli alii nota esse poterat, comprehendit. Nam & rationis universum, & imaginationis figuram, & materiale sensibile cognoscit, nec ratione utens, nec imaginatione, nec senbus, sed illo uno ictu mentis formaliter, ut ita dicam, cuncta prospiciens. Ratio quoque cum quid universale respicit, nec imaginatione, nec sensibus utens, imaginabilia, vel sensibilia comprehendit. Hæc est enim, quæ conceptionis suæ universale ita definit: homo est animal bipes rationale, quæ cum universalis notio sit, tamen imaginabilem, sensibilemque esse rem nullus ignorat, quod illa non imaginatione, vel sensu, sed rationali conceptione considerat. Imaginatio quoque tametsi ex sensibus visendi, formandique figuras sumsit exordium, sensu tamen absente sensibilia quæque collustrat, non sensibili, sed imaginaria ratione judicandi. Videsne igitur, ut in cognoscendo cuncta, sua potius facultate, quam eorum quæ cognoscun-

cuntur, utantur? Neque id injuria, nam cum omne judicium judicantis actu exsistat, necesse est, ut suam quisque operam non ex aliena, sed ex propria potestate perficiat.

METRUM IV.

Quondam porticus attulit
Obscuros nimium senes,
Qui sensus, & imagines
E corporibus extimis
Credant mentibus imprimi,
Ut quondam celeri stylo
Mos est æquore paginæ
Quæ nullas habeat notas,
Pressas figere litteras.
Sed mens si propriis vigens
Nihil motibus explicat,
Sed tantum patiens jacet
Notis subdita corporum.
Cassasque in speculi vicem
Rerum reddit imagines.
Unde hæc sic animis viget
Cernens omnia notio?
Quæ vis singula prospicit,
Aut quæ cognita dividit?

Quæ divisa recolligit,
Alternumque legens iter
Nunc summis caput inserit,
Nunc desidit in infima,
Tum sese referens sibi,
Veris falsa redarguit?
Hæc est efficiens magis
Longe causa potentior,
Quam quæ materiæ modo
Impressas patitur notas.
Præcedit tamen excitans,
Ac vires animi movens,
Vivo in corpore passio.
Cum vel lux oculos ferit,
Vel vox auribus instrepit:
Tum mentis vigor excitus
Quas intus species tenet,
Ad motus simileis vocans,
Notis applicat exteris.
Introrsumque reconditis
Formis miscet imagines.

PROSA V.

QUOD si in corporibus sentiendis, quamvis afficiant instrumenta sensuum forinsecus

ſecus objectæ qualitates animique agentis vigorem paſſio corporis antecedat, quæ in ſe actum mentis provocet, excitetque interim quieſcenteis intrinſecus formas: ſi in ſentiendis, inquam, corporibus animus non paſſione inſignitur, ſed ex ſua vi ſubjectam corpori judicat paſſionem: quanto magis ea quæ cunctis corporum affectionibus abſoluta ſunt, in diſcernendo non objecta extrinſecus ſequuntur, ſed actum ſuæ mentis expediunt? Hac itaque ratione multiplices cognitiones diverſis ac differentibus ceſſere ſubſtantiis. Senſus enim ſolus cunctis aliis cognitionibus deſtitutus immobilibus animantibus ceſſit: quales ſunt conchæ maris, quæque alia ſaxis hærentia nutriuntur. Imaginatio vero mobilibus belluis, quibus jam ineſſe fugiendi, appetendive aliquis videtur affectus. Ratio vero humani tantum generis eſt, ſicuti intelligentia ſola divini: quo fit, ut ea notitia cæteris præſtet quæ ſuapte natura non modo proprium, ſed ceterarum quoque notitiarum ſubjecta cognoſcit. Quid igitur, ſi ratiocinationi ſenſus, imaginatioq; refragentur, nihil eſſe illud univerſale dicētes, quod ſeſe intueri ratio putet? Quod enim ſenſibile vel

imaginabile est, id universum esse non posse. Aut igitur rationis verum esse judicium, nec quidquam esse sensibile: aut quoniam sibi notum sit, plura sensibus & imaginationi esse subjecta, inanem conceptionem esse rationis, quæ quod sensibile sit, ac singulare quasi quoddam universale consideret. Ad hæc, si ratio contra respondeat, se quidem & quod sensibile, & quod imaginabile sit in universitatis ratione conspicere, illa vero ad universitatis cognitionem adspirare non posse: quoniam eorum notio corporaleis figuras non possit excedere. De rerum vero cognitione, firmiori potius, perfectiorique judicio esse credendum. In hujusmodi igitur lite, nos, quibus tam ratiocinandi, quam imaginandi etiam, sentiendique vis inest, nonne rationis potius causam probaremus? Simile est, quod humana ratio divinam intelligentiam futura, nisi ut ipsa cognoscit, non putat intueri. Nam ita differis, si qua certos, ac necessarios habere non videantur eventus, ea certo eventura præsciri nequeunt. Harum igitur rerum nulla est præscientia, quam si etiam in his esse credamus, nihil erit, quod non ex necessitate proveniat. Si igitur, uti rationis

nis participes ſummus, ita divinæ judicium mentis habere poſſemus, ſicut imaginationem, ſenſumque rationi cedere oportere judicavimus, ſic divinæ ſeſe menti humanam ſummittere rationem juſtiſſimum cenſeremus. Quare in illius ſummæ intelligentiæ cacumen, ſi poſſumus, erigamur; illic enim ratio videbit, quod in ſe non poteſt intueri. id autem eſt, quonam modo etiam quæ certos exitus non habent, certa tamen videat ac definita prænotio: neque id ſit opinio, ſed ſummæ potius ſcientiæ nullis terminis incluſa ſimplicitas.

METRUM V.

Quam variis terras animalia permeant figuris!
Namque alia extento ſunt corpore, pulveremque verrunt.
Continuumque trahunt vi pectoris incitata ſulcum.
Sunt quibus alarum levitas vaga, verberetque ventos;
Et liquido longi ſpatia ætheris enatet volatu.
Hæc preßiſſe ſolo veſtigia greßibuſque gaudent,

Vel virideis campos transmittere vel subire sylvas.
Quæ variis videas licet omnia discrepare formis.
Prona tamen facies hebetes valet ingravare sensus.
Vnica gens hominum celsum levat altius cacumen.
Atque levis recto stat corpore, despicitq; terras.
Hæc, nisi terrenus male desipis, admonet figura,
Qui recto cœlum vultu petis, exerisque frontem,
In sublime feras animum quoque, ne gravata pessum,
Inferior sidat mens corpore celsius levato.

PROSA VI.

QUONIAM igitur, uti paulo ante monstratum est, omne quod scitur, non ex sua, sed ex comprehendentium natura cognoscitur, intueamur nunc, quantum fas est, quis sit divinæ substantię status, ut quænam etiam scientia ejus sit, possimus agnoscere. Deum igitur æternum esse, cunctorum ratione degentium commune judicium est. Quid sit igitur æternitas, consideremus. Hæc enim nobis naturam pariter divinam, scientiamque paterfecerit. Æternitas igitur est, interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio; quod ex collatione

tione temporalium clarius liquet. Nam quidquid vivit in tempore, id præsens è præteritis in futura procedit: nihilque est in tempore constitutum, quod totum vitæ suæ spatium pariter possit amplecti. Sed crastinum quidem nondum apprehendit: hesternum vero jam perdidit. In hodierna quoque vita non amplius vivitis, quam in illo mobili transitorioque momento. Quod igitur temporis patitur conditionem, licet illud, sicut de mundo censuit Aristoteles, nec cœperit umquam esse nec desinat, vitaque ejus cum temporis infinitate tendatur, nondum tamen tale est, ut æternum esse jure credatur. Non enim totum simul, infinitæ licet vitæ spatium comprehendit, atque complectitur: sed futura nondum transacta jam non habet. Quod igitur interminabilis vitæ plenitudinem totam pariter comprehendit, ac possidet, cui neque futuri quidquam absit, nec præteriti fluxerit; id æternum esse jure perhibetur: idque necesse est, ut sui compos præsens sibi semper assistere, & infinitatem mobilis temporis habere præsentem. Unde non recte quidam, qui cum audiunt visum Platoni, mundum hunc nec habuisse initum temporis, nec habiturũ esse defectum

fectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri coæternum putant. Aliud est enim, per interminabilem duci vitam, quod mundo Plato tribuit; aliud interminabilis vitæ totam pariter complexam esse præsentiam, quod divinæ mentis proprium esse manifestum est. Neque Deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate, sed simplicis potius proprietate naturæ. Hunc enim vitæ immobilis præsentarium statum, infinitus ille temporalium rerum motus imitatur; cumque eum effingere, atque æquare non possit, ex immobilitate deficit in motum, & ex simplicitate præsentiæ decrescit in infinitam futuri, ac præteriti quantitatem; &, cum totam pariter vitæ suæ plenitudinem nequeat possidere, hoc ipso, quod aliquo modo numquam esse desinit, illud, quod implere atque exprimere non potest, aliquatenus videtur æmulari, alligans se ad qualemcumque præsentiam hujus exigui volucrisque momenti; quæ, quoniam manentis illius præsentiæ quandam gestet imaginem, quibuscumque contigerit, id præstat, ut esse videantur. Quoniam vero manere non potuit, infinitum temporis iter arripuit; eoque modo factum est

ut continuaret eundo vitam, cujus plenitudinem complecti non valuit permanendo. Itaque si digna rebus nomina velimus imponere, Platonem sequentes, Deum quidem æternum, mundum vero dicamus esse perpetuum. Quoniam igitur omne judicium secundum sui naturam, quæ sibi subjecta sunt, comprehendit? est autem Deo semper æternus, ac præsentarius status: scientia quoque ejus, omnem temporis supergressa motionem, in suæ manet simplicitate præsentiæ, infinitaque præteriti, ac futuri spatia complectens, omnia quasi jam gerantur, in sua simplici cognitione considerat. Itaque si præscientiam pensare velis, qua cuncta dignoscit, non esse præscientiam, quasi futuri, sed scientiam numquam deficientis instantiæ rectius æstimabis. Unde non prævidentia sed providentia potius dicitur, quod porro ab rebus infimis constituta, quasi ab excelso rerum cacumine cuncta prospicіat. Quid igitur postulas, ut necessaria fiant, quæ divino lumine lustrentur, cum ne homines quidem necessaria faciant esse, quæ videant? Num enim quæ præsentia cernis, aliquam eis necessitatem tuus addit intuitus? Minimè. Atqui est divini humanique

que præsentis digna collatio, uti vos vestro hoc temporario præsenti quædam videtis, ita ille omnia suo cernit æterno. Quare hæc divina prænotio naturam rerum, proprietatemque non mutat, taliaque apud se præsentia spectat, qualia in tempore olim futura provenient: nec rerum judicia confundit; unoque suæ mentis intuitu tam necessario, quam non necessario ventura dignoscit. Sicuti vos cum pariter ambulare in terra hominem conspicitis & oriri in cælo Solem videtis; quamquam simul utrumque conspectum, tamen discernitis; & hoc voluntarium, illud esse necessarium judicatis. Ita igitur cuncta dispiciens divinus intuitus, qualitatem rerum minimè perturbat, apud se quidem præsentium, ad conditionem vero temporis futurarum. Quo fit, ut hæc non sit opinio, sed veritate potius nixa cognitio, cum exstiturum quid esse cognoscit, quod idē exsistendi necessitate carere non nesciat. Heic si dicas, quod eventurum Deus videt, id non evenire non posse: quod autem non potest non evenire, id ex necessitate contingere, neque ad hoc nomen necessitatis adstringas: Fatebor quidē rem solidissimæ veritatis, sed cui vix aliquis nisi divini speculator accesserit. Respondebo

debo namq; idem futurum, cum ad divinã notionem refertur, necessarium; cum vero in sua natura perpenditur, liberũ prorsus atq; absolutum videri. Duæ sunt etenim necessitates; simplex una, veluti quod necesse est, omnes homines esse mortaleis; altera conditionis, ut si aliquẽ ambulare scias, eum ambulare necesse est. Quod enim quisq; novit, id esse aliter ac notũ est, nequit. Sed hæc conditio minimè secũ illã simplicem trahit. Hanc enim necessitatem non propria facit natura, sed conditionis adjectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntarie gradientem, quamvis eum tamen, cum graditur, incedere necessarium sit. Eodem igitur modo, si quid providentia præsens videt, id esse necesse est, tametsi nullam habeat naturæ necessitatem. Atqui Deus ea futura, quæ ex arbitrii libertate proveniunt, præsentia contuetur. Hæc igitur, ad intuitum relata divinum, necessaria fiunt per conditionem divinæ notionis: per se vero considerata, ab absoluta naturæ suæ libertate non desinunt. Fiunt igitur proculdubio cuncta, quæ futura Deus esse prænoscit, sed eorum quædam de libero proficiscuntur arbitrio, quæ quamvis eveniant, existendo tamen propriam naturam non amittant: quia

quia priusquam fierent, etiam non evenire potuissent. Quid igitur refert non esse necessaria, cum propter divinæ scientiæ conditionem modis omnibus, necessitatis instar, eveniant? Hoc scilicit, quod ea quæ paulo ante proposui, Sol oriens & gradiens homo, quæ dum fiunt, non fieri non possunt: eorum tamen unum prius quoque quam fieret, necesse erat existere: alterum vero minimè. Ita etiam quæ præsentia Deus habet, procul dubio existunt: sed eorum hoc quidem de rerum necessitate descendit: illud vero de potestate facientium. Haud igitur injuria diximus, hæc si ad divinam notitiam referantur, esse necessaria; si per se considerentur, necessitatis esse nexibus absoluta, sicuti omne quod sensibus patet, si ad rationem referas, universale est: si ad seipsum respicias, singulare. Sed si in mea, inquies, potestate situm est mutare propositum, evacuabo providentiam, cum, quæ illa prænoscit, forte mutavero. Respondebo. Propositum te quidem tuum posse deflectere; sed quoniam & id te posse, & an facias, quove convertas, præsens providentiæ veritas intuetur, divinam te præscientiam non posse vitare; sicuti præsentis oculi effugere non possis

ſis intuitum, quamvis te in varias actiones libera voluntate converteris, Quid igitur inquies? Ex meane diſpoſitione ſcientia divina mutabitur; ut cum ego nunc hoc, nunc illud velim, illa quoque noſcendi vices alternare videatur? Minimè. Omne namque futurum divinus præcurrit intuitus, & ad præſentiam propriæ cognitionis retorquet, ac revocat. nec alternat, ut tu exiſtimas, nunc hoc, nunc illud prænoſcendi vices: ſed unto ictu mutationes tuas manens prævenit, atque complectitur. Quam comprehendendi omnia, viſendique præſentiam, non ex futurarum proventu rerum, ſed ex propria Deus ſimplicitate ſortitus eſt. Ex quo illud quoque reſolvitur, quod paulo ante poſuiſti, indignum eſſe, ſi ſcientiæ Dei cauſam futura noſtra præſtare dicantur. Hæc enim ſcientiæ vis præſentaria notione cuncta complectens, rebus omnibus modum ipſa conſtituit, nihil vero poſterioribus debet. Quæ cum ita ſint, manet intemerata mortalibus arbitrii libertas: Nec iniquæ leges ſolutis omni neceſſitate voluntatibus, præmia pœnaſque proponunt. Manet etiam ſpectator deſuper cunctorum præſcius Deus viſioniſque ejus præſens ſemper æternitas

tas

tas cum nostrorum actuum futura qualitate concurrit, bonis præmia, malis supplicia dispensans. Nec frustra sunt in Deo positæ spes, precesque, quæ cum rectæ sint, inefficaces esse non possunt. Aversamini igitur vitia, colite virtutes, ad rectas spes animum sublevate, humiles preces in excelsa porrigite. Magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas indicta probitatis: cum ante oculos agitis judicis cuncta cernentis.

F I N I S.

LOCO-

LOCORUM ET VERSUUM GRÆCORUM

in *hisce libris citatorum*

Interpretatio.

LIB. I. PROSA IV.

Ὄνος πρὸς λύραν: *id est*, Asinus ad lyram.

Ἐξαύδα, μὴ κεῦθε: *id est*, Eloquere, ne occultes intellectui.

Ἕπου θεῷ, *id est*, sequere Deum.

PROSA V.

Ἀλλὰ εἷς, &c. *id est*, Sed unus Rex est, unus dominus.

LIB. II. PROSA II.

Δύο τοὺς πίθους, *id est*, Duo dolia, malorum quidem unum, alterum autem bonorum.

LIB. III. PROSA VI.

Ὦ δόξα, &c, *id est*, O gloria, gloria, infinitis jam mortalibus tu vitam nequicquam fecisti magnam.

Πάντοθεν, &c. *id est*, Undique in circulis ducis similem acervum.

LIB. IV. PROSA VI.

Ἀνδρὸς, &c. *id est*, Viri sacri corpus virtutes ædificavere.

Ἀργαλέον δ' &c. *id est*, Difficile autem est, me sermone explicare, quemadmodum Deus omnia regat, & suâ providentiâ disponat.

LIB. V. PROSA II.

Πάντ' ἐφορᾷ, &c, *id est*, Omnia videt, & omnia audit.

F I N I S.

Anitii Manlii Torquati
SEVERINI BOETHII VITA.
Iul. Martiano Rota Scriptore.

ANITIUS Severinus Boethius, Romanus, & nobilitate majorum & animi dotibus clarus, in ea tempora incidit, quibus Italia, à Barbaris oppreſſa tenebatur. Natus eſt enim non ita multis poſt annis, quam ab Alarico Roma caperetur: floruitque Theodorici regis tempeſtate. Theodoricus hic à Zenone cum ingentibus copiis miſſus, ereptam Odoacri Italiam ſibi vendicaverat; Ravennæque regni ſede locata, cuncta pro libidine adminiſtrabat; quod videns Boethius honeſtis diſciplinis animum applicuit, id ſibi tantum ſupereſſe intelligens, quod homine libero dignum foret. Eruditus itaque Græcis & Latinis litteris ab adoleſcentia cum eſſet, quædam primũ ex Euclide tranſtulit; atque ita tranſtulit, ut & dimetiendi rationes, & alia quædam de ſuo adjungeret; ac quod nondum Ariſtotelis ætate repertum fuerat, æquale circulo quadratum aſtruere docuerit. Arithmeticam poſt-

ea. Nicomachum, non ut interpres, ſecutus, ſed ſuo uſus judicio, Latinis verbis reddidit. Et inde Muſicam, perplexam & involutam diſciplinam, ex optimis quibuſque collegit, qua in re & Ariſtoxenis copiam, & Pythagoræ judicium expreſſit. Extat Theodorici regis ad Boethium epiſtola, quæ & Ptolemæi Syntaxin, & Archimedis Mechanicen ab eo Latinitate donatam affirmat. Verum præludia hæc fuiſſe crediderim eorum quæ vir tantus mente agitabat. Philoſophiam enim Latinis litteris illuſtrare conſtituerat, non ut Varro Stoicam, nec ut Tullius Academicam, ſed eam quæ cæteras obſcuravit ab Ariſtotele invectam, & à tot præſtantibus ingenio viris ætate tam longa celebratam. Id ipſe his verbis ſignificat: Ego omne Ariſtotelis opus, quodcumque in manus venerit, in Romanum ſtilum vertens, eorum omnium commenta Latina oratione perſcribam, ut ſiquid ex Logicæ artis ſubtilitate, & ex Moralis gravitate peritiæ, & ex Naturalis acumine veritatis ab Ariſtotele perſcriptum eſt, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine commentationis illuſtrem. Igitur Porphyrium, quem Victorinus Apher compendium

tra

transtulerat, explanavit, & eundem à se mox interpretatum novis rursum expositionibus illustravit. Prædicamentis manum admoverat, cum ecce Consul Romæ creatur, hoc ipse suis verbis significat: *Etsi nos curæ officii consularis impediunt, quo minus in his studiis omne otium plenamque operam consumimus, pertinere tamen videtur ad aliquam Reipublicæ curam, elucubratæ rei doctrina cives instruere. Nec male de civibus meis merear, si, cum prisca hominum virtus, urbium cæterarum, ad hanc unam Rempublicam imperium transtulerit, ego ad id saltem quod reliquum est, Græcæ sapientiæ artibus, mores nostræ civitatis instruxero. Quare ne hoc quidem ipsum Consulis vacat officio, cum Romani moris semper fuerit, quod ubicumque gentium pulcherrimum esset, atque laudabile, id magis ac magis imitatione honestare.* Hæc ille: ex quibus illud etiam falsum esse convincitur, quod aliqui memoria prodiderunt, Boethium omnia, non pleraque relegatum scripsisse. Ad Consulatum autem juvenis pervenit favore principum civitatis. Puerum enim à patre relictum curandum susceperunt, quod & antiqua Manlii Torquati familia

 familia

milia prognatum ſcirent, & novam Anitii proavi indolem perſpectam in ipſo haberent. Primo ejus Conſulatu, rex Hunnorum & Italiæ Odoacer, Phæba Rugorum duce victo captoq; potitus eſt, ſicuti Caſſiodorus tradit; qui bis ſolum, cum Symmacho ſemel, ipſum in Conſulibus nominat. Non ſolum autem dignitatem hanc ipſe adeptus eſt, ſed duos etiam filios ſuos, quod nunquam antea contigerat, Conſules eodem tempore vidit, Patricium & Hypatium. Anno illo Boethius in curia Theodoricū tum primum Romam accerſitum, S. P. Q. R. nomine, magna facundia laudavit, & in circo duorum Conſulum medius triumphale convivium multitudini exhibuit. Collegam in ultimo Conſulatu Symmachū ſocerum habuit; cum quo magiſtratum ita geſſit, ut commune bonum privatis amicitiis præferret. Accidit ut Paulini conſularis opes regii ſatellites appeterent: hominem ingenuè tutatus eſt. Albinum falſo Cyprianus accuſavit: innocentem conſularem virum oſtendit. Acerba fames Campaniam urgebat, & acerbiorem coemptionem tyranni procuratores indixerant: eam exigi Conſul non ſuſtinuit. Triguillam quoque regiæ domus præpoſitum multoties ab injuria de-

dejecit, & Conigaſtum fortunas optimi cujuſque inſectantem compeſcuit. Hiſce rebus factum eſt, ut regis indignationem incurreret, perditorumque delationibus in exilium pelleretur. Accuſationis ſumma hæc fuit. Quod Senatũ læſæ majeſtatis accuſaturum prohibuerit: quod ad Anaſtaſium Imperatorem litteras miſerit de recuperanda libertate. Delatores perditis moribus homines tres extiterunt. Gaudentius & Opilio, tunc ob innumeras fraudes exilio damnati, Baſiliuſque pridem à procuratione domus regiæ dejectus, obæratuſque plurimum. Purgaſſet facile Severinus objecta crimina, ſi coram delatores arguendi facultas ſibi à Theodorico data fuiſſet. Sed vel iratus oblatam ſibi ultionis occaſionem amittere, vel improbus à ſe excitatam calumniam diſſolvere noluit. Abſens itaque vir, & innocens, & grandis natu Boethius, malorum conſpiratione relegatus eſt; nec à bonis in patria retentus, Picinum ſeceſſit, urbem in inſubribus poſitã, & ſibi, à tyranno præſcriptam, in quam ſimul atque venit, quo poſteris etiam innocentiam ſuam cognitam faceret, pulcerrimum illud de Conſolatione volumen, Ciceronem imitatus, conſcripſit. Nam ſicut ille, quo filiæ deſi-

derium levaret, de animorum immortalitate disceptans, Tulliam supervivere monstrat, ita Severinus de falso & vero bono, deque providentia disputat,& omnia voluntate divina mortalibus evenire declarat. Verum in eo opere Cicero carmen non attigit Boethius utramque orationem admiscet, atque ita admiscet, ut facile unicuique ostendat ingenium sibi, quicquid tentasset, nunquam defuisse. Sed quid naturali philosophia difficilius? quid Dialectica spinosius? at utramque disciplinam sic oratione sua pervagatus est, ut abditissima quæque cuivis prompta reddiderit. Neque vero selectum unum aliquod argumentum oratione consectatus est, sed Philosophiæ penetralia ingressus, ea Latinis nominibus primns reseravit, quæ princeps Aristoteles de industria pluribus occultaverat. Qua in re optimos quosque consuluit: Theophrastum dico, Eudemum, Andronicam Aspasium, Herminium, Alexandrum, Syrianum, Porphyrium, Themistium; de quorum sententiis, tanquam honoratius arbiter, dijudicat. Attestatur hoc expositio in librum Aristotelis de Enunciatione, tam prima duobus, quam secunda sex libris absoluta: in

quo.

quorum tertio cum de tribus contingentium modis se melius scripsisse dicat in libris Physicis, suspirandum reliquit se naturalem quoque Philosophiam enucleasse. Verum hactenus tam hi desiderantur commentarii, licet fuerint Tarvisium hinc nuper asportati, quam illi, quos in Analyticen & Topicen emisit. Siquidem & hos ipse citat, & in Topica Ciceronis septem libros à se confectos profitetur, opus varium, difficile, eruditum, nec à quoquam antea quam à Victorino frustra tentatum. Platonis Dialogos ipse Latinos facturum se recepit, factos Cassiodorus asseverat. Mirarer quomodo tanta præstare potuerit, nisi divina illa in librum Aristotelis de Interpretatione commentaria biennio scirem ab eo confecta: quod tempus vix evolvendis tot expositoribus satis fuisse videtur, nedum eorum sententiis plerumque controversis, & dijudicandis, & eligendis, & accommodandis. Inter Peripateticos enim celebris est ferme nullus, qui in hunc librum non scripserit: quod & magnopere quidem necessarius sit, & multa doctrina refertus, sed acumine sententiarum & verborum brevitate perobscurus. Commentabatur autem hæc, quo tempore

pore Theodoricus superatis alpibus Clodoveum socerum Francorum regem ingenti prælio profligavit. Cæterum Severinus non tantum in interpretando & exponendo Aristotele versatus est, sed & pleraque etiam ipse veluti procreavit. Horũ in numero sũt pulcherrimi illi quatuor de differẽtiis Topicis libri, quibus Dialecticos locos à Rhetoricis dirimit; & totidẽ alii de utroq; Syllogismo, item de Divisione & Definitione singuli. Nam qui ad Syllogismos categoricos introductorius inscribitur, titulum subornatum habet, cum libri Aristotelis de Enunciatione vel breviarium sit, ut ipse appellat, vel certe idem quod primus de categoricis Syllogismis. Opus quoq; de Scholastica disciplina, non titulum modo, sed & elocutionem & inventionem mentitur: aliter enim Boetius scripsisset, si ea de re scribere voluisset. Sed ipsum mittamus, ac de Hebdomadibus aliquid potius in medium afferamus. Sunt autem Hebdomades opera septem partitibus distributa; sicuti decem libris Decades, & novem Enneades. Hebdomadas Varro primus inscripsit, deinde hic ipse: ex quibus libellis de Substantiæ bono, & alius de Unitate & Uno sumptus est; & reliqua aut edita non

sunt,

ſunt, quod ea ſibi, ut ſignificare videtur, commentatus eſſet, aut ad nos uſque non pervenerunt. Hebdomadas juvenis compoſuit, velut & de duabus naturis & una perſona Chriſti. Hoc ut ita exiſtimem, ejus verba faciunt: Epiſcopus (inquit) ſcriptor epiſtolæ tamquam valde neceſſarium cum præterire noluiſſet, è duabus naturis Chriſtum conſiſtere, & in duabus æqualiter, catholicos credere, novitate dicti perculſus, meditabar omnes animo quæſtiones. Decretũ hoc fuerat concilio Chalcedone celebrato, illueque Leo Romanus epiſcopus venerat: cujus epiſtola Romam miſſa, cum poſtea nitentibus acephalis condemnatum jam dogma revocare, pluribus convocatis Romæ legeretur, nec ſatis jam quid decerneret intelligeretur, anſam Boethio dedit eum librum componendi contra Neſtorium, qui duabus naturis perſonas totidem adjungebat; & Eutycherem, qui unicam naturam & perſonam tuebatur. Ergo ſi quis ab Imperatore Leone, qui rejectam ſub Martiano Neſtorii & Eutycheris opinionem fovebat, ad Juſtinum uſque ſupputet annos, paulo minus quinquaginta deprehendet; quibus de Boethii vita detractis, prima juventutis tempora relinquentur.

Verum

x n^th out beginning

Verum hæc ut libuerit quisque accipiat, illud certe non admittendum contenderim, Boethium morte præventum Musicam non absolvisse. Nam quod objiciunt aliqui titulos eorum quæ desunt adhuc superesse, id nos in contrariam sententiam potius trahit, absurdum esse existimantes, nondum conscriptis rebus velle nomen imponere. Quod si quid quid imperfectum Severinus reliquit id ipse Theologiam fuisse censuerim: satis enim superque Philosophiam illustraverat. Itaque divina restabant: & jam multum processerat, Augustinum secutus, ut ipse de Trinitate ad Symmachum scribens affirmat: Vobis, inquit, inspiciendum est, an ex beati Augustini scriptis semina rationum in nos venientia, fructus aliquos intulerint. Ex quibus illud etiam conjicere possemus, cur nono demum anno Theodoricus Severinum & Symmachum necarit: an quia senex in opinionem Arii defecit, & inimicus adeo Catholicis evasit, ut eorum templa diruere in Italia voluerit, si Justinus Arianos in Asia non restitueret. Propugnatores autem sani dogmatis cum alias semper, tum præcipue eo tempore, Boethius & Symmachus extiterunt. Quamobrem tyran-

tyrannus conjectos in carcerem obtruncari jussit. Ticini incolæ semper à majoribus traditum constanter asseverant Severinum, cum regius spiculator letale vulnus intulisset, utraque manu divulsum caput sustinuisse, interrogatumque à quonam se percussum existimaret, Ab impiis, respondisse; atque ita cum in vicinum templum venisset, & flexis genibus ante altare sacra percepisset, post paulum expirasse. Extinctus divinos honores à nostris consecutus est, quod pro Catholicis contra perfidiam Arii mortem sustinuerit. Sunt qui scribant ipsum antea Ravennam accersitum, prætorioque regis præpositum, mox cum aliquot senatoribus occisum: quod Symmacho potius convenire videtur. Turris enim lateritio lapide fabrefacta etiamnum Ticini monstratur, Boethii carcer; sepulcrumque ejus in æde beati Augustini visitur, qua parte in aditum templi ascensus, incipit, hoc Epitaphio incisum:

Mæonia & Latia lingua clarissimus, & qui
Consul eram, hic perii, missus in exilium.
Et quia mors rapuit, probitas me vexit ad auras:
Et nunc fama viget maxima, vivet opus.

Cir-

Circumferetur & aliud Elogium, quo sepulcrum ejus exornabatur, antequam illud à Luitprando Longobardorum rege collocaretur. Ipsum, quia paucis multa continet ad ejus vitam facientia, subjunximus.

Ecce Boethus adest in cœlo magnus, & omni
Perspectus mundo, mirus habendus homo.
Qui Theodorico regi delatus iniquo,
Ticini senium duxit in exilio.
In qua se mœstum solans dedit urbe libellum;
Post ictus gladii, exiit è medio.

Hic finis viri clarissimi fuit, qui facundia, probitate, doctrina, plurimum excelluit: ultimus omnium qui ex antiquis Romanis aliquid litterarum monumentis consecrarint; primus omnium qui Aristotelicam discipliciplinam Latinis litteris illustrare cœperint, tantæ apud posteros auctoritatis, ut ab ejus sententiis nulla ferme sit provocatio. Hujus morte magnā rem amisimus, & frustra à multis postea tentatam, Platonis & Aristotelis concordiam; quam utriusque Philosophiæ peritissimus & pollicitus fuerat, & nisi vitam eripuissent imbrobi, præstare solus potuisset.

Ultio

Ultio tamen paulo post insecuta est divinitus, nam cœnanti Theodorico, cum piscis caput illatũ esset, visus est sibi rex in eo videre Symmachi faciem inferius labrum mordicus apprehendentem, torvisque oculis subinde minitantem: eo spectaculo consternatus tyrannus in morbum incidit, &, simulatque quod videret id se vidisse confessus est, expiravit. Ictu sanguinis mortuum sui divulgarunt: verum Amalasiunta rei conscia, cum in regno successisset, patris acta contra jus & fas decreta rescidit; & Severini ac Symmachi bona in fiscum redacta, eorum liberis restituit, paucis annis antea quam Belisarius à Justiniano missus, Itali Gothos omnes expulit. Porro Boethii multi fuerint: primus Stoicus, de quo mentionem facit Diogenes in Zenonis vita; secundus Epicureus, quem Plutarchus in Conviviis introducit: tertius Cretensis, Aristotelis studiosus, & vir consularis, à Galeno celebratus. Præter hos alii fuerunt & Philosophi ambo & Peripatetici; unus hic ipse, de quo satis jam dictum est, Patricius Romanus; alter Græcus & antiquior, quem & hic ipse in Porphyrio, & Ammonius atque Simplicius ut Aristotelis interpretem agnoscunt.

scunt. Fuerunt itidem & duo Symmachi, magnæ in litteris existimationis uterque; primus Gratiani & Valentiniani temporibus; secundus Zenonis & Anastasii. Illius epistolæ circumferuntur, crebraque de eo in Macrobii Saturnalibus mentio habetur. Hujus nihil quidem extat, sed ut Boethii testimonium prætercam, Priscianus Cæsariensis de ponderibus scribens, sic eum laudat, ut omnes omnium disciplinarum apices consecutus videretur.

FINIS.